

KARCZOLATOK

POLITIKAI KARCZOLATOK
ÉS JELLEMRAJZOK
1892—1906

KIADTA A RÉVAI TESTVÉREK
IRODALMI INTÉZET RÉSZVÉNY-
TÁRSASÁG BUDAPESTEN 1917

A fordítás joga fenntartva

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

NAPIDÍJ NÉLKÜLI KÖVETEK.

(Levél Légrády Károlyhoz.)

1892 nov. 2.

Kedves barátom! A vasárnapi tárczámból mely a képviselőiapidíjakról szólt, valamit kifejtettem, amit pedig szerettem volna beleszőni. Az a csacska telefon az oka. Az csap le engemet az írószékről. A pajtások üzenik, hogy hol lesz a vacsora s ennek a hangnak nem tudok ellentállni. Pedig ez a hang minden egyebet kiver a fejemből.

Epilog gyanánt még egy kétszáz év előtti ülésről írt karczolatot akartam beszűzni az 1708. decz. 7-iki ülésről. A helyszín Sárospatak. A menyeges emelvényen nem Bánffy Dezső ül, hanem II. Rákóczy Ferencz. Csengetyű nincsen ő felsége előtt, legföljebb a kardját csörrenti meg, ha Károlyiék zsibognak. Ámbátor hova beszélek, hiszen báró Károlyi Sándor uram, az igaz, hogy ott ül mindjárt az első sorban, de nagy mameluk, nem zsibongana az a világért sem.

A hölgykarzatról Bercsényi Miklósné, Csáky Krisztina mosolyog Rákóczyra. A szép buja és puha asszony egész udvarával idejött.* A zöld posztóval

* Foemina luxuriosa et mollis cum ingenti aparatu et frequentia, aulaque sua ipsissima.

bevont asztaloknál lent hadimezben, kardosan (kinek az országzászlósok és megyei követek. Még a buzogányt is szabad behozni. A közönséges hallgatóságának szánt, elsorompózott rekeszből pedig *én helyettem* Csécsei János sárospataki tudós tanító nézi figyelmesen az fllés lefolyását, — hogy arról följegyzéseket csináljon, de az persze eszeágában sincs, hogy a «Pesti Hírlap» számára.

Pedig, íme, épen oda jutnak e jegyzetek, miután már száznyolczvan esztendeje ott pihennek a sárospataki református anyaiskola könyvtárában. Egy buzgó olvasóm lemásolta számomra és amint olvasom-olvasom, megelevenednek az egyes alakok. Hallom egy fűikében beszélgetni Segenyei István főkorlátnokot Hellenbach Gotfrieddel.

A fodinarum administrator a Bezerédy Imre múlt heti kivégeztetéséről beszélget Érdekes szavazás volt. A fejedelem meg akarta menteni. Szerette volna, ha az ellenzék győz.

— Hja — mondta Segenyei — Bercsényi uram nem akarta. Tehát meg kellett halnia.

— Elég rosszul tette! — vág közbe a mögjük került Keczer Sándor. — Íme, mi a következése? Bezerédyt lefejeztettük, eltemettettük s most az ellenzék azt híreszteli, hogy feltámadott. A babonás hadsereg pedig suttog és lázong.

Valóban ez a hit terjedt szerte az országban. Polonyiék terjesztették, — vagy már megint mit beszélek, — az akkori ellenzékiek; a fejedelem végre is kénytelen volt fölbontatni a sírt és közszemlére tétetni a Bezerédy fejétől elválasztott holttetemét.

Az egyik csoporthoz vidáman lép Répássy Ferencz:

— Képzeljék kegyelmetek, Hevesmegye ma fölirt a fejedelemnek, hogy keveselli a rávetett adót.

— Ki ott most a főispán? — kérdé hirtelen Kende János.

(Valami nevet mondtak neki, — de persze nem a Kállay Zoltánét.)

Bár a szesszió már elkezdődött, lassan szállingóztak a követ urak, lévén többnyire a közeli falvakban elszállásolva. Bent Patakon a zászlós urak foglalták el a lakható házakat, elkergetvén azokból gazdáikat.

Cgy déltájban az utoljára megérkezett szánkó csengői is elhaltak, együtt volt végre az egész ország, kivéven azokat a részeket, ahonnan a német nem eresztett követeket s kivéven Turóczmegyét, amelynek a mandátumait megsemmisítették a múltkor az ónodi országgyűlésen. Az volt a gyors eljárás. Nem a mi bíráló-bizottságaink szuszogása. Egyszerűen fölkoncizolták Rakovszky és Okolicsányi uraimékat s ezzel a két mandátum alaposan meg volt üresedve.

Bocsáss meg, barátom, e kitérésért! Csak azt akarom vele demonstrálni, hogy a világ nem lett azóta rosszabb, igaz, hogy jobb se. Csak a formák változtak. A nagy szczenákat bizony nem Hentallerék találták föl Micsoda szép cikkekkel írhatott volna Kenedi barátunk, teszem azt az aradi országgyűlésről, amikor a II. Béla felesége kedvéért hatvanégy szélbalit leszúrtak a lojális mamelukok. Nem kellett akkor szigorított hárszabályok; ott volt minden ember oldalán a kard s kétszáz kard többet aprított, mint hatvan kard. Míg ellenben most hatvan nyelv is annyit és annyi ideig tud lefetyelni, mint kétszáz nyelv. És az el nem némít-

ható kisebbség némelykor szinte többségnek látszik a nagy lármájával.

De az efféle nagy szczenák alkalmasint csak innen, a tizenkilencedik század legvégéről látszanak olyan hajmeresztőknek. Hidd meg, hogy akkoriban egyszerű entrefiletben hozta volna a «Nemzet» kompressz garmonddal:

«Azon hatvannégy követnek önvédelemből történt eltávolítása, amely incidens kétségkívül zavarólag hatott a mai tanácskozás rendjére és nyugodtságára nézve, tudósítónk szerint —nehogy ellenzéki laptársaink ferde irányban használják ki — midőn felséges asszonyunk szavaiba illetlen és botrányos közbeszólásokkal vakmerősködtek élni bizonyos urak, az erre támadt zűrzavarban a fékvesztett ellenzék megvadulására vezethető vissza, amennyiben — egyes alig konstatálható esetek kivételével — kölcsönösen egymást döfték le, összevissza hadonászván a kardjaikkal. Reméljük, hogy a kedélyek országszerte mihamar le fognak csillapodni.»

* *

*

De már messze is mentem a tárgyamtól. így van az, ha az ember belekezd a fecsegésbe. Pedig csak egy iczi-piczi levélkében akartam megírni, amit voltaképen mondani akarok a sárospataki országgyűlés fent jelzett egyik üléséről. A vérről beszéltem, pedig a pénz most a témám.

Napirenden van az átalányok megszavazása.

Rákóczy Ferencznek «az ő sok fáradtságáért» évenként 100 ezer forint.

(Aha, most tudjuk már, hogy a stréber Répássy mért biresztelte az ülésben Heves csodálatos panasztát: az adó keveselését)

Nagy vivát követte a százezer forintos indítványt.

— Gróf Bercsényi Miklósnak ötvenezer forint évenként — ajánlta az előadó.

Erre már némi morgás is támadt. Csáky István grófnak huszonötezer, Vay Ádámnak húszezer...

Darvas Ferencz közbeszólott durva, érdes hangján:

— Mégse illendő tán, hogy aranyhegyeket szavazzanak meg kegyelmetek és pedig *önmaguknak*.

Bercsényi indulatosan felelt föl:

— Hát ki szavazhatja meg más? Csak nem küldhetjük tán át az egész paksamétát elintézés végett az Úristenhez? Vagy elviszi keed odáig, Darvas uram?

Darvas aram elsápadt Mert akkor voltak még ilyen *kiküldetések*. (A tornai hóhér hozzátartozott a Ház segédszemélyzetéhez.)

Miután a nagyurak eképen ellátták magukat, Klobusitzky Ferencz uram állott föl, ékes szavakban kifejtván, hogy a közönséges követek számára is diurnumok volnának megállapítandók.

Csáky István gúnyosan kiáltá közbe:

— Épen alkalmas rá az idő! Nem tudunk a pénzünkkel mit csinálni.

Hellenbach is fölfortyant:

— Foglalják vissza kegyelmetek előbb a bánjáikat a némettől; majd aztán én is ásatok kegyelmeteknek aranyat.

Megröstelkedve a diffikultások hallatára, unisono kiáltják a delegátusok:

— Nem kell, nem kell diurnum!

Mire fenséges urunk kimondá a határozatot, hogy a követek ingyen látják el törvényekkel a hazájukat. S a mai ülés véget ért.

Idáig olvasván a diáriumot, nagy lélekzetet vettem.

«No, ezek mégis derék emberek voltak; sokkalta különbek a mai képviselőknél!» (Szinte restelni kezdtem már, hogy aláírtam ezt az ívet.)

De a diárium betűerdeje csak egyre csábított, integetett, hogy tovább is menjek, egyre tovább-tovább. Nevettek, vigyorogtak, incselkedtek velem azok a szarkalábak...

Végigolvastam a pompát, amellyel a Bercsényi nevenapját tartották. Aznap ülés sem volt ezen a jogcímen. S a fejedelem maga köszöntötte fel ő méltóságát az ebédnél.

De csak, még tovább. Mi történt a napidíj nélküli követekkel?

Hát bizony azok se voltak népszerűek. Megdöbbenéssel bukkantam rá a Napló legutolján a Csecsei uram kifakadására:

«Így lett vége ezen országgyűlésnek, mely Zemplén vármegyét és ezen szegény Patak városát nyomorúan és borzasztóan összetiporta, a lakosok minden eleségét, zabját, szénáját elpazarolván, valamennyi kerítéseit és faépületeit fölégetvén, sok mindenféle pajzanságot és istentelenséget elkövetvén s a lakosokat, még az egyháziakat sem véve ki, hajlékukból egytől-egyig kiűzvé. Idejárult még a köröskörül fekvő városok és falvak elszegényítése, mert két mérföldnyire a környéken minden követ egy-egy falut vagy egy egész várost bírt és sarczott szállásul, magának az országnak igen csekély hasznával, hanem lakmározással, részegeskedéssel, bujálkodással és az istentelen élet minden nemével töltvén napjaikat, a lakosokat megnyomo-

rították s minden vagyonukból kifosztották, sőt még a feleségeiket is elszedték.»

Most, midőn végére értem e kedélyes képnek (amit Csécsei uram azonban nem igen találhatott kedélyesnek, mert őt is kikergette a házából Csáky István), azért küldöm neked, nyomasd ki a Pesti Hírlapban, ha jónak látod — vasárnapi tárczám kiegészítéséül.

Látom, hogy mosolyogsz. Pedig nem czéлом képviselőtársaimat arra csábítani, hogy törüljék el a napidíjakat és éljenek ők is sárospataki módra (ami itt Budapesten nem lenne bolondság), hanem egyszerűen azt akarom demonstrálni, hogy akiknek a nemzet hatalmat és befolyást tesz le a kezeikbe, azoknak adja meg a módot is rá, hogy azokhoz megélhetés okából ne nyúljanak.

...Ha szegény Csécsei János élne, az majd még jobban is elmondaná, hogy az olcsó képviselők milyen drágák. Következésképp talán a drágák a legolcsóbbak.

A POLITIKAI SZAGOK.

(Húsvéti elmélkedés.)

1893. ápr. 2.

Egy igen kiváló politikusunktól, aki még ma is él, azt kérdeztem évtizedek előtt.

— Mikor látta bátyám Deák Ferenczet?

Azért kérdeztem, mert ez volt a kedvencz témája. Ha hazakerült, örökké ezzel dicsekedett: «Itt voltunk, ott voltunk az öreg úrral, ezt vagy azt mondta.» Arcza lángolt, szeme ragyogott ilyenkor.

Most kedvetlenül biggyesztette el ajkait s hanyagul veti oda:

- Nem járok az öreghez többé.
- Ugyan? Hát mi történt közöttük?
- Nagyon kellemetlen szagú a lába.

Sok-sok év elmúlt ezután, magam is képviselő lettem, az a politikus pedig kimaradt a választásoknál, mert a kormány igen lanyhán vette a dolgát. Fájtn neki ez a kimaradás s bár főrendiházi tag lett, mégis sokat tűnődött a kormány «hálatlanságán» s egyszer tőlem is megkérde nagy bizalmasan :

— Hát te mit gondolsz, nem hallottál valamit, miért ejtettek el engem?

— Egyszerű az egész, — feleltem, visszaemlékezve egykori szavaira — mert immár a te lábaddnak is kellemetlen szaga van.

Valóban ez a politika. A legillatosabb lábak is egyszerre csak kezdenek rossz szagúak lenni. A hívek elmaradoznak az egykor ünnevelt ember mellől, mert valami kellemetlen szag van rajta. S boldog, aki ezt legelőször érzi meg.

— Milyen orr, milyen fölséges orr! — mondják. — Ah, az a csodálatos, megbecsülhetlen szimat! Észrevenni valakin a friss rezedaillatot, aki eddig nem illatozott és észrevenni a másikon, hogy a lábából rossz szagok párolognak ki, — a lábából, amelynek nyomain tömegek jártak eddig.

A politikát ez a két dolog teszi: a szag és a szagolás. Aki se nem szagos, se szagolni nem tud, az menjen innen a pokolba, — mert minden ezen alapszik.

Persze a szagok is különfélék, az orrok is — és csakis ezért komplikált mesterség a politika. Enélkül nagyon is egyszerű lenne. Például valaki igen jó szagú lehet itthon, de a bécsi Burgban igen

kellemetlen szaga van és viczeverza. Ismertem embereket, akik a rozmaringtól elundorodtak s viszont olyanokat, akik úgy szürcsölték orrukkal, mint az ambróziát.

S mekkora variáció a szagok közt! Milyen bizonytalanság, hogy melyik kerekedik föl kedvenc szagnak! Az élelmes orosz illatszerész úgy találta ki a mai napok legbódítóbb parfume-jét, hogy egy egészséges nő levetett ingén a szűzies test ottragadt illatát tanulmányozta s elkészíté ... Hiszen Hungáriát is szép asszonynak festik, csakhogy nem szokta az ingét levetni.

A mi politikusaink bizonytalanul fürkészik a szagok divatosságát és jövőjét Különösen a vezetőknek van szükségük, hogy valami különös jó illat terjengjen rajtuk, árnyékaik nem vágnak *egyéni szagra*, ők megelégszenek, ha a nagyobbak érintkezése érzik rajtuk. A pirítós kenyérnek nincsen szaga, de ha foghagyma hozzáér, akkor foghagymaszaga van. Szerények ők! Ha akácillatot lehel a vezér, jámbor mamelukja nem akar jázminillatot, boldog a fakéreg szagával. Ha azonban a vezér kellemetlen szagú lett, a hű mameluk elődalog fölséges szimatjával és egy perez alatt elveszíti előbbi szagát, más szagú világítótestekhez dörzsölődván.

Oh, ti őszinte virágok és fák, milyen unalmas lehet nektek, kik kénytelenek vagytok egy egész életen át egyetlen, ugyanazon illattal megérni s az orgonavirág sohase szagolhat úgy, mint a rózsa s a rózsa se veheti föl a levendula illatát, még ha megpukkadna is a vágytól. Igaz ellenben, hogy a dohos hordó szagával sem sújthatják az istenek!

Egészen más az ember. Tetszés szerint csereberélhet szagokat. De persze, némelyek még aka-

rata nélkül érik utól. S ezektől nehéz megmenekedni. De még sem lehetetlen. Az esetek csodálatosak. Hogy milyen balzsammal, vagy arkánummal kell bedörzsölni egy népszerűtlen testet, hogy az újra kellemes legyen, mélységes titok. Lehetséges, magától illan el a rossz szag, mint a kámfor, de honnan támad akkor a jó illat? Az is magától? Vagy a rossz szagtól? Erre nincs felelet. A szagátcserelési proceszszus legtöbbször kifürkészhetetlen. Még akkor is, ha előttünk folyik le.

Lám Eötvös Károly újra népszerű lett. Ki hitte volna? Megviselődött, megfosztott, összezsugorodott, mint a radírgummi, amelylyel már sok foltot kiszedtek. Már csak a Károlyi Gábor tekintélye tartotta. A vajdadolmány ezüst gombjai egymásután szakadoztak le. Az utolsó gombnál megrázkódott és megint népszerű lett.

De ez nem csoda. Tudjuk, láttuk mi okból? Egy beszéd által.

De miért lett népszerű gr. Szapáry Gyula? Hogy esett ez meg? Mert tény, hogy ő ma megint rokonszenves. Tett azóta valamit? Nem. Elmentés eljött. Félévi távollét után megjelent a két utolsó ülésen a Házban s íme, csodálkozva tapasztalhatta, hogy valami pompás illat van rajta. Hogy mi az oka, nem értette. Talán, hogy csak a Házban jelent meg, a klubban nem? Vagy talán, hogy Wekerle lett azóta rossz szagú?

Amint végig imbolygott a folyosókon, a merre ment, hódolón álltak fel előtte volt párthívei, akiknek most eszébe jutott, hogy ő választatta meg őket. Körüié tolongtak örömszivajjal ellenfelei, hogy kezet fogjanak vele. A Ház összes orrait kellemes csiklandozás tartotta izgalomban. «Férfiasan esett

el» mondták. S ez annyit jelent parlamenti nyelven: «Ügyesen kelt fel.»

Még Horváth Gyula is eléje toppant:

— Látod, amíg nem volt igazad, a pártod mindég veled ment; egyetlen egyszer volt igazad és a pártod mindjárt cserben hagyott.

Őh együgyű közvélemény! Vén számár, akinek a bölcseségfoga ki nem nő soha! Egy gyermek, nincs emlékezőtehetsége, csak szeszélyei. Vagy ha van is emlékezőtehetsége, olyan mint egy asszonyé, csak arra emlékszik, amire akar. Ezért hiszi mindig, hogy igaza van.

De ebben az ő igazságában hiányzik a logika minden ingredienciája. Emberek, tárgyak, ruhák egyforma megítélés alá jutnak. A krinolin csúf, utálatos volt, de diadallal fog visszatérni; a pillangós főkötő gyönyörű volt, de talán soha se látjuk többé. Így van ez a világ eleje óta és így is lesz.

Ki bírná levezetni logice, miért lett a Szilágyi Dezső lábának kellemetlen szaga s épen akkor, midőn az a láb győzelmi ütemre lépkedett? Az csak nem vehető indoknak, hogy Szilágyinak rossz modora van. Hiszen népszerű korában is rossz modora volt. Úgy kaptuk már őt mindjárt mint mézárszékben a húst, a csontjaival együtt.

A púroszok úgyszólván ellene alakultak — «Adjátok ki nekünk Kalchast!» ez volt a jelszó, a béke ára.

Kalchaszt nem lehetett kiadni... Mit mondana rólunk a világ, ha harczy győzelem után a legjobb katonát adnók ki? Hanem ha ti magatok döfitek le, mi szelíden és mosolyogva mossuk meg a kezeteiket. Vizünk is van, lavoírunk is van, törülközőkendőnk is van...

Szilágyira borzalmas sors várt. Mint láva hőmpölygött a hír, hogy a költségvetésénél le fogják szavazni.

— Nagy harcz lesz, szörnyű harcz lesz, — jósolták mindenfelé. A fegyverek ropogni fognak s küzdeni fog és elesik.

S mit tett ez ellen Szilágyi? Semmit — Érezte, hogy vége van, mint az emberevők közé került misszionárius, tudta, hogy meg fogják sütni — csak a táltra volt kíváncsi, amiben főlszervírozzák. Erőnek-erejével parlamentáris tálat akart. S a költségvetés épen olyan.

Nyugodtan jött fel a vesztőhelyre a költségvetés napján.

S íme, csodák-csodája... Lándzsáikat, vitéreiket behajigálták az emberek a szögletekbe s a költségvetés lefolyt röviden, csendesen, egy zajos éljenben bevégződve.

Szilágyi bámult, a Ház is bámult. Mosolyogva vette nagy bőrtáskáját hóna alá s e táskából is, a merre ment, finom rezedaszag szállongott s ringatózott a napfényes levegőben.

Hogy történt ez, mi volt ebben a rúgó? Talán megijesztette valaki a Házat, hogy Szilágyi után Darányi lesz a miniszter? Talán felültette valaki a Házat, hogy Szilágyi összeveszett Tiszáékkal? Talán?...

Ejh, ezerszer is nem l Szeszély, szeszély és mindig csak szeszély. Szilágyi ismét jószagú lett, punctum. Eötvös, Szapáry nemkülönben. Ne keressétek miért, ne keressétek hogyan s ne fűzzetek a dologhoz okoskodást.

Hiszen azt magam is megtehetném, mondván: íme, mégis milyen bölcs a maga hóbortjaiban a

parlamentarizmus. Gyorsan, pazarul koptatja az embereket — amíg újakat talál, de amikor aztán megszorul, takarékos lesz szegény feje és az ócskák-ból csinál magának újakat.

AZ ÁLTALÁNOS HELYZET.

1894. okt 27, 28, 29.

A legboldogabb ellenzék.

Régi falusi házakban még lehet látni a falakon azokból a képekből egyet-egyet, melyeken a szarvasok és nyulak viszik a vadászt temetni. A koporsót gondolom a sok agancsú szarvasok emelik, a fáklyákat viszik a rókák, a keresztet a nyúl.

Bizonyosan mindenki látott efféle groteszk képet és ha elfelejtette volna is, eszébe juttatja a mi klerikális és feudális színezetű sajtónk, amelyben a kormány bukása hetek óta van pertraktálva. Ah nini, az ismerős kép! A nyulak temetik a vadászt.

A koporsót emelik Apponyiék, a fáklyákat viszik a púroszok, a keresztet czipeli Zichy Nándor gróf.

A kormány egy nagy győzelmet aratott; ők egy nagy vereséget szenvedtek. És ebből az a logika, hogy a kormány megbukik.

Az ellenzéki újságírók és a magukat halálra unt, hatalmat sóvárgó politikusok összeteszik a mi jök van. És ugyan mi jök van? Reményük és fantáziájuk. A fantázia nagy piktör s már előre lefesti a ravatalt, a remény pedig ügyes szabó, már előre kivarrja a halottas inget a Wekerle-kormány számára.

A kormány tehát bukik, csak azt nem tudjuk, milyen betegségben fog kimúlni. Új és új diagnó-

zisokat állítanak föl czikkelyekben, entrefilet-kben. Az olvasóknak mindegy a diagnózis, mert mindenik halálos kimenetelű.

A király megszólítja cerkle alkalmával Apponyit s egy félóráig beszél vele. És erre megfujatnak a harsonák: «Immár elérkezett az Apponyi ideje.»

Más alkalommal is van cerkle és akkor a király meg nem szólítja Wekerlét. Mire ismét megfujatnak a harsonák: «A Wekerle napjai meg vannak számlálva.»

De harmadik alkalommal is van cerkle és akkor már csak Wekerlét szólítja meg a király. Az egész diagnózis halomra dől — csak a *halálos kimenetel* marad örökké, de most már azért, *mert a kabinet tagjai közt viszály van.*

Szilágyi rosszban van Wekerlével, Festetich villong Szilágyival, Wekerle haragszik Hieronymire és Lukácsra, Lukácsnak jelenete volt Szilágyival, Szilágyinak jelenete volt Fejérváryval s így tovább össze-vissza. A híres Orlice prágai profeszor nem bírja annyi variánsban összekombinálni a lutri kilenczven számát, mint a mi ellenzéki sajtónk a nyolcz miniszteri egyéniség marakodásait. Olyan belháború ez, hogy a legjámborabb olvasó is elhiszi, hogy az ilyen kabinetnek hova-előbb el kell pusztulnia.

De ám ha kisfil is, hogy mindebből egy szó sem igaz — azért a mi ellenzékünk marad mégis a világ legboldogabb ellenzéke, mert még mindig maradnak *számbavehető jelek*, hogy a Wekerle-kabinet az utolsót járja. Ezekből a jelekből teljességgel lehetetlen kifogynia.

Ilyen jelek:

a) ha Wekerle rossz kedvű. (Érzi szegény, hogy vége van);

b) ha Wekerle jó kedvű. (Világos, hogy tetteti magát.)

Ilyen jelek továbbá:

c) ha Tisza Kálmán két napig nem jön a klubba, vagy ha Tisza István heteken át nem hagyja el falusi jószágát. (Ezek éreznek már valamit.)

Hasonló rossz auspicium a kormányra és nagy gaudium az ellenzéknek:

d) ha a horvát bánné otthon a zágrábi palotájában a pokroczait poroltatja. (Hm, ezek már csomagoltatnak a költözködéshez.)

És végül, hogy semmit se felejtsek el:

e) ha Horánszky hangyákkal álmodik. Mert a hangyák a megkezdett vállalat sikerét jelentik. (Álmoskönyv 37. lap.)

Hát mondom, a kabinet küszöbön levő bukása egyre csillámlik az ellenzéki szemek előtt, olyan furcsán, mint a lidércz-fény, hogy közeinek látszik, ha messze van is. A legjobb jelek folyton csiklandozzák az ellenzéki idegeket. Azóta boldogak, mióta meggyőződtek, hogy nem erősek. Míg saját erejükben hitték diadalmuk forrását, addig sokszor estek apathikus melancholiába, mióta a gyengék természetével másoktól, véletlenektől, non putaremelettől várják a sikert, azóta csak úgy dől hozzánk az öröm, jó hír, kilátás.

Csalódik az, aki azt hinné, hogy az ellenzék része keserűen ki fog ábrándulni. Nem, ezek nem ábrándulnak ki sohasem. Mikor már valaki a holdkórosok, szerencselesők és álomlátók sorsára jut az egy olyan pozíció, mellyel a föltétien boldogság jár. Az egy immunitás, mely minden keserűség ellen biztosít. Az ő reményeik nem fognak elfogyni soha többé. A vén kisasszony csak harmincz éves

koráig retteg attól, hogy nem megy férjhez, negyvenes korában már meg van győződve, hogy férjhez megy. Minden jel vőlegény érkezését hirdeti: szarkának csörgése, ollónak hegyével való befürödása a padlóba, stb.

A «nemzeti» ellenzék éppen ebben az elhagyott szüziességben sóvárog a hatalom után, a fent elősorolt bukási jelek valamelyikén édelegve.

S ha elfogynának is mind e jelek, sőt csakugyan vannak olyan napok, hogy egyik-másik, sőt néha valamennyi elveszti minden jelentőségét, Horánszky nem álmodik hangyákkal, a bálné nem poroltatja a pokróczait, Tisza vigan beszélget Wekerlével, Szilágyi nyájasan szorongatja kollégái kezét: se baj. Azért az ellenzéki *életár* még sem fogy ki, mivel hogy van egy állandó izgatószer is a tarsolyukban s ez az az elterjedt rege, hogy a Wekerle ischl-i útja alkalmával augusztusban, a király Szilágyi eltávolítását kívánta Wekerlétől.

Szilágyi ennélfogva megy, de ilyenszerfi távozását nem bírja ki Wekerle, sőt a párt sem. Tehát — mily boldogsági — végre elkertllhetlen lesz a fúzió.

Bizonyára nem minden mulatság nélküli dolog ez a szarvasoknak és rókáknak, szemfödöt varrni, halotti búcsúztató rigmusokat skandálni a szegény vadász számára, — aki még most piros és egészséges, mint a makk. Hanem iszen «heute roth, morgen todt».

* *

Hát az ischl-i rege az igaz, hogy csak rege, hanem olyan életerőt adó, mint a cognac. Ha valaki nagyon ellankad, kimerni (s ezek a szimptomák immár érezhetők a vert táborban) beadják neki az

ischli regét s ettél a szesztől némi erét nyer és újra hadonászik.

Szilágyi elmenetelét, ha igaz volna, csakugyan nem állaná ki a párt. öreg is, vézna is, egy ilyen fájdalmas műtéthez. Míg az egyházpolitika tartott, addig épen lehetetlenség volt Szilágyi távozása, mert a hordónak az egyik dongáját ki lehet venni és mással lehet helyettesíteni, de csak az üres hordóé; — a tele hordóból kifut a nemes nedv, ha az egyik dongáját kivesszik. Ezt a korona is belátta és Szilágyi maradt. Maradt pedig a korona akaratából is.

Mert rosszul disztिंगválnak azok, akik azt merik hirdetni a szabadelvű pártról, hogy a Szilágyi dolgában a királyra gyakorolt pressziót — a szabadelvűpárt mindössze Wekerlét szorította.

Hogy igaz-e hát az ischl-i mende-monda? ők azt állítják, hogy igaz, mi azt állítjuk, hogy nem igaz. Mi épen úgy nem hallottuk a kulcslyukon, mondott-e valamit a király Wekerlének Szilágyi távozása felél vagy nem, mint ék. Csakhogy nekünk mégis van egy bizonyosságunk, hogy ez nem igaz. S ez a *pszichológia* és a meghódolás a magyar király karaktere előtt Lehetetlenség azt föltenni is a világ első gentlemanjéről, aki lehetett irritálva akkor Szilágyi ellen, mert bizonyosan volt is valami oka rá, hogy miután újra kinevezte ét a saját akaratából s azóta semmi zavaros incidens elé nem fordult, ok nélkül a karóra szúrt fejét kívánja — azt dokumentálva ezzel orbi et urbi, hogy júniustól decemberig *akarata ellenére* Alt valaki az é tanácsában.

Azért tehát, nyájas olvasó, aki az én soraimat átfutottad és aki az ellenzéki lapoknak is praenu-

meránsa vagy, olvasgasd őket ezek után is, de illedelmes mosolygással és azon tudattal, hogy nekünk van a világon a legboldogabb ellenzékünk, amelyik a legbiztatóbb politikai szimptomák között van hivatalva előregedni, megőszülni és talán örökre letűnni.

Ne higyj lázas reményeiknek és álmaiknak, még kevésbé ragadtsd el magadat fantáziájuk által; a kormány ez idő szerint nincs veszélyben, habár be kell vallani azt is, hogy nem olyan boldog, mint az ellenzék.

Egyrészt azért, mert egy másik olyan boldogság nem létezhetik már a földön, másrészt pedig... De a «másrészt» a második cikkben fogom elmondani.

A kormány és pártja.

Ott hagytuk el, hogy a kormány nem olyan boldog, mint az ellenzék. A kormány nem alszik rózsákon, azaz egyáltalában nem alszik sehogy, mert mindig nyitva kell lennie a szemeknek. A reformok megszülése bizonyos vérvesztésbe került. Több, mint két tuczat képviselő kivonult a szabad-
elvű klub termeiből s a numerikus többség lejjebb olvadt a Tisza Kálmán tizenhároms többségénél (melyet Wenckheim Béla «verfluchte Majoritát»-nek nevezett), sőt szállt-szállt alul a «boszniai többségen», mely két emberből állott.

Így lön, hogy mikor a Wekerle-kabinet a legnépszerűbb volt az országban, mikor nyakig fürdött dicsőségben s a legtöbb híveket számlálta odakünn, bent a Lloyd-terekben elérte a megfogyatkozás olyan mértékét, aminőre nem emlékeznek az 1867-ig leszaladó annálék.

Igaz, hogy azóta egy kissé javult a helyzet, vagy legalább nem romlott. Egy pár jó ember visszazállingózott, egy pár kerületben szerencsésen bevált a Hieronymi methodusa, aki azt mondja:

«Egy kerület megnyeréséhez vagy pénz kell, vagy alkalmas ember. Pénzem nincs, hát alkalmas embereket keresgélek.»

(Ebben pusztult el a szegény Diogenes is.)

Denique a helyzet különösebben nem változott s mit ér, hogy künn az ország négy ötödé velünk érez, ha itt bent a parlamentben szegények vagyunk s *a külső elemőzsiához*, mely garmadában áll, nem nyúlhatunk a napi használatra.

Tagadhatatlan azonban, hogy a párt megmaradt zöme jobb, tömörebb és megbízhatóbb így, mint volt, de ez valóban keveset ér, mert más oldalról bizonyára buja a kicsi többségek túlzott önértetét és merész szeszélyeit is.

Ez az a szituáció, mikor a lajbli is köpenyegnek tartja magát s Prileszkytól Pantocsekig mindenki érzi, hogy ő nélkülözhetlen. Az Andrássy-úton, de egyebütt is láttam már olyan házat, ahol két kőalak áll a kapunál kifaragva, görnyedten kifeszített izmokkal olyanforma attitudé-ben, mintha az ő vállukon állna a ház. Nos ezek az alakok, akik eddig csak kőben voltak, most ott sétálnak az öreg Lloyd termeiben elevenen s fölfújtt arczukról, fontoskodó lépteikről, minden szavukból kitetszik, hogy a szabadelvűség épületét ők tartják.

A pigra-masszák lomhák, mozdulatlanok voltak, a megmaradt többség eleven, szemes és érzékeny, mint a lázmérő. A kicsi többségek mindenütt veszedelmesek — tehát alkalmasint veszedelmesek volnának itt is, hanem jó szerencse, a párt vezérei

közt egyetlen egy sincs, ki esetleg a lehangoltság óráiban a párt rossz tulajdonságainak billentyűin végigfuttatná az ujjait. Az ország kevélyen hajolhat meg azon alakok előtt, kik a kormány némely tagjain kívül ezen idő szerint befolyással bírnak a pártban. Tisza Kálmán szerényen elvonul a napfénytől s mint öreg almafa, amelynek már két generáció élvezte a gyümölcseit, virágozni többé már nem akar, csak árnyékot tartani. Széli Kálmán, mint valami jó nemtő, csak akkor jelenik meg, mikor valami segítségkiáltást hall s még Bánffy is, kit egy koporsón keresztül, látott meg a király, jellemre méltó ez önzetlen, nemes fájú államférfiakhoz, kik vagy mentek azon gyengeségektől, melyek más pártokban annyi bajt szoktak okozni, vagy ha nem mentek, kétszeresen tiszteletre méltók, mert el tudják azokat fojtani.

De mindez csak arra jó, hogy bent a pártban nincsenek, s nem is lehetnek előreláthatólag belzavarok; ám azért mégis kicsiny a párt s a kormánynak éppen abban fő a feje, hogy most, az egyházreformok szentesítése után, mi tévő legyen a jövő föladataival szemben, melyek közt első helyen áll a közigazgatás államosítása. A Szapáry két-paragrafusos törvénye éppen úgy ott kering a kormány hajója körül, mint ahogy a Verne Gyula kísérteties légballoonja alatt lóg a holt macska.

Hát igen, megint egy nagy reform. Az ország várja, a közvélemény mellette van, a sajtó sürgeti. Pedig még a mi sajtónknak van ereje, mert a mi sajtónk még aránylag becsületes. A külföldi lapok már olyanok, mint ama nyilvános mérőgépek, melyek a köztereken állanak; aki egy vagy két pénzt beléjük dob, annak megmutatják, hogy mennyit

nyom. De a mi sajtónk az általános akaratnak a szószólója. Egyszóval a reformnak úgyszólván a tizenkettedik órája ütött, mert már a tisztviselő-választások is veszélyesen közelednek.

A kormánynak ellenben nehéz e reformba beleugornia úgy egyszeribe, szinte készületlenül, a bevégzett nagy reformmunkától kábult fejjel, nehéz és talán veszélyes is. Az országnak sok két nagy reformot megemésztieni oly gyorsan egymás után, a kormánynak is sok végrehajtani. Az elefánt igen erős, hatalmas állat, de mégis csak minden hetedik évben kölykedzik.

Nehéz pedig különösen azért, mert a többsége kicsi s mert a jó pajtások a szélsőbalon, akik municzipalisták, megharagszanak, de azért az ellenfelek a nemzeti párton, akik államosítók, uem békülnek ki.

Ezért nem egészen boldog a kormány a kiküzdött nagy diadalmak után s ezért vált különösen kellemetlenné a kicsiny többség.

Most már az a kérdés, hogy mint Herkules a válúton, elhatározza-e Wekerle, hová nyúljon, mert a módokból van bő választék.

Az egyik a fúzió. Fúzió a nemzeti párttal. De ez csak akademiace legyen főlemlítve, amennyiben tényleg megvan e mód is. Persze csak olyan formán, mintha valakinek azt a tanácsot adnák valamely kicsi bajból való kimenekülésre: «Ha pedig semmi se segít, akaszd föl magadat»

Hanem ettől eltekintve, a következő komoly módok között lehető a választás:

a) a púroszok visszahívása a pártba. (Sok hozzánk szító ember van köztük.)

b) Új választások kiírása — (Hozzá nyúlni külső népszerűségi tőkénkhez).

vagy pedig:

c) nem kunktátoroskodni nagyon sokáig, hanem neki indulni a mai kicsi, de egyöntetű többséggel úgy, amint van, a jövő föladatainak.

Hogy melyik módot tartanék mi a leghelyesebbnek, a harmadik cikkben fogom elmondani.

Wekerle és a modus vivendik.

Hogy a tegnap említett s egyedül lehetséges módok közül, melyikhez nyúl Wekerle, azt legfeljebb alap-jelleméből lehetne következtetni, ha Wekerlét ismernék, de Wekerlét mi nem ismerjük. Két éve kormányoz már bennünket és még sem ismerjük, mert ez a mai Wekerle nem az igazi, ez még csak az a Wekerle, akit az események vittek, aki mögött ott állt Szilágyi, mint egy szuronyos pandúr: «Félre ne lépj, mert így és amúgy» és aki mögött ott állt az erkölcsi kényszer menni és egyre menni a keskeny göröngyös úton és vagy kijutni a tömkelegből vagy bele pusztulni, de épen ebben a dicsőségteljes menetelésben kezdett kibontakozni az igazi Wekerle, az, akit még mi nem ismerünk, az, akit nem az események fognak vinni, hanem az, aki majd viszi az eseményeket.

Egy nagy államférfiú markának a silhouetje jelenik meg. S már is kezdjük felismerni mélyebben rejlő tulajdonságait. Merész, de nem szenvedélyből, mint Kossuth, inkább taktikából; okos, de nem az összes körülmények meglátolásából, mint Tisza, hanem instinctusból, mint gr. Andrássy; ingadozó, de nem a természeténél fogva, mint

Ghyczy, hanem időnyerésből és puha engedékeny, de csak azért, hogy az erősebbeket tévútra vigye.

Van benne valamit zamat I. Napóleontól, Metternichtől és Rónay Jánosból. A Napoleon végtelen önbizalmából, játszva csinálni meg nagy dolgokat és fumigálni a nagy veszélyeket. Csak Wekerle képes oly könnyedén, oly mosolygósán fogni a kormány-gyeplőket, mintha pamutot tartana egy szép asszonynak. Van benne a Metternich bűvésziességéből, szemei kitűnőek a homályban s keze biztos a szövevények kibontásánál. És van benne végre valami patriarchális, valami bursikóz (hiszen említhettem volna egy más közönséges embert is) Rónay Jánosból, az ő ártatlan szívjóságából és jól eső gyermekded naivitásából. Csodálatos összekeveredése a titánok felöltő tulajdonságainak a kicsinyek polgáris erényeivel.

Avagy nem csodálatos egy Napoleon, akinek fájna egy legyet agyontaposni? Ki tudna elképzelni egy Metternichtet, akiből az epe hiányzik? Láttatok-e már egy Herkulest, aki bír az oroszán bátorságával belerohanni a veszedelembé, de nem bír a gyermek bátorságával, szembe kellemetlent mondani valakinek?

S így torlódik össze annyi zagyva szín, hogy mikor Napoleon sas tekintetét, emberfölötti röptét kezdjük felösmergetni Wekerleben, akkor e Napoleon-kópiából egyszerre csak kiugrik Rónay János és mikor a jószágos, szelídlelkű, ártatlan kedélyű Rónay János naiv egyszerűségében gyönyörködünk, egyszerre csak kipattan a falsch Rónay Jánosból a vesékbe látó Metternich.

De már is szélesen rajzoltam Magyarország ez idő szerinti kedvenczét, akinek az istenek valóságos

kollektát csináltak a becses tulajdonokból s még azonfölül állandóan egy kecses szobaleányt rendeltek melléje, egy istenasszonyt: a szerencsét. A szűk keret nem engedi, hogy tovább fessek politikai alakját, szeretetreméltó, szinte édes egyéniségét. Legközelebb visszatérek rá más helyen, hogy elvezessem önöket az ő dolgozó szobájába, hol geniális össze-visszaságban hevernek az akták s gomolyognak fölöttük, mint vadlúd-falka beválthatatlan ígéreték, hogy bepillantsunk az ő agyába, hol összegyömöszölve fornak a hasznos tervek, egy tekintetet vessünk a szívébe, a mely olyan hó tiszta, mint a vakító fehér nyakkendői, hol nincsen se irigység, se bosszúállási vágy senki ellen s kinek nem volna kedve benyitni az ő audienciális termeibe, honnan örömsugárzó arcczal távozik mindenki. E termekre oda lehetne bigygyeszteni az alvilág kapuiról az ismeretes föliratot, átravestálva:

«Ti, akik ide beléptek, visszakapjátok reményeiteket!»

...De hagyjuk el ezt most, mert úgylis messze mentünk tárgyunktól, hogy miféle kibontakozáshoz nyúl Wekerle.

Mint praktikus ember legközelebb érné, pártja megszaporítása czéljából a púroszokat. Wekerle kétségen kívül szívesen is hallaná egy napon, hogy elszakadt barátaink, visszatérnek. Wekerle nem az az ember, aki haragot tud tartani (a harag úgylis csak annak áll jól, aki a maga dolgát csinálja, nem az országét). A poroszok visszatérével negyvenötven többségre emelkednék a párt. De a púroszok visszatérését, legalább valamennyiét, nem mindenki nézné a pártban szívesen s félni lehetne, hogy rossz hatással lesz. Amit numerikus többségben

nyerne a párt, elvesztené a — hogy is fejezzem csak ki magamat — *a közérzet* lehangolása által. Mindamellett épen úgy nem lehetne megakadályozni visszatérésükben, mint ahogy szinte lehetetlen megtalálni visszahívásukra a kellő formát.

Noha a válaszfal, mihelyt az egyházbizalmi törvények alá oda kerül a király neve, leomlik s bár vannak, akik egyenként visszavágynak a régi fészekbe, mégis kevés a remény, hogy viszontlássuk őket, mert solidaritásban vannak, hogy csak együtt, rajban jönnék-mennek, vagy sehogy. S az anyaméhük, a haragot tartó öreg Péchy, úgy tudjuk, municzipalista, valóban olyan, mint a vese az emberi testben, mely körül van véve kövérségtől s mégis maga a legsoványabb testrésze.

Miután a púroszok visszatérte, se elő nem idézhető, se el nem halasztható esély dolga, nézzük a második módot a választást.

Új választást? De miért legyen új választás? Hiszen a kormánynak végre is megvan a többsége, ha kicsi is s az ország épen erre a reformra meg lett kérdezve az 1885-iki téli választáson. Mi indokolná az országgyűlés föloszlását most, épen most, mikor még izgatottak a kedélyek az egyházbizalmi harcokból?

Igaz, hogy egy új választáson most a diadalmak dicsfényével övezett szabadelvű pártra nézve gyermekjáték lenne a kerületek hódítása. De a szabadelvű párt a komoly politika letéteményese az országban s a kötelességek és föladatak elől ki nem térhet a taktika kedvéért. Nem az a célja egy pártnak, hogy élet-elixírekkel tartsa fenn magát, melegített népszerűségi zacskókat rakjon a hasára, hanem hogy a meddig él, kötelességét teljesítse.

Ám ha csakugyan leszavaznák a kormányt a parlamentben, elég ideje akkor is föloszlatni a házat és megkérdezni a nemzetet De addig csupán «taktikai griff» lenne az új választás — melynek szele már hetek óta fújdogál innen-onnan.

De kik fújják ezt a szelet? Az az ezer reménybeli jelölt, aki föl akar lépni a kerületekben. S minden jelöltre esvén két kortes, mindössze háromezer ember csinálja azt a türelmetlen toporzékolást, csoszogást, mely csak a zászló-kereskedésekben és szeszfőzdekben lel visszhangra.

A mi nézetünk szerint leghelyesebben teszi Wekerle, ha a legutóbb említett módhoz nyúl s a mostani pártjával úgy, amint az ma van, legkésőbb esztendőre, neki vág az államosítási reformmunkának. A többség lefogyott ugyan, de a számok bűvésze, aki a számoknak parancsolni tud, ne ijedjen meg a számoktól, mert ha a numerikus többség kicsiny is, a szabadelvű eszmék varázsa nagy. S amint eddig volt, a papiroson kis többség, de a házban megnagyobbodva, úgy lesz az ezentúl is, mert valahányszor szavazni fogunk, az országház kapuinál ott fog dübörögni a közvélemény is hatalmas szózatával «Ez az én akaratom!» és ez a fönséges hang meg fogja rázni az ellentábort s mint a bagdadi elátkozott sünből, mindennap kihull belőle egy túske — míg egészen sima nem lesz.

A BÁNFFY-KABINET.

(1895.)

Bevezetés.

Nem szabad csodálkozni az új minisztereken. Az olvasó (talán minden olvasó) volt már egyszer-másszor egy jól berendezett konyhában, amelyikben épen főztek és gyakran láthatta, hogy a nagy fazekak, vaskos kondérok eltolva álltak a padkán és a tálasban vagy fűleiknél fogva fölakasztva lógtak a falakon és a kisebb fazekak, bögrék voltak a tűzhelyen és azokban főtt a napi szükségletre való étel.

És nem csapták össze a kezeiket) t. i. nem a fazekak, hanem önök) és nem kiáltottak föl:

— Óh, ez valami csodálatos, természetellenes!

Hát igen, nincs abban semmi különös, hogy Wekerle ott ül Bobula János mellett a szélső-jobbon és hogy ott vegyül el a többi közönséges koponya között a Csáky gróf rövidre nyírt tojásdad feje is. Könyökére dőlve ábrándozik Széli Kálmán, bizonyos csömörrel a hatalom iránt. S minthogy rövidlátó, az izgó-mozgó alakoktól körülvéve, magát képzeletben kedves szimenthali állatjai közé ringatja...

Vagy milyen szeszélyes kézlegyintése a sorsnak, mely Szilágyit fellökte az elnöki kathedrára! Az se

utolsó dolog, hogy az öreg Tisza nap-nap után künn a folyosón szivarozgat s adoma-beszéléssel és hallgatással tölti az időt Fejér Miklóssal, gróf Nákóval; — épen olyan, mintha Hunyady János tollat fosztana és az ütközetben viaskodnának mások.

De hát ez azért még se szokatlan és nem rendkívüli, volt már így sokszor és lesz még így sokszor.

A rend talán nem az volna, elősmerem. De ahol örök mozgás van, ott nem lehet örök rend. A politikai élet egy óriás folyam, mely föltartóztathatlanul siet a maga medrében és a nagy követ ép úgy eltemeti az iszapjába, mint a kicsinyt, megfordítja, ha neki úgy tetszik, kilöki a partra vagy tán ki se löki, hanem egy kisebbet sodor a tetejébe és csak siet, siet...

Bánja is a folyam, hogy most már a nagy kő van alul és a kicsiny fölül, megyen, siet tovább.

Bizonyára tehát nem a Bánffy hibája, hogy az események nem máskép jöttek.

Ő előtte, hogy a tisztelt olvasó teljes megelégedését kiérdemelje a kabinet megalakításában, minden kritikát elhallgattatván, csak két megoldás lehetősége állott.

Vagy bevárni, míg a magyar anyák nagyobb minisztereket szülnek; de ez nagyon lassan megy.

Vagy kivitetni, úgy ahogy Héderváry Kont, vagy Hunyady László idejében volt divatban, az összes hatalomtól visszamaradt nagy embereinket a Szent-György terére és *hogy a szimetriát ne rontsák*, leüttetni a fejeiket — persze ma már ez is nehezen kivihető dolog.

Egyiket se tehetette s következésképp kénytelen volt kisebb embereket ültetni a piros bársony

zsöllékbe, mint a minők a kopott zöld bőrszékeken ülnek elvegyülve — s ez sérti az önök szemérmékét tisztelt közönség. Igaz-e, hogy eltaláltam?

Én mindamellett azt tanácslom, méltóztassanak belenyugodni, hogy a mai kormány ilyen, annál is inkább, mert ha nem nyugodnak is bele, ilyen marad.

Vége is az egész differenzia igen kicsi lenne a két álláspont között. T. i. az a két álláspont van, hogy úgy is lehet: miszerint az ember előbb lesz államférfi és azután miniszter vagy pedig lehet úgyis, hogy előbb lesz miniszter és azután államférfi. Nem igen érdemes ezen a különbségen fönnakadni.

És mielőtt áttérnék az új miniszterek egyenkinti bemutatására (rövid vázlatrajzokban), még csak azt jegyzem meg, hogy amit a nagy emberek elrontottak, azt a kisebbek sokszor helyrehozták.

Ámbár hiszen jogunk sincs voltaképen a Bánffy új minisztereit előre kicsinyekké tenni. Ki tudja, hogy igazán kicsinyek-e? Nem kicsinek tetszett-e Baross Gábor, mikor Tisza államtitkárul tette Kemény Gáborhoz? Pedig ugyancsak kicsihez tette. Gondolta-e valaki, hogy egy nemzeti vezéralak rejlik gróf Csáky Albinban, midőn először ült le arra a székre, amelyet most Wlassics nyom és amely most Wlassicsot nyomja?

«Nagy minisztérium.» «Kis minisztérium.» «Törpe kabinet.» «Erős kabinet.» Jóslások ezek néha és divatok. Gyakran csak üres epithetonok, amiket az emberek eltanultak egymástól és szüntelenül hangoztatják, rikácsolják épen úgy, mint a Mátyás-madarak és papagályok. A nyabus, a patina, mely befogja a rég szereplő alakokat, csalódásba ejti és megvesztegeti az ítélő tehetséget, de épen úgy vezetheti félre a *patina-hiány* is.

Példa rá a «nagy minisztérium» az első, a hatvan-hetedig. Még most is ott lógnak az arczképeik a nemesi kúriák vizitszobáiban. Huszonhat év harasztja befödte az alakjaikat teljesen. S mi huszonöt év a nemzeti élet folyamában? öt perez, vagy mondjuk a Szilágyi kedvéért tíz perez. S e tíz perez alatt kisült ez ünnepélyes díszalakokról, akik, mint lázsiás tallérok szerepeltek a közkeletben, hogy csak közönséges rézgarasok voltak. Csak az egy Andrásy tündöklük ki színarany voltában, minden időkön keresztül.

Születtek fáklya fénynél és úgy is éltek, de a fáklyákkal együtt kialudtak, elmúltak.

S hogy az érem másik oldalára is rámutassak, mennyit gúnyoltuk, kicsinyeltük a Tisza minisztereit. Hányszor mondtuk a miniszteri padsorokra célozva:

— Itt ül Tisza, a nyolcz írnokával!

És mégis a Tisza *írnokaiból* három óriás maradt ránk: Baross, Wekerle, Csáky. Szilágyit nem is említve, ki már ellenzéki képviselő korában mameluk-szemmel (kicsinyítő üvegen) nézve is nagy volt.

Gondold meg ezt tisztelt olvasó, aki e cikkeket átfutod és aki jártodban-keltedben megszoktad, hogy áhítattal iszod meg a lőrét, ha híres vignetta van a palaczkján, s fitymálódva bigyeszted el ajkad a jó borra, ha még nem került az étlapra a reklámmal fölvert «grand vin»-ek közé.

Gondold meg ezt és ne ítélezzél előre a Bánffy-kabinet fölött. Válj, kérlek, egy kicsit.

És hogy addig se und magadat, engedd meg, hogy a kabinet új embereit sorra bemutassam — nem amilyenek lesznek, hanem amilyenek most.

Lukács László, pénzügyminiszter.

Hogy mit csináltak azon a lucskos januári napon a miniszterek, amikor a kinevezési legfőbb kéziratot megkapták és hogy általában mit érez ilyenkor egy miniszter, arról épenséggel nincs fogalmam, de egyet bizonyosnak tartok, hogy ezen a nevezetes napon egyik is, másik is benyitott egy-egy papírkereskedésbe és vizitkártyákat nyomtatott. Mert az embernek jól esik, nemcsak érezni, mi ő, de látni is, még pedig nyomtatott betűkkel azokon a négyszögletes kicsiny papírlapokon. Valami sajátos varázs van abban.

Ezen okoskodásból indulva ki, joggal föltehetem, hogy Lukács László is benyitott ilyen kereskedésbe, ahol azt kérdezték tőle:

— Mit parancsol?

— Névjegyekre volna szükségem.

S leírván nevét és állását, meghatározta a látogatójegyek alakját.

— S mennyit parancsol, kegyelmes uram? Elég lesz száz?

A miniszter némán bólintott fejével, de magában azt mondta:

— Talán *ötven* is elég lennel

És ebben a morgásban azonfelül, hogy híven kifejezte az akkori közhangulatot, benne van az ő két legmarkánsabb tulajdonsága: a takarékoság és a pessimizmus.

Két kardinális kellék egy jó pénzügyminiszternek.

Hogy lett Lukács László pénzügyminiszter? Az isten tudja. Nincs ennek meghatározható receptje.

Miniszterré lesz az ember váratlanul, sokszor hihetetlen okoknál fogva és csak némelykor természetesen.

Ámbátor a Lukácsok ép oly szerencsések, mint a Szmrecsányiak. Ezzel a két névvel jó születni. Lukácsok mindég voltak a boldogító tüzeknél és lesznek. Lukács György államtitkár volt. Később Lukács Béla lett kereskedelmi miniszter. Egy Lukácsnak csak az ujját kell kinyújtani valami után.

Lukács László azonban nem nyújtotta ki az ujját. Nem azon az úton ment ő, amely a piros székekhez visz, mert Lukács László csak tanulta, csak tanulta a pénzügyi szakmát, csak egyre tanulta és egyéb semmit se csinált.

Ott ült a házban valahol a szélsőjobbon. Olyan igénytelenül, semmit mondón, mint azok a «mezei szavazatok», amelyeket a wipp telegrammja ránt be a padokba időről-időre. Nem volt a gomblyukában piros-szegfű, hanem valami rejtelmes zordonság gomolygott a homlokán. Sivár életunság ömlött el egész lényén, mintha örökre azt mondaná: «Hát van nekem itt valami dolgom?»

Szikár, törekeny, vézna alak, lagymatag testtartással, a nyaka mintha félrehajolna egy kicsit, bizonyos fájdalmas vonás ögyeleg az ajkakon, ami a beteges embert mutatta. Azon alakok közé tartozott, aki sokáig marad idegem Négyszer-ötször is megkérdezi az ember «ki ez?» És újra elfelejti.

— Aranybányái vannak — mondák.

— Hol?

— Erdélyben.

És ezzel vége volt. Ej no, hát így néz ki egy aranybánya-tulajdonos? (Az ember azt szerette volna, hogy úgy nézzen ki, mint Beöthy Aldzsi.)

Azt senki se gondolta, hogy abban a növekedő homlokú fejben nekünk is lehet aranybányánk. Bolondság is lett volna arra gondolni. Nem a fantáziájuk miatt választjuk ide az embereket.

Csak a legközelebbi szomszédjai ösmerték, de azokkal se igen beszélt. Némán, csendesen húzódott meg a padban s meggörbült háttal, fejét könyökére támasztva, hallgatta a szónokokat.

Sajátságos embernek látszott, akit semmi sem érdekel a világon, még azok a beszédek se, amiket hallgat; olajbarna arcán soha se mutatkozik se tetszés, se nem tetszés. Az egész ház ordít, lázban van. Lukács behúzza fejét a vállapockái közé s még csendesebben ül. Szája meg sem mozdul mosolygásra, ha valami ötlet elcsattan, bár az egész házat rengő hahota mozgatja; diószínű szemeiben, melyek le vannak mindig sietve, nem csillan föl a lendület tüze az úgynevezett «lelkes momentumoknál»; olyan ő, mint egy köember.

De váljon igazán olyan-e? Ejh, ki figyelné. Hiszen csak egy szürke ember, aminők százával jönnek a parlamentbe, nekik a parlament csak indóház, keresztül mennek rajta és eltűnnek nyomtalanul, a vonat innen elviszi őket valamely állomásra, vagy ismét haza, ahonnan jöttek. Ki törődne Lukács Lászlóval? Ki találgatná, hogy a köember belsejében tűz lehet belül s hogy a hideg szentelen arcz alatt kaczag ő a szíve mélyén. És hogy talán éppen akkor kaczag, mikor a többiek lelkesednek.

Gondolkozik-e váljon? És miről gondolkozik? Ajka örökre be van csukva, órákig ül mereven, mozdulatlanul és soha sincs semmi észrevétele a szomszédokhoz. Szükségét nem érzi, hogy megszö-

laljon és talán nem is szólna soha, ha nem kérdeznék.

Ha valamely ismerős megy el mellette és «jó napot» mond üdvözetül, rettentő szófukarságában arra se szól semmit, csak a szempilláin vehető észre egy mozdulat, a szemekben rezeg egy hálás hunyorítás s ebben a hunyorításban valami rejtett melegség. Ez a «fogadj isten».

Mint a zárszámadási bizottság előadója s más egyébkor is okos, higgadt érvekkel tele tömött szép beszédek tartott, de ezek nem igen hatottak, mert a hangja színtelen, majdnem tompa s beszédei (Neményi írta egy cikkében) olyanok, mint egy pisztoly, amely nem durran, de talál.

Igen, a beszédek okosak voltak. Izmos talentumra és ismeretekre mutatók, de ha mégis azt mondta volna valaki: «Ez a szikár, igénytelen emberke nemsokára Magyarország pénzügyminisztere lesz», ti derék, tapintatos emberek, akik előre megtudjátok szagolni, kiből lesz és kiből nem lesz miniszter, nagyot nevettek volna a jóslaton.

— Oh, oh, a ruha se úgy áll rajta, hogy ez valaha miniszter lehessen!

De hisz erről senki sem beszélt, senki nem jósolta s még az is, aki közelebbről ösmerte Lukács Lászlót, csak annyit tudott róla mondani: «Egy igen szerény jó ember».

A Tisza sasszeme kellett, hogy fölfedezze. Tisza volt az első miniszterelnök ebben az országban, aki el tudott képzelni egy minisztert úgy is, hogy ne legyen a lábán lakkcipő és hogy ne álljon mindig pose-ban.

Mikor pénzügyminiszter lett, megkínálta tanácsossággal. Lukács Lászlóban meghűlt a vér erre az ajánlatra.

— Hiszen nem értek én kegyelmes uram a pénzügyekhez.

S idegesen babrált rövidre nyírt szakállában, melybe patkóalakban lefelé konyulva nyúlik be a vékony bajusz.

De a «generális» szóhoz se engedte:

— Azt én jobban tudom, hogy értesz-e.

Tanácsos lett, de rövid időre, betegsége miatt meg kellett válnia állásától, de szintén rövid időre, mert Láng Lajos távozása után Wekerle államtitkárrul vette maga mellé. A nagy optimista egy pessimistát. Az örök mosolyú ember egy keserű embert. A pazar ígérő egy olyan társat, aki fukarul bánik a szavával. De iszen okos ember a mi Wekerlénk.

Az utóbbi időkben, mióta a miniszterelnököt sok politikai gond nyomta, úgyszólván maga vezette a pénzügyminisztériumot példás rendben, úgy hogy midőn beütött a válság, a legnagyobb tárcza egész természetyszerűen hullott az ölébe.

Lukács László rémulten kapta hátra a fejét erre a szerencsére.

— Nem vállalom; dehogyan vállalom, hiszen nem tudok én a házban beszélni.

Valóságosan könnyörgött, hogy hagyják meg csak államtitkárnak, ezt már megszokta, tegyenek meg miniszterré más valakit, akárkit, nem bánja ő, ... elszolgál ő inkább akárki alatt, még annak a dolgát is elvégzi, ha valami lusta ember lesz, csak őt hagyják meg államtitkárnak.

Hanem bizony nem hagyták, hiába hajtogatta egyre:

— Mit akartok velem? Nem tudok beszélni, ha mondom. Nem tudok, nem tudok...

Végre megnyugtatták, hogy ebben az állásban nem is kell beszélni tudni, mert ha valahol, itt egészen a *pénz beszél*. Nagyobb szónok az Szilágyinál is.

Hát elvállalta, miniszter lett, utódja a legnagyobb nemzeti alakoknak, utódja Kossuth Lajosnak, Széll Kálmánnak, Tisza Kálmánnak, Wekerlének és a becsületes Duscheknek, aki garasos szivart szítt, sült krumplit vacsorázott és a fizetését benn hagyta az államkincstárban, hogy azzal is több legyen. Miniszter lett, pedig ő maga semmit se segített hozzá, nem hőkölt a hatalmasoknak, nem stréberkedett nagy képeket vágva, nem tartott tóosztokat a lakomákon nagy urak egészségére, nem intrikált és nem járt reklámok után, hanem csak dolgozott, tanult — és mégis miniszter lett.

Megfoghatlan. Valami veszét érzi már ez az ország.

2.

Dániel Ernő, kereskedelmi miniszter.

A közéletben kétféle Dánielek mozognak. Az ékezet nélküliek és az ékezetesek. Az ékezet nélküli Dánielek régebben mozognak; primipilus, székely család. Az egyik ősük gügyüje volt Bethlen Gábornak s nem kisebb dologban járt a bécsi udvarnál, mint a Lipót császár egyik kisasszony leányát megkérni a vén csontnak, a serenissimusnak; persze nagy kosárral jött haza.

Az ékezetes Dánielek nem mozognak olyan régóta. Minélfogva elég szórakozottak voltak elhagyogatni itt-ott az ékezetet, hogy ne látszassanak külön családnak.

De két hét óta megfordult a sor és most már

az ékezet nélküli Dánieleken üt ki majd a szóra-
kozottság, ők kezdik el ékezetesen írni a nevüket
s e csodálatos változás szülőoka, hogy az ékezetes
Dánielek egyik tagja, Dániel Ernő, neveztetett ki
kereskedelmi miniszternek.

Hogy esett meg az ő kinevezése? Miért lett
általában miniszter s miért épen kereskedelmi
miniszter? Ezt igen érdekes föladat volna levezetni.
De ezek már ennél nagyobb csodák is.

Egyszer a Magdeburg melletti erdőben ketté
fűrészelték egy vastag, vén fát és egy burkus ka-
tonát találtak benne, fegyverestől, panganéstostól,
úgy állt ott, mint a czövek. Az egész világ azon
töprengett:

— Ejnye, hogy került ez a burkus a fa belsejébe

Pedig igen egyszerűen történt. A katona a fa
tetején volt s a fa odvas lévén, a hirtelen támadó
lyukba beleesett.

Hát igen. Dániel Ernő mindig a politikai élet
tetején tartotta magát. Kedves modorú ember, min-
den praepotenzia nélkül. Finom nett alak, sok
értelemmel, nagy higgadtsággal és elpusztíthatlan
szorgalommal.

Nem lehet tudni, milyen miniszter lesz be-
löle. De kiről lehet azt tudni? Minden új miniszter
olyan, mint a fölívágtalan dinnye. A külső kérgéről
alig lehet megítélni, hogy jó lesz-e.

De mégis inkább a jobbat lehet föltételezni.
Szerencsés keze van. Amihez eddig nyúlt, az mind
aranyrá változott s noha aranyban dolgozik (sok
mindenféle vállalatnak lévén igazgató tagja), karak-
tere hótiszta maradt.

Egész lényén bizonyos jóleső nyugodtság öm-
lik el, mintha nem is volnának idegei, sötétbarna

arcza, mely erősen hegyes álla végződik, szinte ércből öntöttek látszik merev mozdulatlanságában, csak a két szeme élénk és fürge, mint a gyíké. Ezzel a két gyíksszemmel többet lát Dániel Ernő, mint gondolnátok!

A házban nem játszott szembeötlő szerepet, ámbátor a legelőkelőbb bizottságnak, a pénzügyi-
nek volt tagja s egy pár, mindig a nemzetgazdaság terén mozgó beszédével, kivált mint előadó, mindig a színvonal fölött maradt.

De mégis nem annyira a beszédekkel, mint inkább azzal nőtt nagyobbra, hogy jól eszébe tartotta a bihari tizenegy parancsolatot.

Tisza Kálmán szerint ugyanis Biharban tizenegy parancsolat van s az utolsó cikkelye így hangzik:

— Ne locs-fecs!

Dániel Ernő nagy volt a hallgatásban; soha nem követett el indiszkréziót, nem járt el a szája, (a legtöbb politikus karrierjét ez rontja el), nem kritizálta a nagyokat, nem botránkozott meg a kicsinyek sületlenségén és a hatalmasok hibáin. Szája makacsul össze volt szorítva s gondolatai ötlakattal becsukva keringtek gyorsan bővülő homlokcsontja alatt.

S most íme ott ül ez okos ember a kereskedelmi piros székben; s abban is szerencsés, hogy a költségvetése már le van tárgyalva s a következő még nagyon messze van és nagy ködben; de szerencsés abban is, hogy nincs annyi elődje, mint Wlassicsnak és Lukács Lászlónak, amely utóbbira négy hatalmas előd (Széll Kálmán, Szapáry Gyula, Tisza Kálmán és Wekerle) nézeget föl a szomszéd padokról. Hiszen mind finom, kellemes urak, nem csinálnak ezek semmi bajt, de mégis csak kényel-

mesebb az ő excellenciákra nézve, ha az elődök az égből néznek alá, mint ahogy Baross fogja nézni Dániel Ernőt.

És hihetőleg meg lesz vele elégedve. Hihetőleg. Ejh, mondjuk, hogy bizonyosan. Minek festenénk előre rémképeket? Hiszen olyan szép a jelen.

Ő exczellenciája ott ül csendesen a zsölléjében Szempillái le vannak félig csukva, ajkai közül szelíd mosoly leng. Fejével nyájasan bólint a jobboldal és baloldal felé, ha ismerős tekintetekkel találkozik. Hegyesre faragott czeruzája mozdulatlanul hever az eleibe terített fehér papíron... Nincs mit jegyezni. Még nincs egyetlen ellenség sem. S sok jó barát ül körös-körül.

Minden oly vidám, oly meleg és kedélyes. A házat valami sajtáságos, üde illat tölti be, mint a ma kinyílt orgona-virágé (pedig voltaképp fojtó gőz van) s a hármás ablakon beszűrődő téli napfény enyelegve futkározik a kegyelmes úr kifelé fordított tenyerén, mintha csiklandozná.

...És távol innen, fehér hóbunda alatt édesen alszik a kövér torontáli föld, mely immár nemcsak hüvelyes és nem hüvelyes növényeket terem mesés bőséggel, mint eddig, hanem egy igazi minisztert is szült.

3.

Erdély Sándor, igazságügyminiszter.

A jövőkor történetírója, ha elolvassa a mostani új minisztérium programbeszédeit, melyek pont-ról-pontra az elődök testamentumának végrehajtására vállalkoznak, sokat fogja törni a fejét:

— Mi az ördögért távoztak hát el helyükről a régiek?

De végre is nem ennek a ficzkónak (t. i. a jövőkor történetírójának) a kedvéért igazodik el a világ, elég, ha mi kortársak mindent tudunk, sőt, még azonfelül is egy kicsit.

A dolog megtörtént. Elmentek. Egyik-másik a távozó miniszterekből ismételte a jelenetet, mikor Hunyady János ráadja öltözetét Kemény Simonra.

Elhíivatta egy-egy miniszterünk jó emberét, hű államtitkárát.

— Vedd föl a ruháimat és viseld te!

A Kenyérmezőn ez avégből történt, hogy Hunyadyban kár ne essék, hogy a személy megmeneküljön, itten pedig azért történt, hogy a *ruhának* ne legyen semmi baja.

Ezért lett miniszterré Erdély Sándor is, aki még két évvel előbb másodállamtitkár volt az igazságügyminiszteriumban.

Először a derék akis fekete ember» Teleszky István államtitkár távozott. Rendjelenben vagy valamely más királyi kitüntetésben nem volt része, pedig ráérdemelt volna, hanem kapott helyette Szilágyi Dezsőtől egy legendát.

Ő komponálta ki, hogy Teleszky István (mint a Gyulai Pál «Éjjeli látogatás»-ában olvassuk) estenden beoson az igazságügyminiszteriumba és földolgozza a restanckiákat.

Azután maga Szilágyi távozott el és egyedül hagyta Erdély Sándort De Szilágyi se akart kisebb lenni Teleszkynél.

S ha Teleszky a restanckiákat dolgozza föl titokban, éjszaka, Szilágyi arra vállalkozott, hogy (mint a megholt Csaba vezér), amikor szükség lesz, előtöppan és szétveri Erdély ellenfeleit a házban.

Ilyen két *hazajáró kísértet* mellett szinte könnyű

föladatnak látszik az Erdély Sándor minisztersége. De meglehet, hogy csak látszik.

Hátha Kemény Simonnak is kényelmetlen volt a Hunyady páncélja, fegyverzete?

*

**

Erdély Sándorról különben vagy csak keveset, vagy csak lappáliákat lehet írni. Egy jó bírónak nincs története. S ő igazán jó bíró volt.

Azután államtitkár lett. De hát egy Szilágyi mellett lehet-e egy államtitkárnak története?

Elvégezte a kötelességét, ez az egész.

Nincs a pályájában semmi csillogó, (mert a munka, hisz az csak munka!) nem fűződnek nevéhez nagy jelenetek, nagy beszédek, a parlamentben rövid ideje van és különben sem kellett Szilágyit beszédekkel kiségetnie. De ha nincs semmi csillámló pályáján, nincs benne semmi homályos sem. Tiszta fehér út az, amelyen ő idáig jött. Pedig messziről jött. Ma harmincz esztendeje a pesti városház egyik czellájában perczegtette a tollát, mint irattárnok. S az a kopott íróasztal, amelyen dolgozott, nem rázkódott meg, nem vált szilaj csikóvá, mint az írók, szónokok bűvös íróasztala, amely azt kérdezi:

— Hova röpüljek veled édes gazdám?

Neki lassan, fokozatosan kellett emelkednie lépésről-lépésre, a szorgalom, kitartás és munka meredek, nehéz lépcsőin.

Harmincz év sok idő. Harmincz év jártányi terület attól a kis czellától addig a fényes palotáig, ahol kétszer csendít a kapus, mikor az egykori irrattárnok fényes czilinderjében belép a kapun.

Harmincz év előtt! Mily különbség. Azaz, hogy semmi különbség. Akkor is hó volt., most is hó

van. Akkor is így sietett a munkához reggelenként, most is a munkához siet. Ah, az egész különbség az a két csendítés a kapu alatt.

Azonfelül akkor szép ruganyos fiatal ember volt, bizonyosan az asszonyok is szerették (ezek helyett most csak a mamelukok szeretik). Azóta beteges és köhécselő ember lett; finom, törékeny alak, hosszúkás, piros arczczal. Domború homlokán, ajkai körül fiatalos derű, de baloldalt ketté választott haját már erősen megcsípte a dér, olyan messziről, mint a czukorral behintett mákos metélt.

Sok csalóka dolog van Erdélyben; arcza gyöngéd piros, mint egy diákgyereké, szakálla hófehér, mint aggastyáné. Mosolya kellemetes, szinte édes, van az egész lényében valami leányos bátortalanság, valami szűzies íz; mintha minden perczen el akarna pirulni s emellett a gondolkozásmódja határozott, de rideg, szinte kietlen. Szelíd, lesütött szemeiből visszatükröződik a szerénység, őszinteség, nyugodt, kellemetes, lassú hangjából az egyszerű igénytelenség melegsége árad szét, de néha fölveti fejét, ajkai körül és a halantékainál sajátságos ismeretlen vonalak képződnek, szemeiből zöldes fény lövel s egy perczre úgy rémlik, mintha egy kevésny hatalmas úr állna előttünk.

De nem, nem, ez csak káprázat, csak képzelődés. ő jó, egyszerű és kellemetes. Lehetetlen az, hogy másképp legyen. Már gyermekkoromban így képzeltem azokat a jó bácsikat, akik mindenkit szeretnek, akik megsimogatják a fejünket, kivesszik ujjainkból a tüskét és valamennyi zsebük tele van czukorkákkal.

És mégis hátha? Hisz annyi példa van rá.

Eszetekbe jut-e a bíbornok, aki alázatosan

lehorgasztott fejjel járt Róma utczáin, míg nem lett pápa és azután felemelte a fejét és kiegyenesedett a termete, mondván:

— Eddig azért voltam meghajolva, mert a szent Péter kulcsait kerestem.

Hisz az asszonyok dereka is halcsontok közé van szorítva és az ember soha sem láthatja azokat az ördögös formákat egész valójukban. Azaz, ha csak... de nem akarom folytatni.

A miniszterek egyénisége is ilyen szellemi halcsontok között van... csakhogy ezek egyenkint föl pattognak...

Csak türelem, minden kitudódik.

Czup, czup! Ugráljatok vissza a tavakba, ti smaragdszínfi leveli békácskák, a kik jósolni akarnátok. És türelem, türelem.

Az bizonyos, hogy egy dilemma van itt. A képviselők így szólnak Erdélyről:

«Jó és lágy, mint a vaj, kenyérré lehetne kenni.»

A tisztviselői azt hirdetik:

Kemény akár a kő; még az igaz könny se vaj rajta.» (Cutta non cavat lapidem.)

Hogy van ez? Melyik az igaz? Mindakettő semmi esetre. De hát nagy differenzia-e, ha akár így igaz, akár úgy? Hisz ez csak a magánembert érinti benne. És végre is nem a saját kisasszonyleányunkat adtuk feleségül hozzá, hanem ahhoz az istenasszonyhoz állították, akinek a szeme be van kötve, aki tehát nem is nézheti, hogy a szeretetreméltó mosolya-e hamis, vagy a szigorú lelke-e fölvelt allűr?

Hogy fog-e csinálni nagyobb dolgokat, az a övő titka, hogy tud-e, az az ő titka, szeretni fogják-e

a mamelukok, az a mamelukok titka, mi azt nem tudjuk.

De egy rostaforgatás nélkül is kétségtelen, hogy jó és szívós anyag, hogy becsületes ember és azt a ruhát és fegyverzetet, amit Szilágyitól átvett, nem éri ő rajta semmi mocsok.

4.

Br. Jósika Samu, miniszter a latere.

I. Elődei.

A személy körüli miniszterség voltaképpen magyar specialitás, ami abból a szomorú körülményből sarjadzik, hogy a magyar király nem lakik a saját országában.

Kreálásakor jól volt az kombinálva, de rosszul sikerült Mindjárt a *kezdeténél* elromlott hatvanhétben, mert az öreg Festetich Györgynek hatalmas cotelettekben lecsüngő szakálla volt, amivel imponáljon, de egyebe nem volt, úgy hogy nem közvetíthette volna sikerrel a felségnél a magyar kormány politikáját, céljait s a királynak esetről-esetre Andrássyval kellett az egyes dolgokat megbeszélgetni s Festetich György gróf csak annyiban existált az udvar előtt, mert rajta volt a főudvarmester listáján, azok között, akiket, mikor a sor rájuk kerül, meghívják ebédre. Mert bizonyos számú besteck fér a királyi asztalra s minden besteckhez szükséges egy eleven főnemes.

Utána báró Wenckheim Béla jött; kedves ember, talpig gentleman s azonfelül ötletes fej. Mondják, hogy egyszer-másszor, amikor hozzáférhetett a

királyhoz, meg tudta nevetetni, de hogy befolyása lett volna a királyra komoly politikában, az csak mese.

Orczy igen derék, jó ember volt, de nem a Metternichék fájából, a dolgokon nem tudott változtatni semmit, pedig mindinkább érezhetőbbé vált, hogy szükség volna Bécsben valakire, aki a nemzeti céloknak utat egyenget a király szívében, hű tolmácsa legyen a kormány intenczióinak s éles eszű megfigyelője ama finom pókhálóknak, melyek az udvarnál szövődnek és (ha ügyesen állnak a résen azok, akiket illet) még idején összetéphetők.

Kezdték észrevenni, hogy a személy körüli miniszter hatáskörét ki kellene bővíteni (mert mi lesz belőlünk, ha egyszer csak a mi jó nemtőnk, Pápay is kidől onnan?) Végre is nem lehet azt többé olyan sine curának hagyni, mely csak a szabóművészet kiegészítéséhez járul — lévén a frakk sokkal szebb rendjellel, mint anélkül.

De hát nehéz, nagyon nehéz! Ha egy társaság következetesen megszokja, hogy a játszmánál bizonyos meghatározott *Spielmark* csak egy pennyt jelent, nehéz rávinni az elméket, hogy az azontúl sovereign legyen. Nem, nem, urak, ti nem bírjátok odaállítani többé a személy körüli minisztert a megkívánt alakjában és értékében.

De az urak nem hagytak föl a reménnyel. A magyarok minden időben bírtak bizonyos *naiv* élelmességgel. Régen is, most is. Már Ferdinándot is nyilván azért választották meg Zápolya ellenében, mert Ferdinánd olcsóbb királynak látszott — kész udvartartása s kész hadserege volt, a másíknak mindent előlről kellett volna kezdeni.

Hát most is Szögyény-Marich Lászlóra esett a Tiszáék szeme. Szögyény lesz a legjobb személy

körüli miniszter. A többi embernek csak apródonkint, lassan kell magát a király rokonszenvébe belopnia. Ez már benne van nyakig. Ez egy kész ember. Azonfelaül ismeri az intrigansokat — hiszen maga is intrikált. De épen azért... Szegénylegényekből lesznek a jó pandúrok.

Szögyény lett tehát a személy körüli miniszter, de ő se vált be, mert a helyett, hogy a magyar minisztertanácsot képviselte volna az udvarnál: az udvart képviselte a magyar minisztertanácsban — persze ezt is rosszul.

Lehetetlen volt tehát valamit csinálni ebből a szerencsétlen pozízióból. Mintha átok volna rajta. Maradt minden a régiben. A miniszterelnök koronkinti jelentései képezték az egyetlen érintkezési pontot a nemzet és király között, amiről ezzel a körülírással értesült a közönség a lapokból:

«Ma a miniszterelnök Bécsbe érkezett, délelőtt 11-kor legfelső helyen egy óráig tartó kihallgatáson fogadtatott.» (Búd. Corr.)

Ez ötször-hatszor történt szélcsendes évben, tehát körülbelül hat óra jutott ő felségének egy évben kedvelt Magyarorszájára.

A királynak kétségenkívül vannak egyéb gondjai és egyéb országai is, de annyi országai nincsenek, hogy be kelljen látnunk, miszerint aránylag ennyi idő esik ránk.

A nemzeti közvélemény is megmozdult a Szögyény távozásakor. Hiszen ebben az országban mindenki loyális. S minthogy máskor is megtalálta a nemzeti ösztön, ami neki jó, végig nyilallott az elméken, mint egy jelszó, mint a «tengerre magyar» vagy más egyéb, hogy «közelebb a királyhoz, közelebb!»

A politikusok elkezdtek okoskodni:

— Küldtünk már nagy urat, Festetichet, de az ott fönt Becsben kicsi úr lett a Schwarzenbergék, Lichtensteinok közt, küldtünk jó embert Orczyt, de van is ott a jó embernek valami becse! Megpróbáltuk végre egy az *udvar levegőjében nőtt* államférfival, no annak csak lesz befolyása: volt is befolyása, de mit ér, ha nem a mi kerekeinket hajtotta vele. Most még csináljunk egy próbát. Küldjünk oda egy a mi *parlamentünkben nőtt államférfit*, akinek esze is, tekintélye is sok legyen.

Így ment fel gróf Tisza Lajos. Nehéz, kényes epocha volt ez. Csodák történtek ez alatt. A király a maga jóságával lehajolt a nemzet óhajtásaihoz, az egyházpolitikai kérdésekben. Már-már összeölekezett nemzet és király oly melegen, mint soha azelőtt, mikor váratlanul középük esett egy *koporsó*.

Az öreg Kossuth meghalt és... Hát igen annak meg kellett történni. Legenda volt már az a nép között, hogy egy kormányt az öreg magával visz a másvilágra.

Egyszerre mozogni kezdtek az udvari élet összes szövőszékei, ármánykodások, intriguák s a beteges Tisza Lajos elkeseredve hagyta ott helyét a júniusi válságkor.

És most megint föni kezdtek a nagyfejűek koponyái a személy körüli miniszterség dolgában.

— Mindent próbáltunk már a világon, semmi se ment. A nagy úr nem hatott a nagy uraságával, a nagy tehetség az okosságával, a kedves ember a szeretetreméltóságával. Az udvar hatalmasain nem bírta magát keresztülverni. Még egy mód van. Küldjünk egy csinos, eszes fiatal embert, aki esetleg az udvari dámák révén próbálja...

Így ment föl gróf Andrassy Gyula.

De gróf Andrassy Gyula, akinek már most is sok megvan abból, ami az apját nagy történelmi alakká tette, de még némelyeket ezután kell megszerzenie, már akkor mindjárt kesernyésen jegyzé meg: — Nem érdemes fölhurczolkodni arra a rövid időre.

...Persze, nem érdemes. Hiú törekvés minden. Amit az ős szakáll-cotelettek tönkre tettek, azt most már a legpörgébb szöke bajusz se reparálhatja meg.

II. Ő maga.

Ilyen áldatlan pozícióra vállalkozott most báró Jósika Samu. Hogy hátha talán *erdélyi ember* többre megy ott, ahol a magyarországiak sorra kidőltek, mert az erdélyi embernek két esze van.

Mondják, hogy a király maga óhajtotta őt — s ez legalább is *szép kezdet*.

Jósika Samuról kevés mondani valónk van. Szép, feltűnően szép arisztokratikus fej és csinos alak. Nagy lelkes, fekete szemeiből mély értelem sugárzik, domborun ívezett homlokán komoly nyugalom ül, csak ajkai körül látszik némi gőg. De ez csak itt a klubban hiba, az udvarnál, meglehet, imponálni fog.

Nem fiatal ember már, az ötvenes évek tájékán van s mégis ő a kabinet legszebb embere. (Br. Fejérváry el van csapva erről az állásáról.)' Gazdag és művelt lelkű, aki mégis szeret valamivel foglalkozni. Volt már főispán, képviselő és államtitkár, de minden csak rövid ideig.

Jellemző rá, hogy ami meglehetősen szokatlan nagy uraknál, maga szólította meg Hieronymit a mostani országgyűlés elején:

— Dolgozni szeretnék.

Hieronymi nagyot nézett rá:

— Ugyan ne beszélj? Hisz neked százezer forint jövedelmed van.

Mindegy. Mégis dolgozni akart és Hieronymi államtitkárnak nevezette ki.

Most azonban odakerült a bankgassei szomorú palotába — ahonnan még eleven ember vissza nem került sikerrel.

5.

Perczel Dezső, belügyminiszter.

Tisza idejében azon nagy stabilitásnál fogva, melylyel a kormányzat mindig ugyanazon kezekben maradt, nem sűrűn támadták a parlamentben, úgynevezett «jó erők». Vagy ha támadtak is, nem volt nagy a kereslet, következésképp nem volt előzködés, stréberség se.

Az emberek olyan szépen elképzelték, hogy Tisza mindig meglesz, hogy nem is tartották érdeemesnek maguktól nőni. Elméjüket fölverte a fatalizmus gyepe:

— Ha a generális akarja, hát kihúz nagyobbra, ha pedig nem akaija, akkor úgy is hiába nyújtózkodom ám.

Az utolsó három éves országgyűlésre mégis bejött néhány derekas tehetségű képviselő: Visi, Gajáry, Latkóczy, Berzeviczy; a későbbi «keddi vacsorák» alakjai.

Berzeviczy államtitkár lett s fényes karriert futott be, azon államférfiak közé küzdve föl magát, akik Bécsből lehetetlenek. (Némely embernek nagy szerencséje van.) Visi meghalt olyan jó időben, hogy minden ember megsiratta. Latkóczy államtit-

kár lett olyan rossz időben, hogy mindenki sajnálja, míg ellenben Gajáry, akinek specziális talentuma van a politikára (nem kisebb, mint a legkiválóbbaké) beállt újságírónak és nem lett semmi, mert az újságíró csak újságíró, örüljön, hogy él.

A következő öt éves országgyűlésben sem kereste senki a nevezetesebb új erőket. Hiszen csak főispánokra van szükség a megholtak helyett s ahogy a tót mondja: «Zabocska mégis csak termett».

Csak a figyelmes, minden jelentéktelen dolgokra kiterjedő szem vehetett észre néhány érdekesebb alakot. A melancholikus Rosnert; csupa ideg, csupa finomság, okos analizáló fej. Miklós Gyulát, a párt enfant terriblejét. Friss erő duzzadt izmaiban s üde bátorság árad ki egész lényéből.

A harmadik alak, aki kevésbé tűnt föl, egy csontos, szikár fiatal ember volt. Hosszúkás arczát enyhe vonások tették rokonszenvessé s korai barátok szántották át: gesztenyeszín haja meggyérült és sűrűn vegyültek bele ezüstös szálak, sugár alakja meghajlott kissé vállbán, csak diószínű szemeiből csillámlott ki még az ifjúság tüze.

A szélső jobboldal egyik padjában foglalt helyet s nagy figyelemmel hallgatta a szónokokat. Olykor hátrafordult a szomszédjaihoz és dicsérte a beszédet vagy gáncsolta (már a milyen volt), de már maguk a megjegyzések bizonyos figyelmet keltettek a szomszédság előtt.

— Ez valami komoly ember lehet.

Mert a ház tagjai, tisztelt olvasó, leginkább a folyosókon tartózkodnak s a kik bent vannak is, hosszú évek alatt úgy megszokták nem figyelni a beszédekre, hanem elgondolkozni valamiről, hogy nekik a bent folyó szónoklatok olyanok, mintha

tengerparton Űlnének és hallgatnák az óceán morgását, csak egy-egy zivataros scénánál, vagy «zajos derütségnél» riadnak föl és jobbra-balra kérdezősködnek:

- Mi történik?
- Mit mondott?
- Nem tudom.

A szavazásnál felállnak gépiesen, a «helyes»-éknél és «úgy van»-oknál bele vegyülnek a chorusba gépiesen, a testük és a voksuk ott van, de a lelkük ki tudja hol kalandozik...

Hát némi figyelmet keltett mondom, az új képviselő. A megjegyzései is mindig talpraesettek voltak. Ugyan ki lehet?

Akik ösmerték, bizonyos elismerő hangon mondták:

- Ez Perczel Dezső volt tolnamegyei alispán.

Persze. Hogy ezt mindjárt ki nem találta az ember! Pedig minden Perczel úgy néz ki, a familiáris hasonlat meglepő. S a vicispánból is van rajta valami. Az önérettel párosult nyugalom a homlokán.

Lassan-lassan kezdett kibontakozni és szerepelni. Nem lépett fel aplombbal; nem szíttá fel hirtelen a rokonszenveket, mint fényes napgolyó, ahogy fölszíjja a nedveket. Az ő hatása a nyájas házi lámpáé volt, amely fényt tart és még melegít is közlelől.

Csakhogy idő kellett, míg észrevették a sphynxek közt. Mert első intrádára úgy ülnek ott az új ház új tagjai megfajtetlenül, mint a sphynxek.

De a legtöbbről csakhamar lekopik a titokzatosság. Az öreg úr amott a hátsó padban, ki közömbösen hallgat ellenfelet, jó barátot, rezes pápa-

szemét a homlokára tolva, pihenni jött ide egy hosszú életpálya után. Itt elől az a feszingő fiatal úr mindjárt harmadnapra el fogja hozni a gukkerját, majd meglássátok. Szeme a karzatokon jár. Sapristi, ez meg akar itten házasodni, a képviselő-ség nymbusában.

A bal szomszédja vörös lesz, dühbe jön, ha boszantót hall ellenzéki pádból; közbekiált, föl-szisszen, mintha ő volna a nemzet élő lelkiismerete s tomboló tetszésben tör ki, ha a miniszter mond valami helyeset. Rögtön tisztában vagyunk barátunkkal. Ez se sphynx már. Jó napot, kedves akamok úr!

És lassan-lassan mindenik elárulja, mit akar. Ott egy kiélt grófocska, aki megunta az asszonyokat a kontinensen, a tigris-vadászatot Afrikában, a bika-viadalokat Madridban és idejött új sportot keresni. A stréberek, poseurök, faiseurök és gascogneiak egész serege nyüzsög. A gascogneinak virág van a gomblyukában s könnyed mosoly lebeg ajkai körül, a poseur nagy képeket vág, a faiseur diplomáciai ügyességét csillogtatja, a stréber hajlong és kúszik.

A fent hullámozó, izgó, mozgó és viczkádozó alakok által mindegy eltakartatva, nőtt meg Perczel Dezső, szinte észrevétlenül, úgy, ahogy februártól júniusig megnő a nap, egy tyúklépéssel nagyobbodva, a hányszor a földgolyó egyet fordul a tengelye körül.

*

**

Milyen világ ez itt, milyen világi A ravaszság az együgyűség ruháját ölti fel s az ostobaság néha ravaszágnak néz ki. Itt minden csalóka, mert minden fénylik. Fénylik az arany és fénylik a szurok is.

Ragyogó színpompában bukkan föl a nagyravágyás, a bölcsesség lárvája alatt kullog a cinizmus s hófehér koszorúval tánczol kankánt a bizantinizmus. Ilyen világban nehéz volt Perczel Dezsőnek megőnie. Nagyon is egyszerű és szerény volt arra.

Nem előzködött. Nem lökdöste az embereket felgyflrt öklökkel magára vonva a figyelmet.

— Nézzétek, milyen izmaid vannak! Erős vagyok. Adjatok munkát, több munkát, még több munkát.

Csendes volt, hátra húzódott. Ha néha fölszólt a bizottságokban vagy a plenumban, annak is olyan igénytelen formát tudott adni, hogy csak kevesen vették észre hideg, erős judiciumát, nézeteinek érettségét s a hosszú, széles mezőt, amit belát.

Fejét könyökére támasztva üldögélt padjában hosszú évekig, egyszerű, többnyire sűrke ruhában, figyelt, kontemplált, tapasztalt. Nem volt semmi hire, mint ahogy nincs a jól nevelt szűz leánynak. Évek futottak évek után, miniszterek, államtitkárok keletkeztek s a régiek átültek a zöld bőrpadokra, hol valóságos gyűjtemény van már belőlük, mint az elhasznált levélbélyegekből. (Az szinte mindegy már, hogy egyik talán egy frankos márk volt, a másik csak öt centime-os.) Új emberek lettek szereplők, régi híresek eltűntek végkép az elfeledés szűk ajtaján — és Perczel Dezső még mindig ott ült minden duzzogás nélkül, szerényen, csendesen, régi padjában, két könyökére támasztott fejével.

Vájjon megfordult-e ebben a fejben a gondolat, hogy ő valamikor Magyarország belügyminisztere lesz?

S ha megfordult, milyen minőségben motoszkált ott? Úgy-e, mint vágy, úgy-e, mint álom?

Nem. Erre nem gondolt Perczel Dezső. Erre senki se gondolt. Ebben a nagy vásárban rá nem érnek az emberek találgatni, kiben mi lakik. Ha valamelyik óra muzsikális, hát az ütésnél maga húzza el a nótáját, ha pedig kakukos, hát iszen majd kijön belőle a kakuk magától is. És in ultima analysi a gondviselés dolga, hogy mit tegyen a maga kiszemeltjeivel.

Nos igen. Szükséges volt, hogy egy lift ereszkedjék le a mélységbe, hogy Magyarország leendő belügyminisztere fölfelé emelkedhessék a homályból.

Te gonosz fátum, ki a természet összes rejtélyes erőit inasaidul tartod, te csinálod az eseményeket, a fordulatokat, a katasztrófákat, sikereket. Te csinálsz mindent.

A lift lezuhant. Egy ember meghalt. És azt mondták: «Ravasz volt egész élete és ravasz volt a halála is». Ejh pedig, látod fátum, te még annál is ravaszabb vagy!

A képviselőház alelnöki széke maradt üresen. Bizonyára nem vált azért alacsonyabbá, mert egy bűnös ember ült rajta.

A ház figyelme Perczel Dezső felé fordult. Miért épen ő feléje? Ki tudja! Más is betölthette volna, kétségtelen. De épen ez az a megmagyarázhatatlan, ez a rejtélyes, ez a végzet.

Perczel Dezső képviselőházi alelnök lett. Valami láthatatlan kéz egy rugót nyomott meg az irányadó emberek elméjében s a rugó Perczel Dezsőre ugrott. Épen úgy ugorhatott volna másra is, de ő rá ugrott.

S Perczel Dezső sorsa el volt döntve.

Az egyszerű mameluk, ha szerény, láthatatlan, a ház elnöke ellenben látható. Az alelnök már ott van a parlamenti kirakatban és górcső alá kerül.

Ami tehát ezentúl következik, az többé nem véletlen. Perczelt megfigyelni annyi, mint felösmerni az értékét.

Az most már matematika volt, hogy a piros székét el nem kerüli.

*

**

Gyorsabban történt, mint hinni lehetett volna. A bécsi fellegek meghasadtak... Szinte álomnak látشانak a válság elvonuló képei. Kálnoky boldogtalan silhouetje a háttérből. A király kedvetlen, neheztelő arcza. A Khuen kísérlete...

Aztán milyen váratlan fordulat ismét, amint a kinevezett miniszterelnök, Bánffy Dezső, akinek régi szerelme, vágya volt a belügyi tárcza, mikor előtte állott, egyszerre azt mondta: «Nem kell».

Azon kezdte a kormányzást, hogy önmagának parancsolt. A tárczát átadta Perczel Dezsőnek.

A meglepetés moraja zajlott. Aggodalmas hangok emelkedtek:

— Gyenge lesz, gyenge, gyenge.

S valóban óriás feladatokat tologat az idő e tárczára. A király kinevezésének így kellett volna szólnia: «Kedves Perczel! Kinevezem önt Gigásznak». De a király csak belügyminiszternek nevezte ki. A nagy föladatok pedig jönnek, ez csendesen kísérteties léptekkel, az dübörögve zordonan.

Jön az egyházpolitikai törvények végrehajtása.

A közigazgatás államosítása. És ami talán a legfontosabb, jön a nemzetiségi kérdés.

Ah a nemzetiségi kérdés! Mily szerencsétlenség, hogy a magyarok nemzetiségi politikájához csak egyetlen népfaj passzol be: az úgynevezett *görög-rác*z, amelyik szép csendesen elnémul, kihal *önmagától*.

Hát igen, széltében kóvályogtak aggódó hangok Perczel gyengesége miatt, de csak addig, amíg Perczel meg nem szólalt. Bonyhádön elmondott szép beszéde után elnémultak azon becsületes Kaszszandrák, akiknek látóképességét a túlságos hazaszeretet növeli.

S mikor legközelebb a házban is fölszólaht az új belügyminiszter, az ő egyszerű becsületes érveléseivel, minden páthosz és pose nélkül, távol ugyan a cicerói kellemtől vagy a humor fönséges nagyságától, de a szakember biztonságával, a föladatak fölismerésének magaslatáról, a meggyőződés kisu-gárzó erejétől valóságosan beragyogva, még az ellenzék is úgy érezte:

«De iszen egy egész férfi ül ebben a nehéz székbén».

Epilog.

Állj meg tisztelt olvasó, mert én (e sorok ismeretlen írója) megszakítottam e helyen a vázlatrajzot, így okoskodván:

«Á miniszter túlságosan meg van dicsérve, a közönség el sem hiszi. Mert semmi sem lehet banálisabb, mint egy minisztert dicsérni anélkül, hogy szidná is az ember. Hiszen még az arany közé is rezet kell vegyíteni.»

Félretettem a kéziratomat, amíg valami malidét kigondolok Perczel ellen, amit a cikk végére csapjak. Semmi, de semmi se jutott eszembe.

Az ellenzékhez kellett fordulnom.

— Mondjanak nekem valami rosszat Perczel, felől.

Rázták a fejüket, hogy ők semmit se tudnak hanem adtak egy jó tanácsot:

— Kérdezősködjék ön a főispánoktól!

A főispánokat is meginterviewoltam; az egyik rejtélyes arcot vágott és baljóslatún mosolygott, a másik a föle tövét vakarta kedvtelenül, a harmadik az égre nézett és fölsóhajtott, mintha mondaná, hogy legyen még egy darabig türelemmel. Hiszen minden szivar elég, egyik jobban, szebben ég, mint a másik, ha rágyújtanak, de *a csutkája valamennyinek keserű lesz.*

... Igaz, ami igaz, jó miniszternek, rossz miniszternek egyenlően ez a sorsa.

6.

Wlassics Gyula.

I.

Egy ködös januári estén a Bánffy-kabinet alakulásakor egy képviselő hevesen szakította föl a szabadelvű klub ajtaját s lihegve mondta:

— A Gyula miniszter lett.

Egyszerre huszan is körülvették s özönnel dőltek a kérdéseik:

— Honnan jössz? Melyik Gyula? Csak talán nem az Antal Gyula?

— Wlassics Gyula.

Ah Wlassics Gyula! Kitört az általános csodálkozás. Szinte hihetetlen volt. (Az igaz, hogy Antal Gyula még hihetlenebb lett volna.) Wlassics Gyula és kultuszminiszter! Nem lehet az. Talán igazságügyminiszter lett?

De új hírnökök érkezének Budáról s egy félóra múlva már mint tény feküdt a klub bonczoló asztalán a Wlassics Gyula kultuszminisztersége. A párt

legnagyobb kombinátorai: Rosenberg Gyula és Papp Géza, akik pedig a föl villanó gondolatot is megérik egy miniszteri koponyában, kijelentették, hogy erre sohasem gondoltak, mindenki meg volt lepelve, de nem kellemetlenül, futó tűz gyanánt terjedt a hír az olvasóba, a kártyaszobákba s a legkonokabb tarokkisták is letették csodálkozásukban a kártyáikat.

— Hát Wlassics miniszter lett? *Már?* Ejnye, de derék dolog.

S ezen a «már»-on nyugszik a súly. Mert hiszen a mostani miniszterek legtöbbjének legfeljebb a tenyereiről lehetett volna megjósolni, hogy egykor a piros székbe jutnak — csak Wlassics volt az egyedüli, akit mindenki miniszternek praedestinált. Már gyerek korában «kis Zápolyának» nevezték. Amely elnevezésben benne volt, az a beszélő jóakarata, amelylyei egy Zápolyát méregette az apja: Ha csak egy araszsal volnál már nagyobb stb.»

Bizonyos volt, elkerülhetetlen végzet volt, hogy Wlassics miniszter lesz. Csak azt az egy *arasz*t várták. Az araszra nézve lehettek vélemény-különbségek. S az lepte csak meg a közönséget, hogy olyan hamar történt. Szinte regébe való gyorsasággal. A Wekerle tüneményes pályafutása után egy másik ilyen legenda.

S az ilyen meglepetésben van valami természetes. Mint mikor a dinnyeföldön egy sokat ígérő dinnyénk van az indán, melyről mindenki meg van győződve, hogy valami rendkívüli pompás zamatos gyümölcs lesz — de mikor egyszerre a tányéron hozzák, mindenki megijed:

— Jaj, nincs-e leszakítva idő előtt?

Wlassics még alig melegedett volt meg a parlamentben. Csak ezen az országgyűlésen került be, annak se az elején. Igaz, hogy nem úgy jött be, ahogy a közönséges halandók szürkén, észrevétel nélkül besompolyognak. Bizonyos nymbus jött vele. Hír előzte meg, mint egykor Deák Ferenczet:

— Hurráh! Nézzetek oda az ajtókra! A jövőkor igazságügy minisztere fog rajtok belépni!

— Egy ember, aki sokat tud — mondták némelyek fázósan.

Valóban a sokat tudó emberek iránt bizonyos averzióval van a Ház, a sokat tudó emberekkel nagyon megjárta egynéhányszor. A sokat tudó emberek végzetesek.

De Wlassics annyira sokat tudó, ő azt is tudta, hogy csak annyi tudást kell mutatni egyszerre, amennyi az embereknek nem kellemetlen s rövid idő alatt úgy rájátszottá magát a fiatal képviselőre, a «gubó» politikusra, annak összes apró tulajdonságait, hibáit, erényeit és allűrjeit fölvéve, hogy csakhamar a legkedvesebb pajtás lett a folyosón, a klubban, a vacsorákon és mindenütt.

Csak a beszédjei voltak olyanok, mint a nagyfejúké, sőt az egyházpolitikai javaslatok első vitájában tartott beszéde elérte a legjelesebb szónokaink niveauját. A fiatal képviselők gyanakodva összenéztek:

— Hiszen ez strébert

Egy kész államférfi állt előttünk, aki behatol a kérdések mélyére s nemcsak okoskodni tud, hanem röpülni is. (Ritka madár most, mikor a szónokok szárny nélkül születnek.) Világos látás, analízálóképesség és komprehenzív erő jellemzik. Hatalmas messzeérő háttér bontakozik ki megjegy-

zései mögött. Ez a háttér valóságosan félelmetes, mint Szilágyinál. Meglehet, hogy a háttérben nincs semmi, de a hallgatót meghökkenti, mert érzi, hogy a szónok a logika rostáin átszűrt dedukciókat mond el. Ab, Wlassics ügyes, roppant ügyes! Megtartotta a múlt iskolákból azt, ami tetszett és hozzávette a modern szónoklati iskolákból azt, ami a régi eloquentiát képes volt feledtetni. Wlassicsban megvan a negyvennyolczadiki nagy szónokok páthosza, csillámló koloritja, fölbugyogó elánja, hangulatkeltő művészete és megvan a modern szónokok tartalmassága, lucziditása és tömörsége — ami ebben a házban, melyben bent ülnek azok az urak, akik Kölcsey, Kazinczy Gábor és Kossuth beszédjeinél nem olvastak egyebet és bent vannak azok az urak is, akik Bismarck, Gladstone és Disraeli nagy beszédjeivel is ismerősök, igazi Dárius kincse.

Wlassics határozottan nagy talentum, igaz, hogy erősen meg van kenve a XIX-ik század mázával.

Hogy néz ki? fogják kérdezni az asszonyok, az ország tanítónői és azon hölgyek mindnyájan, akik a képviselőház karzatán voltak valaha és el akarnak még egyszer oda jutni. Én értem azt. Önök mindnyájan kíváncsiak rá. Önök már tudják az újságokból, hogy ő excellenciája fiatal ember — tehát hogy néz ki.

Csinos fiatal ember. De nem mameluk szempontból mondom (mert ami igaz, igaz, tőlünk az is kitelik, hogy a savószín szemeket megszavazzuk barnáknak), magyaros koponyája szinte annyira kerek, hogy nem lehet köcsögkalapot rátenni s ezt a gömbölyű fejet, mely olyan, mint egy óriás ágyúgolyó, fekete göndör haj köríti. (Olyan, mint a gróf Andrassy Gyuláé volt a borbély mindennapi segít-

ségével.) Rokonszenves arcz piroslik ki a barna hajcsigák alól, fekete, dült § forma bajuszszal s középütt kiborotvált állal. Ez a takaros fej, mely Magyarország közoktatásügyét vezeti, elegáns, nyúlánk törzsökön pihen (azaz dehogy pihen). Képzelenek önök még egy fekete Ferencz József-kabátot, selyem betéttel a hajtókáján, mely alól egy bő, többnyire csikós nadrág kezdődik, képzeljenek továbbá egy fekete mellényt, melynek zsebében egy vékony aranylánczra fűzött zwicker van és akkor maguk előtt látják Wlassicsot. Az arczán mosoly van, mint a Wekerléén volt, de valamivel bágyadtabb ennél; a szemeiben sajtáságos méla tűz pislog, mely azt az érzetet költi föl az alantas halandó emberekben, hogy ő excellenciája ki van merülve.

De ez csalódás, ő excellenciája nincs kimerülve. Ruganyos és eleven, mint a gyík. Keresi a harcot, a szellemi birkózást. Örül, ha akad valaki, akivel vitatkozásba keveredhet.

Meg-megáll néha a ház folyosóján vagy a klub közepén, hogy kiszemeljen valami ellenfelet s kérdi tőle nagy érdeklődéssel:

— Hát neked mi a nézeted öreg, erről a dologról? (Már amilyen dolog éppen akkor van.)

Ha az illető véletlenül eltalálja az ő nézetét, elkedvetlenedve hagyja ott:

— Ugyan eredj, már te is ravaszkodol!

*

**

Hogy lett miniszter Wlassics, — csak találgatni lehet. Amennyit mi látunk belőle, az elég pszichológiai oknak.

Az új év terhes eseményekkel megrakodva lépegetett Magyarország felé.

Míg Berzeviczy Albert és Wlassics Gyula újévi felköszöntőket komponáltak otthon az íróasztalaiknál, az egyik Wekerlének szólt, a másik Bánffy-nak, ezalatt már csomagolt a pesti útra a horvát bán inasa a zágrábi palotában. S a bán tünődött, hogy hány inget tétessen a bőröndjébe, mennyi ideig tarthat a dolog. Közben füstölögni kezdtek a budai várak kéményei, a király lakószobáit fűtötték. Ez mind igen veszélyes jelenség volt, de Berzeviczy csak egyre készíté a beszédet a miniszterelnöknek s Wlassics a házelnöknek.

Akkor még senki sem gondolta, hogy Wlassics a miniszterelnöki szónok és nem Berzeviczy.

De Wlassics sejtette. Wlassics tudta. Wlassics kombinált. S Wlassics mindég jól kombinált és jól fog kombinálni ezután is.

Melón egy szépen szóló síppal bővölte el a thebai Pelopidas füleit. S Wlassics ez újévi szónoklata valóban kecses és csiklandozó sípolás volt. Wlassics gondolatain e beszédben a grációk cizomája csillámlik.

Bánffy fejében talán e beszéd hatása alatt csírázott ki a gondolat: «Ha...».

Mert még csak per «ha» lehetett gondolni e napon azokra, amik bekövetkeztek s azok közt az ő miniszterelnökségére s ennek következtében a Wlassics kultuszminiszterségére.

De akármilyen is volt a Bánffy indító oka, dicséret illeti őt azért, hogy egy fiatal képviselőt mert oda állítani a legnehezebb pozícióra, — hogy szakított a haszontalan chablonnal, mely nem az erőt keresi föl, ahová erő kell, hanem a tekintély után nyúl. Az erő megszerzi magának a tekintélyt, de a

tekintélyes szamarak már igen sok bajt okoztak az országnak.

* * *

Wlassics tehát miniszter lett, nehéz viszonyok közt, nehéz órákban. Még meg se száradt kinevezésén a porzó, még ki se gyönyörködhetette magát a királyi kézirat betűin, a «kedves Wlassicson», már a Házba kellett mennie a közoktatásügyi költségvetést tárgyalni, a fogát vicsorgató ellenzék közé, mely más megoldást, más személyeket remélt. Mint a lóra termett katonát, csak az első roham zavarta kissé, csak az első lándzsadöfések alatt látszott erre-arra mozogni a nyergében, azontúl, amint a lámpaláz elmúlt, megülte helyét, keményen, biztosan, sőt bravourral.

Bizony, csak szilárdság, excellenciás uram! Ezen a talajon csak a szilárdság imponál.

Nem kell ezektől az ellenségektől megijedni, Hiszen csak mesterségesen tenyésznek. Ott van Apponyi, prototypusa a várakozó aggszüzeknek, aki elszalasztva a reális parthiekat, válj a, várja az ő megálmodott herczegét, mert az ólomöntés szerint, meg kell érkeznie és a míg várja, koronkint más fülbevalót tesz föl és új harisnyakötőt soványodó lábikráira.

Szomszédjában Ugrón, egy új Sisiphus, akinek tfije is van, cérnája is van, de arra van kárhozattva, hogy soha se bírja a lyukba behúzni.

Említsem Péchy Tamást? Hisz ő is vezér. Mindég valami vizenyős hely fölött lebeg, mint ahogy a gazdák nedves helyre szokták fölakasztani a gyapjúzsákokat, hogy súlyban nyeljen. Mit mondjak Szapáry Gyuláról? Ő unikum. Egy tövig elégett szivar, amelynek hamuja még mindég le nem esett.

Hallottam valamikor gyermekkoromban, hogy az ilyenre díj van kitűzve, hogy üveg alatt tartanak egyet a British múzeumban, — nem tudom igaz-e, de azt tudom, hogy a szabad levegőn összeesik.

Ezekkel az ellenfelekkel kell megküzdenie Wlassicsnak, mert a kultuszbudget óta a főrendiházban annyira megnőtt két pompás beszéde által, hogy ma már ő a *kabinet nyelve*. — A speech-miniszter.

Kétségkívül, nem kis föladat vár rá: mert az elősorolt ellenzéki férfiak közül kettő mester az ékesszólásban s a harmadikat tekintély fogja körül

De Wlassics is szemlátomást izmosodik s bontja szárnyait szélesebbre.

Minden jel oda mutat, hogy nagy miniszter lesz belőle.

*

**

Ressortjában még eddig alig fejthetett ki szembetűnőbb tevékenységet. Nincsenek vehemens fölforgatási hajlamai, tehát egyelőre minden a régi kerékvágásban megy. Egy veszedelmes tünet mutatkozik rajta: a levélírás. De ez végre is olcsóbb szenvedély, mint a Treforté volt, ki építkezni szeretett, beépítette vörös kalitkákkal az egész várost s többnyire átlépte e miatt a budgetje kereteit. A Wlassics szenvedélyét előreláthatólag meg fogja bírni a kultusz-budget — tekintetbe véve, hogy a levelek belföldi része portó-mentes.

Egyebekben olyan ő is, mint a többi miniszterek.

a) Panaszkodik, hogy sok dolga van.

b) Bosszankodik, hogy a lapok ostobaságokat írnak róla.

c) A két milliójáról (a budgetről) roppant kicsiny léssel és keserűséggel beszél: «Hova legyenek

istenem ezzel, a potom összeggel?» (Az ember szinte sírva fakad a sorsán.)

d) Sóhajt és lesüti a szemeit, ha a tanfelügyelőket említik előtte.

e) Némelykor redőkbe szedi a homlokát és egy pár odavetett mondattal sejtetni engedi, hogy a Vatikánban megint zavarokat lehet észlelni

Közönségesen ezekből a vonásokból van egy magyar kultuszminiszter konstruálva, de Wlassics abból a fából való, aki ha sokáig marad kezében a tárcza, ott fogja hagyni mindenütt, a Vatikántól kezdve le a szépen vasalt czilinderű tanfelügyelőig, hatalmas keze nyomát.

II.

A miniszteri kabineteket körülbelül úgy veszik az emberek, mint a csillárokat. Azt mondják ez a csillár szépen világít, nagy fényt vet, vagy azt mondják, hogy kicsiny és nem világítja meg a területet jól. Szóval a csillárt veszik nagyban és egészben és nem az egyes villamkörteket, hogy osztályoznák: ez több lángot ad, az kevesebbet. Ez már kiégett, le kell csavarni és mást tenni helyébe, már elhomályosult stb. Nem, nem. A körtek solidárisak, legyen bár tizenhat lángos az egyik és nyolcz a másik, a körtekről külön csak ritkán esik szó, a csillárnál az ensemble, az összfény számít.

De az ilyen ünnepélyeknél, mint a múzeum mostani százéves ünnepe, melynél csak az egyik villanykörte világít — feléje irányul az érdeklődés s hogy a hasonlatnál maradjunk, méltán el lehet mondani, hogy ő a csillárnak egyik legfényesebb körtéje.

A kultuszminiszteri szék általában a legszerencsésebb ama piros székeink közül. Mindenikben Olt már középszerű ember, sőt talán azon alul is, mióta parlamenti aera van, de ebben a székben egyszer sem. Báró Eötvös József büszkesége volt a magyar irodalomnak, Trefort, a nagy építkező, legszellemesebb és legeurópaibb férfია volt korának, Csákyt a népszerűség gloriolája övezte, báró Eötvös Lóránt a legnagyobb magyar tudósok egyike. Ezeknek lett az utóda Wlassics Gyula, aki voltaké pen igazságügyi pályára készült és csak a véletlen játéka, hogy erre a helyre került.

Körülbelül nyolcz éve annak. Nyolcz év semmi egy nemzet életében, ha a röplő időt vesszük. De nyolcz évet csak a naptár mutat, az éjszakák és a nappalok fehér-fekete koczkáinak a száma az idő abroszán; ám ha a munkát vesszük, amit Wlassics teljesített e téren, szinte úgy tűnik fel, mintha már emberemlékezet óta dolgoznék. Sok új, intézményt kreált, s egy régi sincs, amelyik alatta ne fejlődött volna. A népoktatás ügye nagy dimenziókban haladt előre s csak a Halász Ferenc jeles könyvét kell elolvasni, hogy a magyar ember hálával gondoljon a mai tanügyi politikára, mert ez a politika céltudatos. A magyar állam hatalmának e kiépítéséhez Wlassics az ő szürke iskola-mestereivel szállíttatja a legtöbb és legerősebb téglákat. A kisedóváásra kiterjesztette figyelmét, a nőkiképzés előtt bátor kézzel nyitotta meg a gymnasium ajtóját, a képzőművészetet valóságos elkényeztetett gyermekké tette s föl is lendíté amenynyire a tehetségektől telt — mert a Munkácsykat és Fadruszokat az anyák szülik és nem a kultuszminiszterek; az ő hivatásuk csak az, hogy teret

nyújtsanak nekik és elkallódni ne engedjék. Minden téren nagy támasz, nagy lendítő erő a Wlassics keze, csak az irodalomért nem történt semmi, pedig egy nemzet intelligenciája csak akkora nagy, *amekkorának irodalma mutatja*. Nagy piktorok, szobrászok, hadvezérek, még nagy államférfiak is kivetődhetnek kicsiny, fejletlen nemzeteknél is (mint például Bulgáriában Stambulov, a búroknál egy sereg vezéri talentum), de írók ereje a nemzet erejének fokát oly pontosan mutatja, mint a Celsius a hőt.

Szép nyolcz esztendő ez a Wlassicsal. Egy kivételes karrier, istenek ajándéka.

Más politikusok és államférfiak a miniszteri polczon kopnak el, Wlassics ott nőtt meg lassan, lassan az ország szemeláttára.

Pedig nehezebb viszonyok közt egyetlen magyar kultuszminiszter se viselte tisztét. Az egyházpolitikai törvények meg voltak már szavazva, de még azokat végrehajtani is kellett. A fű már megvolt, de a fog kellett hozzá, amelyik leharapja. Az elégedetlen klérus még első friss haragjában volt. A kéz már fel volt emelve, a dacz már ott volt a homlokokon, a mag már be volt vetve a felekezeti érzékenység barázdáiba — csak még a sáfár hiányzott, akinek ilyen viszonyok mellett kell a háztartást vezetni. És Wlassics, daczára ennek, bevált. Az egyházpolitikai törvények végrehajtottak s a hatalmas főpapság homlokránczai hova tovább mindjobban elsimultak. Nem közönséges ügyesség kellett ide — még ma nem is tudjuk meghatározni, mikép történhetett. De véletlenség nem lehet.

Mily ingredienciákból állott ez a csillapító

hatás, érdekes lenne vegyelemezni. Mennyiben járult hozzá Wlassics kellemes, nyílt, egyszerű modora, melyben egy csepp affektáció sincs? ő ama ritka miniszterek közül való, akin a miniszteri polcz nem változtatott egy hajszálnyit sem. Mennyiben járult hozzá szerénysége? Wlassics nem tolja előtérbe a saját énjét, ő maga nem élvezzi a «Hatalom» istenasszonyt (mert istenasszony az a modern korban), hanem csak kiszolgálja. És végül mennyiben járult hozzá igazságod mindent méltányló és mindenre körültekintő konziliáns eljárása: soha sem azt tenni, amihez kedve lenne, hanem csak azt, amiaz adott esetben a legczélszerűbb? Hogy ez a politika volt az ő kormányzása alatt a legokosabb, mutatja a csodálatos eredmény, hogy a felhalmozott gyúanyag, melyet örökül átvett, robbanások helyett elvezettetett szabályos mederbe, a parlament porondjára, hol most a néppárt vitáiban foszforeszkál és csak a füstje kellemetlen.

GRÓF TISZA ISTVÁN MINISZTERELNÖK.

Az a zavaros helyzet, melybe a magyar parlamentarizmus jutott, rosszabb a khaosznál. Megyünk, megyünk egyik hínárból a másikba és még azt se látja biztosan a legélesebb államférfiul szem sem, hogy befelé megyünk-e még mindig vagy már kifelé? Csak imitt-amott akadnak világosabb pontok e rettenetes tévelygésben, bizonyos stációk, honnan a kibontakozás némi valószínűsége dereng.

Széli Kálmán rezisztenciája, gróf Tisza István júniusi kísérlete a házszabályok szigorúbb értelmezésével, megghiúsultak. Kluen-Héderváry Károly gróf próbálgatásait közbejött szerencsétlen

inczidensek: a Szapáry-féle vesztegetési ügy, a chlopyi parancs és a Körber szónoklatai megbénították. Taktikai hibák is estek kétségkívül. Kedvező helyzetek nem aknáztattak ki. Amit szerdán kellett volna megcsinálni, szombaton csinálták meg, amikor már nem volt hatása.

Így vált a helyzet egyre kuszáltabbá és reménytelenebbé, az obstrukció magas lángokban csapkod fel, a közönségnek egyre szélesebb rétegeit lepi meg a láz, magát a guvernementális pártot is már-már megrendíti a nagy országbontó mozgalom, egységében repedezni kezd s vezérei közt kiüt a régi magyar betegség: versengés és belső intrikák akadályozzák a kibontakozás erőfeszítését.

E pillanatban úgy itthon, mint Bécsben, csak két mód kecsegteti már sikerrel a gondolkozó elméket: vagy egy erősebb többség, vagy egy erősebb államférfi. (A király azt gondolja magában, legjobb lenne a kettő együtt.)

A vezérgondolatnak a folyománya a kilenczes bizottság munkája, mely egyöntetű program alá hozta a többséget és Tisza István gróf megbízatása, ki e programot összhangzásba hozta a korona szándékaival.

A fölszisszenés, melyet megbízatásának híre az obstruálóknál és azok titkos barátjainál mindannyiszor okozott, legjobban mutatja, hogy az igazi férfi érkezett meg.

Tisza István most negyvenkét éves (1861-ben született) s ereje legteljében van. Két tündér pajkoskodott bölcsőjénél, incselkedve egymással, hogy ajándékaikat ellensúlyozzák. Nagy nevet örökölt, ez majd előre viszi. De e nagy névhez odatapadt egy tizenöt évig tartó kormányzás minden nép-

szerütlensége, — ez majd nem ereszi előre. Hatalmas államférfiúi tehetségekkel halmozta el az egyik tündér, de hideg, tartózkodó modort adott neki hozzájuk a másik. Lángoló hazaszeretetet oltott bele az egyik, de beleszóppentette a frázisok iránti utálatot a másik, — s minthogy a színhely olyan ország, ahol a frázisok uralkodnak, a hazaszeretetnek, mely nem a tömegek fantáziáját szolgálja, hanem csak a hazát, nincs keletje.

Különben e bölcső, amely fölött a két versenyző tündért képzeljük, nem altató mesék és dajka-dalok közt, hanem úgyszólván politikai diskussziók zaja közt rengett. Atyjának szereplése az ő születésénél kezdődik és eltart egész férfikoráig. Semmikép sem közömbös politikai egyéniségének kialakulására az események sorrendje, amint az a szülői háznál mutatkozik. A népszerű Tisza Kálmán, a balközi vezér idejében, még gyermek, mikor még a népdal zengi a Tisza nevét; mire tudni kezdi a világot, akkorra már a közvélemény, mint ellenfél jelentkezik a Tisza-portán s ennek a nyoma megvan a Tisza István lelkében.

Mihelyt elvégezte tanulmányait, a parlamentbe vágyik. Jó hír előzi meg, mint egykor Deák Ferencz érkezését s ez a hír igazolást nyer, midőn a csinos, szikár ifjú megjelenik apja mameluk-táborában 1886-ban, mint Vízakna képviselője. A teljes ifjúság hamvával arczán, máris komoly, valami saját-szerű borongás ül világos, kék szemeiben. A keleti faj bizonyos méla szomorúsága.

Nem volt benne semmi abból a nyegleségből, mely a hatalmi pozíciókon állók hozzátartozóit jellemzi, egyszerű volt, minden praetensió nélkül, mintha egy köznemesi kúriáról jönne, — de viszont

hideg volt, nem pajtáskodott, nem forrt össze teljesen az itt ögyelgő, adomázgató és szavazgató urakkal, öreg maradt, az. öregeknél is öregebb. Nem voltak vele megelégedve a generális hívei,— bár menteggették, hogy azért ilyen, mert többet tud náluknál. Pedig bizony azért volt ilyen, hogy kevesebbet tudott náluknál. Nem tudott tetetni. Annyira inkarnációja az igaznak, hogy még egy mosolyt, egy szemernyi nyájasságot se bír mutatni kedve ellen. Ez a fiatal úr az igazi arczával jár itt, a lárvák birodalmában. Majd megváltozik, remélték. De Tisza István olyan fából van, amely eltörhet, de megváltozni nem képes.

Igénytelen témáknál szólalt fel az első időkben, a földművelésügyi tárcza részletkérdéseinél. Elegáns alak mint szónok, megnyerő gesztusokkal, melyek csak az egyik kéz kimért, kerekded mozgására szorítkoznak. Hangja kellemetes csengésű, minden modulációra képes, de ő csak a beszélgető skálában használja; semmi deklamáció, semmi pose, csak ritkán rezeg meg rajta némi melegség, de ezt is mintha restelné, hirtelen abbahagyja. Előadása a puritánságig egyszerű, világos és tömör. Csak épen annyit mond, amennyi szükséges, hogy megértesse magát. Hatni nem akar, csak meggyőzni. Beszédei mögött látszik a széles háttér, melyből az érveket kihasonogatta. Némely nagy szónokok beszédei is azt a hatást teszik, mintha egy nagy zsák oldódónék meg s abból minden kiesnék ami benne volt. A Tisza István beszédjei ellenben olyanok, mint az eső, mely a felhőkből aláhullt, de a jó Isten tudja, mennyi van ott még, ami leeshetett volna. Rokonszenvesebb mikor beszél, mint mikor nem beszél, mert minden aplomb, minden rátartiság

nélkül teszi meg észrevételeit, olyan modorban, mintha nem fektetne rájuk súlyt Beszédközben nagy lélekjelenléte van, megzavarni nem lehet, gyorsan válaszol a közbeszólásokra és ha kell, tud élesre köszörült szavakat találni. Különben nyugodt és hideg, — csak a szemhez vezető idegek alig észrevehető rángása jelzi, hogy apja tör-ténelmi pislogása, ha késik is, nem fog elmaradni.

Tisza István szónoklata a jövő szónoklata, mert természetes. Nincsenek floskulusai, mint Horváth Boldizsárnak, nincs humora, mint Eötvös Károlynak. Lim-lom az első, gyöngy az utóbbi, de tökéletesnek egyik se mondható. Az idegen hajaknak a férfiak fején épen úgy ki kellett menniök a divatból, mint azoknak a hajaknak, amelyek közé igazgyöngyöt fűztek a régiek. Az igazi haj az, ami közt semmi sincs; maga van a haj. Az igazi parlamenti előadás is csak az lehet egyszer, mely nem cziczomáz, csak megvilágít.

De ha kicsi kérdéseket választott is eleinte gróf Tisza István beszédanyagnak, a folyosón vagy a klubban, beszélgetés közben nagy előszeretettel formált véleményt minden felmerülő esetben s ez oly okos volt, hogy szükségképen nem lehetett népszerű.

Eszméi, nézetei és tervei lassan-lassan nemzeti szükségletté váltak s ezzel egyre nőtt tekintélye, de amint a kereszténység egyik szent alakjáról állítja a legenda, hogy a palástja vele együtt nőtt, az ő tekintélyével is együtt nőtt az ő népszerűt-lensége.

Mindegy, mégis a vezérek helyére jut. Nem az az ember, akit el lehet dugni. Sőt minden szöglet-ből mindjárt ő látszik. Már a Bánffy-féle obstruk-

ció idején a Szilágyi leköszönése utáni nehéz napokban ő a legalkalmasabb a ház elnöki méltóságára, de ezt megakadályozzák barátjai.

A király már akkor *tudott felőle*, látta mi lakik benne (a király szeme jó), s amint jelenti Bánffy Bécsben, hogy barátai nem engedik elnökké lenni, féltvén őt a lejáratástól, őfelsége szokatlan határozottsággal szól közbe:

— Egy olyan férfiú, mint Tisza István, nem járhatja le magát.

Már akkor is a hárszabályok komolyabb értelmezésének kívánatossága vetette fel a Tisza István nevét, már a király akkori megjegyzésében is benne van a motívuma a négy év után bekövetkező júniusi megbízatásnak, melyet a közvélemény félreértett, — azt vevén zokon, hogy Tisza István engedmények nélkül vállalkozott De Tisza egyenes maradt; Tisza egyszerűen a parlamenti többség akaratának végrehajtására vállalkozott, mint ahogy most is azt teszi. Csakhogy akkor még a többségnek nem volt akarata — katonai programja.

Csak ama rövid napokat véve is, amióta deszignált és kinevezett miniszterelnök, olyan rátermettséget a kormányzásra, nehéz kérdések kibontására annyi ítélő tehetséget, erélyt, bátorságot, önállóságot tanúsított, hogy egész bátran ki lehet mondani: «Egy olyan valaki érkezett meg, akit nem annyira a király küldött, hanem a gondviselés».

Nagy gondok, roppant feladatok várnak rá, sok küzdelem, a sötétség összes szörnyei megmozdulnak... Hanem talán ébren lesz a liberális világ is és észbe veszi, komoly fontolóra veszi — hogy az utolsó gyertyaszál világít.

AZ UTOLSÓ MAECENÁS.

(Báró Baldácsi Antal.)

Az irodalompártolást is föl lehet osztani korszakokra. A *kőkorszakban* a Maecenások voltak, akik viselték az egyes könyvek kinyomatási költségeit, a dedicatio volt érte a jutalom. Ezek többnyire nagy urak voltak. Uralkodók, hercegek, grófok, akik már nem tudtak a pénzüikkel mit csinálni. Magyarországon ez is másképp volt; a mi uralkodóink észre se vették az írókat, ha pedig észrevették se nyomatták a könyveiket, legfeljebb a szállásukról és kosztjukról gondoskodtak. (Lásd a Kazinczy fogságát és Martinovicsék lenyakazását). A főurak még annyit se törődtek velük, magyar érzésben lévén hiányosak. Az utolsó komoly Maecenas Tóth Gáspár szabómester volt, aki 1846-ban a Petőfi verseinek a kinyomatási költségét viselte. Ez a derék ember ezzel a tényével vett végre *igaz mértéket* az akkori főurakról.

Azután jött a *rézkorszak*, az *előfizető-gyűjtők*; lelkes honleányok, akik nagy ambíciót helyeztek abba, gyűjtő-ívet kapván, hogy széptevőik közül minél többet gyűjtsenek az illető könyvre vagy lapra. A gyűjtött szám örömet okozott a könyvíróknak, de egyszersmind irigységet keltett fel helyben a gyűjtő iránt, kinek ily széles köre van. Ezzel az elsőség járt egy kis városban. Jókainak Szege-den egy Kemény Nándor nevű fiatal ember hetszáz előfizetőt gyűjtött annak idején az «Üstökös»-re — ezen a czímen lett aztán rendőrkapitány, mert a ki annyi pénzt tud az emberekből kivenni, az a titkaikat is kiveszi, mint a benzin.

Azután jött az *ezüstkorszak* (illetőleg most

éljük), amikor csak az olvas, aki akar, mikor végre be fog következni az aranykorszak, amikor mindenki olvasni fog.

Az én írásom már teljesen beleesik az ezüstkorszakba, én már nem adtam ki egyetlen könyvet se előfizetési felhívással, eleven Maecenást pedig nem láttam, csak az öreg Baldácsi Antalt a hetvenes években, csakhogy akkor én még nem voltam író, csak mint diák figyeltem az irodalmi életet.

Báró Baldácsi Antal egy a középkorból visszamaradt alak volt, hiszen azért is volt Maecenás. Egy kicsit különcz volt, egy kicsit nagylelkű, egy kicsit fősvény, egy kicsit pazarló és hiú, de nem egy kicsit. Különbözik pedig mint országgyűlési képviselő az ellenzékhez tartozott, daczára annak, hogy azelőtt a császári tisztek közt szolgált. Gazdag ember hírében állott, — a bélai uradalom volt az övé Esztergom megyében.

Sok tréfát csináltak akkoriban vele a képviselőtársai, de rá is szolgált (Kadarkuthy bárót ő róla másolta Jókai), az életrajzok állandó alakot faragtak belőle. Szesélyes volt és zsarnok s csodálatos észjárással elégitette ki hajlamait. A falujában száz-száz forint ajándékot utalványozott évenként a papnak és jegyzőnek, hogy bírságozhassa őket. Ha valamelyikre megharagudott, odaient a huszárjával, hogy a plébános úr, vagy a nótárius úr fizetéséből ezért tíz forintnyi levonatik s az esztendő végén aztán ilyen levonásokkal fizette ki a kegyadományt, vagyis ami megmaradt belőle.

Nem is álmodván, hogy a szélsőbaloldal valaha uralomra vergődjék, de nem is lévén azt szándéka elhagyni, valami exotikus nagy pozíciót keresett.

Mikor Bolgárország trónja üres volt (a Battenberg megválasztása előtt) Baldácsit is lefőzték a házaló politikai ügynökök egy pár ezer forintig, bele men-
vén a propagandacsinálásba, hogy őt válasszák meg a trónra. Persze nem lett belőle semmi, csak nagy derűtség. Az ügynökök egyszerűen zsebre vág-
ták a pénzt. De azontúl aztán nagy célpont volt az öreg úr minden e fajta dolognál

Egyszer az öreg Teleki Sándor, az író, tréfálta meg, többed magával hozzá men-
vén, hogy egy szerecsen küldöttség van itt, amelyik királyt keres, nem vállalná-e el a trónt?

Az öreg gondolkodott:

— Mibe kerülne? — kérdé.

— Százezer forintba.

— Hm.

— De ott kell lakni.

— Hm. Ez kellemetlen. Majd még gondolko-
zom rajta.

Reggel aztán a házban megadta a feleletet, hogy az ott lakás veszedelmes lenne az egészsé-
gére és hogy nem emberevők-e, de mégis meg-
kérdezte a végén:

— Hol vannak szállva?

— Az Angol királynőben — felelték.

Az öreg úr ugyanis nagy ravaszul maga akarta le-
bonyolítani a többit, nehogy províziót kérhesse-
nek Telekiék.

Mikorra azonban Baldácsi a bizalmas titkárját a János komornyikot odaküldte, akkorra már a betanított portás azt felelte, hogy Bécsbe utaztak.

Sokat haragították e miatt a későbbi években a folyosón, különösen Horváth Gyula szeretett vele incselkedni. Félre hívta egyszer nagy bizalmasan.

— Van most egy szekta Afrikában, amelyik istent keres, Tóni bátyám. Hét püspöke itt tartózkodik Budapesten, nem vállalkoznál?

— Ugyan eredj! — szólt morózusan.

— Csak negyvenezer forintba kerül és ott se kell lakni.

Az újságírókkal és írókkal, hogy dicsérgessék, jó lábon állott. Azok ki is használták. Már tudni illik az a része az íróknak és újságíróknak, amelynek kiirtását maguk az írók és újságírók hordják a szívükön legjobban. Leginkább a könyvek kiadását segítette elő, ámbár a pártlapokra is sokat költött. De a könyvekkel szemben azért volt generozus, mert tetszett neki a Maecenás szerepe. Úri dolog, szokta mondogatni sopánkodó hangon. Franciaországban a királyok csinálták, itt a mi vállainkra esik.

Az ily pumpoló alakok már úgy ismerték az öreg urat, mint a tulajdon tenyerüket s kész tervvel kopogtattak be legénylakására. Egész chablonjuk volt már ehhez, mint a szakácsoknak a pléhjük a pam puskasütéshez.

Az illető auctor előadta, hogy ilyen és olyan könyvet szándékozik kiadni, amelynek egyik fejezete a X-ik ekképen hangzanék: «Baldácsi báró és működése». Ennyit a tartalomról. (Baldácsi kedélyesen hunyorított) A munka megjelenése szükségét pótolna, dicsőségére válnék az irodalomnak, de hát a kiadók szűkmarkúak és hát végre is igazuk van, az ilyenfajta munkák többnyire a gavalér, nagy urak segítségével lesznek közkinccsé, stb.

— Hát pénzt akar? — dohogta Baldácsi.

— Igenis azzal az alázatos kéréssel jöttem méltóságodhoz, tudván nagy szívét...

— És mennyi kellene?

— Hétszáz forint

— Hétszáz forint! Menjen az ördögbe! Hol vennék én hétszáz forintot? Nincs, kiraboltak, ki-pumpoltak. Rossz termés volt. Nincs nekem pénzem. Majd máskor, máskor...

De már erre el van készülve a «szerző» és kihúzza a zsebéből egy üres váltót

— Hoztam kérem alásan egy váltót.

— Az ördög vigye el magát amice (s izzadni kezd a báró lecsüngő üstöke). Hát rám jön a váltóval, mint egy revolverrel Nekem szegi! Kikérem az ilyen eljárást. Egy Baldácsival szemben. (Dühösen rázza az ökleit) Hát modor ez? Jól van, aláírom, de ez szemtelenség, ha tudni akarja és ezért a szemtelenségért levonok magának kétszáz forintot.

— De méltóságos uram!

— Semmi de. Ötszáz és egy garassal se több.

Ezzel megfogja a lúdtollat és kitölti a váltót ötszáz forintra, majd odavágja neki haragosan.

— És hát mit fog most maga ezzel csinálni?

— Pénzzé teszem valahol.

— Pénzzé? De hiszen bankban nem adnak rá, mert több aláírás kellene hozzá s az magának nincs, hát ki váltja be?

— Van egy ismerős zsidóm.

— Ühüm. No, ez derék. No, üljön csak le — kínálja helytel nyájasan — beszéljük meg a dolgot. Mondja nekem őszintén, mennyit kap attól a gazembertől erre az irka-firkára, mert azt bizonyosan tudja, hogy én csak hosszú pörrel szoktam fizetni s húzom az ügyvédi locsogás legvégső határáig.

A szerző töredelmesen bevallja:

— Hát bizony nem igen kapok én ezért négy-száz forintnál többet

— No, azt nem hiszem. Annyit nem adhat, ha csak nem szeméiten szedi a pénzét. Hiszen én egy eladósodott ember vagyok, azt már tudják rólam. Én attól félek, barátom, hogy maga nem kap többet háromszázötven forintnál.

— Bizony nem lehetetlen.

— Tudja mit, amice, én ezt beváltatom magának háromszázhetven forintért. Az én komornyikom szokta kiadogatni a megtakarított pénzét, ő többet adhat érte, mert ő neki mégis meg fogom egyszer adni; egy jó órában kivasalhatja belőlem. No, mit szól hozzá?

— Nem lenne rossz, méltóságos uram.

— Lássuk hát. (A báró csenget és az inas ott terem.)

— Méltóztat parancsolni?

— Van pénzed János?

— Mire?

— Egy váltót beváltani.

— A hogy méltóságos uram gondolja.

— Váltsd be János.

János erre behozza a nagy bőrtáskát és kifizeti a 370 forintot.

A «szerző» hálálkodva távozik. Baldácsi pedig egyedül maradván Jánosával, ravaszul hunyorít feléje.

— No, ezt az embert derekasan becsaptuk János!

S madarat lehet vele fogatni, olyan víg, hogy ő most milyen jó üzletet csinált.

Így nézett ki az utolsó Maecenás, aki katolikus létére, mikor meghalt, minden pénzét a protestán-

soknak hagyta. De ez annyira nem volt természetes, hogy azok gyanúpörrel élvén, hátha holta után is be találja őket csapni, évekig gondolkoztak nagy körültekintéssel, nem jár-e valami veszedelemmel az örökség elfogadása.

Vatámapai Újság 1905. évf. 913. old.

CSÖNDES ESTÉK.

Bizony bolondos, felfordult világ volt! Az ember hatvan forint tagsági díjat fizetett, hogy naponként a halálos ellenségei közt tölthessen egy pár órát. A gyűlölködő szemek tövise, zöldecs fénye átszegezte az embereket, mint a dárдавас. Én is csak azért mertem feljárni, mert az «Atyus» (Szentiványi Árpád) mint luteránus embert megkímélt bizonyos fokig. Világos volt, hogy ennek nem lehet soká tartani. A csendes fülkékben rejtélyesen sutogó klikkecskék és kottériák támadtak, farkas-szemet nézve egymással. Néha egy-egy kínos incidens támadt, mint mikor a testen mérges pattanás keletkezik. Hopp, nem szabad hozzányúlni. A korifeusok tettek rá valami kenőcsöt, a pattanás megszáradt, eltűnt és másnap megint kiütött más helyen.

Hja az egész dolog oly szerencsétlen volt.

Egy kínai író meséli a békákról, hogy megunták egyszer a tavat, amelyben tanyáztak, s egyikét öreg béka, aki értette a csíziót (a vízimadarak nyelvét), váltig azt brekegte a többinek, hogy a madarak szerint van nem messze egy sokkal kényelmesebb tó gyönyörű árnyas fákkal körülvéve, sokkal több víz van benne és több eledel. (Tetszik tudni, több húsfazék.)

A békák tehát titkon odavágytak s egy nap megbeszélték, hogy átmennek valamennyien. Diktum-faktum átmentek, de amint ott valának és fölágaskodtak, hogy az új helyet jobban szemügyre vegyék, csalódottan kuruttyolták:

— A madarak hazudtak, hiszen ez szakasztott olyan hely, mint a mienk, csakhogy még idegen békák is vannak benne.

Pedig nem a madarak hazudtak, hanem a békák vannak úgy alkotva s ezt akarta a kínai író rajzolni), hogy miután fölágaskodnak előre tekinteni, a szemeik bátra fordulván, azokkal *visszafelé* látnak.

A mi békáink is mindig visszafelé néztek az ő elhagyott tavukra, de egy ideig mégis így gondolkodtak: «Hátha fölfalnánk itt az idegen békákat és akkor nem kellene mozdulnunk». Hát ez is jó planum volt és maradtak még egy darabig. Hanem az idegen békák többen voltak és ehetetlenek, aztán úgy kezdtek a dolgok is fordulni lassanként, hogy hátha az idegen békák találják őket felfalni. Hát ez is elfogadható eshetőség volt, megijedtek tőle és diktum-faktum visszaköltöztek megint a régi tóba.

Természetesen a békák most is úgy vannak alkotva (kivált Kínában), hogy onnan megint visszafelé fognak látni, ha fölágaskodnak. De talán többe föl nem ágaskodnak.

Mindegy. Egyelőre magunk vagyunk. Olyan jó egyedül lenni Hiszen eddig is mind itt voltak, akik most itt vannak, de még azonfelül ők is. Olyannak tűnik ez fel, mintha valami végtelenül hosszú utazásnál az egyik állomásnál egyszer csak kiszállanak azok, akik a kényelmünkben háborgattak, akik az ajtókat csapkodták, akik az orrunk alá füstöltek,

akik a lábunkra hágtak, ránk nyitották az ablakot és léghuzamot eresztettek, vagy gitárt pengettek, mikor szundikálni kezdtünk. Szóval egyedül vagyunk. Itthon vagyunk. Tele tudóvel szíjjuk a régi jó levegőt. Az egyik ablak valahol ki van nyitva, balzsamos, rügy fakasztó tavaszi szellő oson be rajta. A kriptái dohszag kipárolgott, az illatos, hódító párfümök szétoszlottak. Az öreg Podmaniczky Frigyes csöndesen topog végig a szobákon, a friss szegfű ott van a gomblyukában, a vidám gyermeteg mosoly ősz bajusza körül szaladgál állandóan. Tip-top, tip-top, hallani a lépteit. Csak akkor szűnnek meg, ha valaki megszólítja.

— Hogy állunk kegyelmes uram?

Az öreg ráriad haragosan, édes zsörtölődéssel:

— Hát mit akarsz még? Hát neked nem elég ázs amit tudsz. Ázs a Pista, ázs a Pista! Kolosszális valami ázs a Pista!

Különben az öreg úr jön meg elsőnek, hat órákor, pontosan mint a kronométer óra. Régente már itt találta Ucsut (Urbánszky Enőt), aki a tejcskéjét itta, most még üres a klub, csak azután kezd érkezni Nedeczky Pista vagy Belicska Béni, akik az újság-lepedőkre temetkeznek az olvasó-szobában, vagy Latinovics Géza, aki elvonul leveleket írni a választóinak. Azután Dániel Marczy jön nagy szuszogással. Éj fekete hajsörénye és szakálla villog, fittyet hány az időnek, de a tüdeje a sok igentől és helyesléstől már meglankadt. Leül egy karszékre, mint az anyaméh, várva a zsidó-kalábriász gyülekező embereit. Minden ajtónyílásra élénken pislant fel, s ha nem kalábriász alak lépett be, csalódottan horgaszta le fejét. A zsidó-kalábriász

tudása immár ritkább, mint a közjog tudása a klubban, tehát többre is becsültetik. Mintegy két asztalnyi él még e rézbőrű ős alakokból, kik már új játékot nem tanulnak. A két asztal nem tud mindennap összejönni, csak öten-hatan jelennek meg, egy vagy kettő tehát kimarad a játékból. Innen a nagy iparkodás idején megérkezni. A konferenciákról elkéshet az ember, de a zsidó-kalábriásztól veszedelmes.

Míg a létszám gyűlik, addig az aktuális politikai kérdések beszélgetnek meg a nagy csillár alatt, mely öt perczel hat után gyűl ki fülsiketítő zúgással, bömböléssel. Mióta a harczolók megtalálták a kardjuk könnyelműen elhajított tokját, s az obstrukció megszűnt, azóta egy kicsit sovány témáskák vannak a klubban. Apró pletykákról beszélnek. Samassa bíbornoki kalapjáról esik egy-két szó. A Bánffy-párt az egyetlen ízesebb falat.

— Nincs semmi jövője, — mondják kicsinylő gesztussal a hazard-kártyások. Rossz a programja.

— Hogyan? Hisz tetszetősebb a mienknél az önálló vámterülettel.

— Úgy, de nemzeti ábrándnak nem elegendő, aktuális politikának kivihetetlen.

— Ellenben nem lehet tagadni, — állítják némelyek — hogy már eddig is sok híve van.

— Mit ér, ha nem laknak egy helyen.

— Mit akarsz ezzel mondani? Nem értem.

— Azt, hogy ha egy helyen lagnának, akkor volnának Bánffy-kerületek is, de így nincsenek, mert a tízezer Bánffysta, aki lehet, négyszáz helyen lakik.

— Azért mégis sokat fog ártani Tiszának — véli egy rémlátó főispán.

— Ellenkezőleg, használni lóg. Egy csatorna lesz, amibe az ultra-kalvinizmus lefolyik, mint a hogy a másik csatornába (az Apponyi-pártba) befolyik az ultra-katolicizmus, s marad a nemzet komoly vezérének Tisza István.

Friss emberekkel friss témák jönnek. A kis Sturm valami új japán hírrel ront be. Harkányi, a mindig vidám, eleven Harkányi új anekdotát hoz Bécsből, maga az adomakirály, Barcsay Domokos pedig szerényen csak talányokban utazik; ez mutatja a békés időket.

— Találjátok ki, mit tesz az: magasabb a toronynál, vékonyabb a zsinórnál és ugat?

Természetesen senki se találja ki, mire megszánja a hallgatóságot Barcsay és megmondja:

— Annyit tesz, hogy «eső».

Utánna gondolnak, hm, csakugyan magasabb a toronynál és vékonyabb a zsinórnál.

— Igen ám, —jegyzi meg Rónay János bizonytalanul — hm, hm, csak hogy az eső nem ugat.

— Hja, ezt csak azért kell beletenni, — mentegeti magát a gonosz csont Barcsay, bárgyú arczott vágva — mert az úgy szokás, hogy ne lehessen könnyen kitalálni.

E piramidális bohóság éppen kapóra jön, hogy a már teljes létszámban megjelent kaláberisták a közügyek iránti közönyösség vádjától menten elvonulhassanak a billiárdtermen át a kártyaszobák felé, hol még üresek az asztalok. De a legszembezőköbb az első szoba baloldali asztalának az üressége, hol hajdanában ilyenkor már hosszú évtizedek óta ott dolgozott a történelmi nevezetességű tarokkparthie, melyet Ferraris festett le. Hej, még sem a régi klub ez már! Egy sóhaj tör ki a szí-

vekből. Annyira hiányzik ez az asztal innen, mint egy ismerős fiziognómiából elül egy pár kivert zápfog, hogy szinte egészen más. Az öregek parthieja feloszlott: volt-nincs, vége van. A generális a csendes geszti kriptában alussza örök álmait, bárcsak a valóságot is közénk szőné most Majmuna tündér. A gibiczek is utána mentek: Csernátony, Beöthy Algemon. Idefent már csak hárman maradtak a parthieból: Sváb Károly, Nedeczky túlságosan megöregedtek, Jókai túlságosan megfiatalodott. Így múlik el minden a világon.

A kártyaszobák során legfeljebb Latinovics János és Bohus Zsigmond található már munkában. Némelykor korán kezdi Josipovics Imre is, aki Bánffy idejéből egyik piquet-parthieje miatt nevezetes, melyben kétszáz pointot nyert, de a miniszterségei elvesztette.

De hagyjuk most a kártyásokat. Hagyjuk őket a «tour»-okig, — itt úgyis röpül az idő. ők minden időben, minden régimé alatt boldogok és elégedettek voltak, mert itten nem folyt hamis játék. Ám a társalgóteremről nem mondhatni ilyen jót, ott bizony erősen megromlottak az állapotok és az emberek.

Tekintsünk hát szét a társalgóban, hol már meglehetősen összegyülekeztek a «bejárók». Lássuk, milyen világ van ott. Riporterek, képviselők, főispánok, főrendek tarkán vegyülnek el a szép teremben. Ahol a legnagyobb gyűrű van, ott rendszeren a miniszterelnök áll, ki valami közhasznú témát fejteget, nem annyi sauce-szal, mint egykor Szilágyi Dezső, de oly tömören, oly magas szempontból, hogy mindjárt sztenografrozni lehetne valamely szakfolyóirat számára. Úgy tűnik fel nekem Tisza

István, ez a nagy legény, mint a kagyló a tenger mélyein, amint izzad, izzad és formálódik a gyöngy. Úgy gondolom, hogy a gondolatokat, melyek fejében kihatolnak napközben vagy éjjeleken át, diskurzus közben rendszerekkel építi meg, most egy gerendát tesz oda, máj egy szarufát, majd egy pillért, míg aztán mikor a tárgy lapéira kerül valamikor, ő készen lesz vele. Író így készíti meséit, a föld így gyúrja, preparálja meg a kis magot, melyből százados diófa lesz valamikor.

Milyen más világ ez most, mint azelőtt. Rizalmas, meleg, őszinte hang honol a teremben, mintha egy nagy család volna együtt. A nagy csillár mint házi lámpa szórja szelíd fényét. A sok mame-luk szép egyetértésben összecseng, mint a kulcs-csomó, melyből esetleg mindenik más zárat nyit. A szívek redőibe hiszen bele nem látni és bizonyára oly gyorsan nem változhattak meg az emberek. Tisza István hatalmas megnövekedése nem minden szívnek hájjal való kenegetése. Elképzelhetni az összeszorított öklöket a köpenyegek alatt Mennyi sikolyt, mennyi bámulatfelkiáltást fojtott el és dermesztett meg az ő tisztán égő szerencse-csillagának feltűnése.

De már maga az nagy könnyebbség, maga egy vívmány, hogy ezek a hangok nem mernek előtörni, — mintha valami titkos erő vissza parancsolná a természetben a dudvákat s ártalmas iszalagokat.

A klubban nincsenek se kedvenczek, se proskribáltak, se nagy urak. A fiatal vezér egyformán beszél mindenkivel és egyformán nem hallgat senkire. Egyszerű, igénytelen és természetes. A virág-korszak megszűnt. Mintha fel volna írva a falakra: Bókok nem honoráltak. A floskulusok lejárták magu-

kat. Csak az vidékekről jövök frakkjain látni egy-egy ibolyát vagy szegfűt. A szóbeszédből ki vannak küszöbölve a virágok. A miniszterek megszűntek istenek lenni. Nem szólítják már egymást négy szemközt is kegyelmes uramnak, sőt egykori barátaitól Tisza el se tűri s ha valamelyik fiatal honatya csupa reverenciából harmadik személyben szólítja, még ő neheztel meg.

— Mit vétettem neked, hogy most egyszerre felmondod nekem a pertut?

A stréberek is kivesztek. Vagy legalább valami keményebb réteg fogta be őket. Olyanok voltak mint a csiriz, ragadtak, tapadtak mindenkire; a miniszter morzsolta őket, hogy mi lehet a csiriz alatt, de csak mindig csiriz volt, végig csiriz, még a szívük is csiriz, de semmi nemesebb anyag. Most úgy néznek ki, mint a csont; ha az ember nem tudná, hogy megkeményedett csiriz, vagy megkeményedett kenyérbél, azt hinné, nincsenek többé stréberek.

Intrikusok? No, ugyan ki merne most intrikálni? Ha akad is egy-egy alak, akiről az a gyanú, hogy erős Apponyista, az már nem geníroz senkit. Az ember örül még Timonnak is. Legfeljebb mosolyog rajta, hogy ő még mindig ide jár, mint a Szirmayné angora-macskája, akit magával hordozgatott a templomba. Mikor aztán Szirmayné meghalt a czicza még egy évig eljárt magától is a misékre. Ámbátor van ilyen angora-macska vagy hat is. De olyan kedvesek, csinosak és nem ártanak senkinek!...

De azért megvannak a kottériák még most is, csak hogy ezek már nem ellenséges kottériák. Külön egy szögletben ülnek a közigazgatás nagymoguljai:

Széll Ignác, Némethy Károly, a rettenet ruháiban járó Kaffka, az örökké izgó-mozgó Sándor János, aki egy kis noteszt szorongat a kezében, hogy minden perczen bejegyezze a képviselők kívánalmát. A másik szögletben a kombinátorok ülnek, de már nem kombinálnak. Legfeljebb nagy vonalakban.

— Mit mondasz? — kérdezi Kabos.

Rosenberg felemeli a bal kezét és a jobb kezéből három ujját. (Beszélni is lusta.)

— Öt meg három nyolcz. Csak? Én tízre fogadok. (Azaz, hogy tíz évet jósol Tiszának.)

E közben Tiszát sikerül valami élelmes főispánnak nagy furfanggal izolálni a kompániából, miután meg van hagyva a főispánoknak a hideg szertartásos csütörtöki audenciák helyett, hogy «ott csípjetek meg, ahol tudtok».

Azontúl aztán a bizalmas hivatalos ügyek martalékja, az egyik főispántól elcsípi a másik, aztán a harmadik, végre a képviselők karmaiba kerül, engedve magát becsalogatni valamely elszigetelt szögletkébe, bekalandozza velük az országot Eperjestől Brassóig, míg végre kilencz órakor Gajári Ödönben oroszlánná növekszik egy bátor gondolat.

— Megmentem a szegény miniszterelnököt.

És odacsörtet egy Mucius Scaevola vakmerőségével, tudva pedig, hogy a miniszterelnök okvetlenül összeszidja a lapja magatartása miatt, mely nem mindenben akar egy húron pendülni a kormány politikájával.

Az így megmentett Tisza aztán kilencz óra tájt ügyesen beoson a billiárd-szobába, hogy egy karambolistát fogjon, aki többnyire Gajári vagy a kis Papp Géza. A nagy terem gyorsan ürül ki most, a mamelukok egy része behúzódik nézőnek és

dicséri a lökéseit. A miniszterelnök most már egész vidámmá lesz, tréfál, enuyeleg a környezetével, csipked ide-oda bursikóz módon, szóval szétjátszsa magát és el tudja felejteni és felejtetni, hogy egy ország gyepelőit tartja a kezében, ő most csak egy dákót érez azokban.

E közben a kártyások is oszladoznak, s arra menet váltanak egy-két szót a kormányelnökkel.

— Hogy vagy, hogy, kegyelmes uram?

— Úgy, úgy, — szól vállát vonva.

De a szemekben, a kérdések hangjában a diadal érzése csillog, s a jövő iránti bizalom melegít.

Mars talán még fürdeni is fegyveresen fürdőit. Tisza István is még billiárdozás közben is elfogadja a vitát valamely fontos kérdéstről is. Lök egyet és mond egyet, türelmetlen pislogással hallgatja az ellenérvet, megint lök egyet és visszagereglyez egy mázsás malomkő argumentumot. Ha azonban dib-dáb a kérdés, engedékenyen kész elejteni, de ezt is csak ritka esetben s ezt se úgy, hogy legalább egy kis enyelgő mondatkával meg ne keserítse ellenfelének.

— No látom már, hogy összezúzod a gyenge testecskémet az érveiddel.

Az ötven karambol után lecsapja a dákót s rohan a szomszédos toilette-szobába a kezeit megmosni — ez az egyetlen ravaszsága — mert többé nem tér vissza. Onnan szabadul ki a lépcsőházba. Aztán a garádicsokon le a Schneider két szürkéjéhez... akarom mondani a kocsijához.

Azok, akik még szerettek volna vele szót váltani, még várják, várják egy darabig, aztán csalódottan kázmálódnak fel valamennyien, fölveszik a felöltőiket, «itt ma nincs többé politika», elpályáznak.

Utolsónak Osváth doktor szól ki a szolgálknak a folyosóra:

— Egy kis kocsikát kérek!

Mire az egyik szolga lesántikál komfortábliért, egy másik pedig bezammog eloltani a lángokat a klubtermekben — s átveszi a tücsök csendes birodalmát.

Az Újság 1904. évf. 89. sz.

MIKOR A KLUB ÜRES.

Pünkösöd napján rendesen minden virul, pezseg, csak a képviselői élet hal ki. A klub üresen tátong. A képviselők szétszélednek a szélrózsa minden irányában. Ki a kerületébe, ki a feleségéhez. A miniszterek is a birtokaikra utaznak. A magára hagyott Sturm nem győz felelgetni a tudakozódóknak, hogy ki merre lehet; boszúsan panaszkodik fűnek-fának:

— Ennek a Tiszának annyi birtoka van, hogy nem bír kialakulni egy *Rátát*; hol ide megy, hol oda megy, Kovácsiba, Gesztre, az ecsedi lápra, úgy hogy sohase lehet tudni.

Ez idő szerint tehát Sturm az egyetlen ember a klubban, aki Tiszával elégedetlen mer lenni. A többi klubtag megszokta, megszerette és ami a *felszint* illeti, a párt annyira egyöntetű, mint a «generális» idejében volt. Érti a paripa, hogy jó lovas üli. Hogy a paripában aztán milyen titkos betegségek lehetnek, azt csak az idő fogja kisütni, de egyelőre viszi a lovasát, sőt meg van vele elégedve. Ha néha szőkébb baráti kompániák telepednek le valamely fülkében, in camera charitatis is csak dicsérő szó esik róla.

— Hosszú életű ember lesz!

— Természetesen; ilyen tulajdonságokkal nem járhatja le magát senki.

— Valóságosan miniszterelnöknek született.

— De iszen kitűnő lenne az minden téren.

— Kivévéen szakácsnak, — ellenveti egyik maliciózus híve — mert mindig azt főzné, ami neki tetszik s nem azt, amire a vendégek gusztusa húz.

A régi kedélyesség kezd visszatérni az öreg fészekbe. Apponyi visszamaradt hívei szép csendesen beolvadtak és együtt zörögnek a legócskább vasakkal. Egyik-másik, mint László Mihály, vagy Drakulics Pál, már az ődonság patináját is fölvtették. Ószerekek és volt nemzeti pártiak együtt szervezkednek a Bánffy szobra alatt, hogyan és mikor induljanak Szegedre egy kis kortesútra Bánffy ellen. Szóval, normális élet folyik a klubban, sőt most olyan hatalmas életjelt adott arra nézve a klub, hogy a jövőben is élni akar, aminőt még sohasem.

És éppen erről akarunk referálni. Dókus, a gazda, pünkösdi ajándékkal lepte meg azokat az embereket, akik nem politizálnak. (Mert becses az ilyen elem.) Új kártya-asztalokat kaptak a kártyások. Masszív, angol stílusú mahagóni asztalokat, rézdíszítéssel és megfelelő angol karszékeket, hogy egy londoni klubnak is díszére válhának. Merő gyönyörűség csak rájuk nézni. A kártyásokat, akik ma beléptek a termekbe, lázas elragadtatás és ámulat lepte meg; a vén gyerekek nem tudták, hová legyenek örömlükben.

— Végre hát értünk is történt valami!

A szép, új bútor hogy fölvitte a termeket. (Szegény Dániel Marczy, hogy nem élhette meg!) Mindenüvé szétrakták, csillog-villog minden, csak a vén asztalt hagyták meg kegyeletből az első terem-

ben, ahol a «történelmi tarokparthie» folyt évtizedeken át, melyet Ferraris örökített meg egy festményen.

Hát furcsa kép ez most és szomorú. Elnézem melancholikus gondolatok közt. Hogy múlik el minden a világon: A halál mintha beleharapott volna, éppen a kép közepébe és csak a széleket hagyta meg. Volt eszünk kettőnknek, Gajári Ödönnel, hogy mindjárt a szélekre húzódtunk. Legelőbb a Tisza gubiczei haltak ki, mintha előre küldte volna őket, elment az Aldzsi, Odescalchy, meg Csernátony. Szóval, a személyzetet költöztette át előbb és ő csak azután ment.

Legutóbb Jókai követte, tehát a fele partnerek most már odaát vannak a fele gibiczekke), mi, a másik fele, még itt vagyunk, minélfogva a parthie felbomlott ideiglenesen, míg a költözködés folyik, de innen-onnan együtt lesz egészen. Csak a sorrend bizonytalan még.

Egymást csak e három szobában szeretik az emberek. Melegség, őszinte érzések csak itt vannak, az ellenségeskedés a kártya-szobákban csak játék, míg odaát, a nagyteremben, az összetartozás a játék. Két külön világ ez I A nagyterembeli játéknál akadályok a partnerek az előhaladásban, itt pedig nélkülözhetetlenek a partnerek. A nagyteremben csak az osztó játszik, itt a taroknál vagy a kalábriásznál csak az osztó nem játszik.

Nem tudom, ki hal meg közülünk elsőnek, akik a tarokparthie festményén vagyunk, de nem irigylem, mert nehéz dolga lesz elújságotlni ott fönn az új kártya-asztalokat. Úgy jár, mint Andrassy Londonban. Mindent elhittek neki, csak azt nem, hogy Magyarországon a birkát fejik és hogy az

esztergomi érseknek félmillió forint évi jövedelme van; ebbe már közbeszólt Palmerston: «Ej, ej, fiatal ember, lassabban egy kicsit az ilyen ismertetésekkel».

— Mit, hogy új kártya-asztalokat állítottak be? — fogja mondani Jókai.— És hogy Dókus? Eredj, neked nagyobb fantáziád van, mint nekem volt.

Szegény öregünk, mennyit mérgelődött, könyökölni szeretvén az asztalon a csontpénzei közt, hogy az asztal a lábak egyenetlensége miatt folyton billen ide-oda. A szolgák nem győzték rakosgatni a papírból összecsavart pótlékokat a lábak alá. Ha vesztett, mindig az asztalnak tulajdonította, vagy a gibicznek. Pedig majdnem mindig vesztett. És majdnem mindig azért, mert nem tudott játszani. Sohase bírta megtanulni ezt a nehéz játékot. Hanem iszen a veszteség nem okozott neki nem hogy bánatot, de még picziny bossúságot se. Csak úgy a forma végett dobogott. Mit tudta ő, mi a pénz? Abszolúte nem volt arról fogalma ennek a nagy gyermeknek.

Egyszer nagyon régen, még a nyolczvanas évek elején, egy négyezer forintos váltója járt le, valahol Balaton-Füreden nyaralt, új váltót nem küldött, tehát megóvatolták és perelni kezdték; egy könyvkereskedő barátja, aki félig-meddig meg volt bízva, hogy az ügyeiben járjon el, kétségbeesve sürgönyöz neki, mire beállít másnap Füredről s jelenti neki a kereskedő:

— Megóvatolták a négyezer forintos váltóját.

Az öreg (már akkor is öreg volt) édesdeden mosolygott.

— Ejnye fékomadta!

— Igen, de baj van, mert azt most már előbb ki kell fizetni és csak akkor adhatunk be új váltót.

— Hát fizessük ki, — mondta Jókai könnyedén.

— Igen, hiszen már én eddig is megtettem volna, de nincsen most annyi pénzem, — mentegetődzött a kereskedő — és nem is bírok előteremteni, mert az atyám utazik a külföldön.

— Hm, — szólt Jókai gondtalanul — tegyük hát össze, amink van, ön is ad, én is adok s élünk tovább boldogan, míg a halál megrohan.

— Nos akkor rendbe hozhatjuk, csak az a kérdés, hogy mennyit adhat?

— Azt majd meglátom, hogy mennyivel járulhatok hozzá; összeszedek, amennyit lehet s délután majd elküldöm. Jó lesz?

— Jó.

Ki tanúja voltam a jelenetnek, megkérdeztem másnap, hogy mennyi pénzt küldött. Feleli a könyvkereskedő megbotránkozva:

— Képzelve, harminczöt forintot hozott. Ki-nevettem.

— És ő mit mondott?

— Látszott rajta, hogy csodálkozik, a miért én keveslem az összeget.

Anyagi kalamitások és konfliktusok az ő jókedvét, tündéri álmait általában soha nem zavarták. (Tudja a természet, hogy hol, mikép kell berendezkedni.) Mikor a legutolsó követválasztáson megbukott, sok ezer forintnyi számlák szakadoztak nyakába a csatatérről; míg pénze volt, fizette is, de mikor elfogyott, hozzányúlt az aranyrúdjaihoz, a humorához s abból hasított egy darabkát, ezeket írván főispánjának, Almássy Gézának: «Kedves barátom! Én már többször elvéreztem a hazáért és megtanultam, hogy a temetési költségeket sohase fizeti a halott Gondoskodj hát és csinál valamit, satöbbi.»

Nemcsak a pénz értékéről nem tudott Jókai, hanem a magáéről sem. Csodálatos piczinek érezte magát a nagy urakkal szemben. Munkáiról sem tartott sokat. Egyszer egy pompás regényt írt egy lapba a «Koronás gyermekek» címe alatt; erről az esetről akkoriban tettem már részletes említést, mikor aktuális volt. A regényben szó volt a reichstadti herczegről, I. Napóleon fiáról, a Braganzákról és sok más jó famíliákról, akik valamennyien koronákban dolgoztak. Nyalta-falta a regényt a közönség és folyt-folyt szépen, már talán a harmadik kötet felé, mikor egy este kijön Jókai a kártyaszobából, végig megy a termen s a pulpitus előtt éppen az imént Bécsből érkezett Wekerle miniszterelnöknek, ki az élményeit meséli, nyájas jó estét kíván.

— Szervusz Móricz, — szól oda Wekerle.

— Mi újság Bécsben? — kérdezi Jókai.

— Haragusznak rád.

— Én reám?

— Hogy valami regényt írsz és Károly Lajos főherczegné nagyapját ugyancsak feketén fested benne.

— A portugáli királyt, — tagolta Jókai fázékonyan, fojtott hangon.

Ezt csak úgy inter parenthesim mondotta Wekerle s legott visszaugrott az előző témába; szemfől lett minden mameluk s észre se vették a Jókai távozását. Otthon, csendes szobáiban (akkor még csendesek voltak), a nagy karszékben, a sok színes kagyló közt a szellemek, kik szolgálatában voltak, ott termettek, amint az éjjeli lámpáját meggyújtotta. (Aladin szellemei is lámpában laktak.) Az egyik hozta az óriás nagyítóüveget, a másik a szivárványt összes színeivel, a harmadik az összes virágok illatát — megrészegítésére.

— Hm, — szötte a gondolatait Jókai — haragszanak rám Bécsben... — És egyszerre úgy tűnt föl neki Bécs, mint egy fekete posztóval bevont város. A Szent István-templom szaladni látszik végig a Ringstrassen s a tornya jobbra-balra dülöng, mintha csóválná a fejét. Az öreg király boszúsan jár-kél a Burgban. A szép Mária Terézia bezárkózik termeibe bújában, se nem eszik, se nem iszik, hanem csak azt hajtja egyre: «Mit vétettünk mi Jókainak?» Királyi herold futja be az utczákat és hirdeti: «Minden fülemilét ki kell irtani az erdőkből, mert már a fülemilék is harapnak».

Jókai e benyomások alatt írta meg a levelet a szerkesztőnek, hogy a «Koronás gyermekek»-et azonnal szüntesse be; ő a regényt nem írja tovább, a mint hogy befejezetlen is maradt.

Néhány nap múlva az eset után Huszár Imrével találkoztam, aki érdekesen diskurált velem az egyházpolitikai reformokról.

— Kár sietni velük, — szól. — Ha Wekerlének volnék, húznám-halasztanám, ameddig lehet, mert úgy jár ő, mint a hektikus viselő asszony, immunis addig, míg a gyermeket meg nem szüli, (a gyermek ereje tartja benne a szuszt), de mihelyt megszülte, jön a galoppirende tuberkulózis.

— Bizony igaz lehet. Mért nem mondd meg Wekerlének?

— Pedig találkoztam vele a minap Bécsben, de nem beszéltünk politikáról, hnye, miről is beszélünk csak? Igaz, dicsértem neki a «Koronás gyermekek»-et.

— Mit? Te a «Koronás gyermekek»-ről beszélél vele?

— Igen, mondtam neki, hogy érdekes, hogy a

Mária Terézia nagyapját festi benne egy kicsit feketén, de híven, pompásan.

— És ő mit mondott?

— Nem tudott a regényről semmit.

— No, mondám — éppen ti hárman kellettetek, hogy az a regény megsemmisüljön. Egy, aki a semmiről is tud fecsegni, egy, aki a semmit is kiszínezi, és egy, aki a semmitől is megijed.

* *

*

Annyira üres volt ma a klub, hogy kártyajáték és politika helyet ezeket a történeteket elevenítetjük fel.

A nagy lámpát fel se gyújtották a szolgák. A félhomályban árnyak libbentek a szögletekben; szétfoslottak és újra megjelentek... Csak a villanyóra ketyegte a kísérteties csöndben: kety, kety.

Az Újság 1904évf. 142. sz..

AZ EPILÓG.

A tegnapi ülést sokáig fogják emlegetni különböző kommentárokkal. Nem efemer folyóügy ez, a magyar parlamenti történetnek egy kellemetlen lapja. De végre át kellett esni rajta. Az örökös háború befejeztetett. A végeredmény egy sebesült (a parlamentárizmus) és egy halott (az obstrukció). A sebesült föl fog lábbadni, a seb beforr, mint a fáé, melynek csak a *külső kérge* sérült meg, de az obstrukció alaposan meghalt és az utódok már csak úgy fogják ösmerni, mint a hétfejű sárkányt (aki minisztereket evett és a végén a parlamentarizmust is fölfalta volna), és vagy elhiszik, hogy volt, vagy el se hiszik.

Az eredmény jó, kétségkívül jó, de a győzelmi harsonákat megfújni nem lehet. Mert nem annyira csata volt ez, mint gyógyítás (hasonszenvi módon). Van egy kép egy múlt századbéli ócska orvosi könyvben, amint a betegből az orvosok űzik ki az ördögöt. Hát úgy, hogy deresre húzzák a beteget és ütik. Mintegy jelképileg magyarázza ez, hogy a gyógyításban a beteg is szenved. Azért aztán, ha a parlamentarizmus betegsége kertül gyógyítás alá, ott se történhetik kivétel.

Egymásra torlónak a tegnapi nap eseményei. A mozgalmas képek váltakozó sora. A fenséges parlamenti épület márvány utczáin a tolongó úri nép, idegen hölgyek, urak; főrendek, újságírók, mágnások, főispánok, a magyar közélet összes kíváncsi alakjai. Szinte azt lehetne mondani: «Bent tanácsot ül az országgyűlés, künn az ország várja a végzésüket». Bent ember ember hátán, ilyen népes sohase volt a tisztelt Ház. A whippek az ujjaikon számlálják, kik nincsenek itt. Az ellenzékéről csak a beteg Beöthy hiányzott és Polónyi. Nálunk nem volt ott a két Andrásy, azonfelül néhány beteg. Darányi sincs itt (az óvatosság is betegség), Wlassics se jött el, de különben együtt van az egész szabadelvűpárt felvillanyozva, harcziasan, még Fabiny Teofil is élénken gesztikulál a kezeivel, szögletes fekete selyem sipkájával a hidakon álló Nepomuki Szent Jánoshoz hasonlítva.

A nappali ülést jóformán Mezössy beszélte ki. Nem mondott semmi újat, váltig azt hajtotta, amit már annyiszor hallottunk, hogy mi szükség volt az ugrai levélre? Mikor olyan csendes volt minden, mikor a dülő csaták után ők maguk is érezték, hogy az obstrukció szörnyeit be kell hajtani az

ólba, hadd pihenjenek. Hiszen elkormányozhatott volna a miniszterelnök akármeddig. Hát mi szükségé volt a gyűrűdén tóba belevetni azt az ugrai levelet?

Ez a főargumentum uralta az ellenzéki beszédek s éppen ebből látni, hogy a legutóbbi évek mennyire elhomályosították a fogalmakat, mily pitoyabilis szempontból ítéltetnek meg helyzetek és államférfiak.

Csípőd kérlek nyakon édes magyarem ezt az argumentumot és tedd górcső alá, mint valami csoda-állatkát szokás, bonczold fel, analizáld és a következőket fogod találni benne:

— Oh te szerencsétlen henczegő fiatalember (értsd a miniszterelnököt), minek volt neked az az ugrai levél és ez az egész házszabály-dolog? Hiszen már le voltunk csendesedve. S olyan szépen, vígunk elkormányozhattál volna egy vagy két évig, mint a pinty, sőt ha ügyesen fogod az evezőlapátot, beérhettél volna kabinetteddel egész Pensiopolisig, mert hiszen ez a kikötő, te szerencsétlen fiatalember. És te ahelyett előkiáltod az obstrukció-szörnyeteget, melledet kitárva, hogy: «Gyere, mérkőzzünk össze!»

Ez volt a beszédek érveiben. Így élnek hát az egymást felváltó kabinetek az ellenzéki fogalomban, mint a villamos kocsik: Múzeum-körút—Hüvösvölgy. A kinevezéstől a — penzióképességig. Ebből áll az egész mesterség, ez a cél, ez az útirány.

«Megélhetett volna így is», — mondják, de az eszükbe se jut, hogy semmit se dolgozhatott volna. Arról pedig már semmit se álmodnak, hogy akadhatnak államférfiak, kik az országnak akarnak nyugalmat és nem maguknak nyugdíjat.

Ah, micsoda csodálatos kicsinyítő szemük van ezeknek az uraknak! Talán épen azért mennek neki oly kedvteléssel a nagy dolgoknak, hogy össze-tőijék, mint a gyerekek a játékszereket.

A nappali ülés épenséggel nem mutatta, hogy a vég oly közel van. Különösebb zivatarok nélkül telt az idő. Egy-egy mérgezett szónyíl süvített az elnök felé, de ez már azzal szokott járni. Egy tömeges bizalmatlansági nyilatkozatot is nyújtott át neki Mezőssy, de hát ez se tette szerencsétlenné, ülés végén szép csöndesen föltette a kérdést, hogy akik a parallel ülést óhajtják, álljanak fel, s ezzel el voltak határozva a párhuzamos ülések. Az ellenzék a szokott hadi lármával és morgással vonult ki, a Kossuth nótát énekelve, mire így szólt hozzájuk Barcsay Domokos:

— Legjobb is, ha dalárdává alakultok át. Az országnak se tesztek annyi kárt. Legyetek ezentúl dalárda.

De nem fogadtak szót Barcsaynak. Négy órára megint visszatértek törvényhozóknak. Most volt csak szép itt minden, a sok villanylámpa tündén fénybe vonta a pompás csarnokokat. Mintha ezernyi napok világítanak. A tanácsterem különösen derült volt; nevetett az ország-czímer, nevettek a nagy falfestmények, a királyt koronázó Andrássy szinte megfordulni látszott és mintha lopva az ellenzék felé pillantana a szokatlan világításban. A karzaton nyugtalanul izegtek- mozogtak a szép női fejcskék, a sok czifra selyem-toilette suhogott, ropogott... Minden úgy festett, mint egy bál, pedig hát egy temetés lesz itt ma.

A karzatok öröme rövid volt. Csakhamar zárt ülést kért a kisebbség, s ezzel egyszerre hip-hop-

eltűntek a szép asszonyok s olyan furcsa lett a tisztelt Ház az üres felső rekeszekkel, mint egy száj amelyből hiányzanak a fogak és amiben csak a nyelv mozog és lefetyel.

Tisza István arczára borulat szállt, keserű mosoly szaladgált az ajkai körül, aztán felállt és elhagyta a termet.

Odakünt így szólt egy beszélgető csoporthoz, ahol azt kérdezték, mi foly odabent:

— Az utolsó zárt ülés a huszadik században.

Aztán élénken sietett tova, egy-egy szót váltott az embereivel, majd komolyan, majd az ő csendes tréfálózásával.

Az idő pedig egyre telt, a zárt ülésen beszéltek, felolvastak össze-vissza prücsköt-bogarat. A folyosón bizonytalanul őgyelgett a tömérdek képviselő és quasi-képviselő. Anekdoták, ötletek kolportáltak, végre azok is elfogytak. Bementek a buffetbe, uzsonnáztak, vacsoráltak, végre az élelmiszerek is elfogytak, minden elfogyott. Már a beszélgetést is megunták, de a zárt ülés még egyre folyt. Tisza István bement a szobájába, talán le is szundított egy kicsit. (Ez az ember képes még aludni is, ha magára parancsolja, hogy egy kicsit aludni kell.)

Este hét óra felé Apponyi kezdett beszélni, de Tisza nem jelent meg a teremben. A kormány többi tagjai ellenben figyelmesen hallgatták, szépen beszél és hogy el ne veszzen a világra nézve, amit mond, gyorsírást tudó képviselők jegyezték a szavait. Épen csak olyan volt, mint máskor, distingvált, finom és kimért. A zsebkendő csücske két centiméternyire fehérlett ki redingotja zsebéből, a poseokban is olyan volt, hogy bátran kifaraghatta volna a szobrász mindeniket, — pedig hát nem volt női

karzat. Oh ti gonosz, rossz májú ellenségek, akik mindig azt hirdettétek, hogy Apponyi a karzatokkal kaczerkodik! Ej, ej! Mintha azt mondanátok, hogy a Vezúv az átutazó angol turisták kedvéért okádja a tüzet.

Beszélt, beszélt, sokáig beszélt, egy csomó képviselő bekocsizott a gentry-kaszinóba megvacsorálni, visszatéri bepezsgözve és Apponyi még mindig beszélt. Gulner szemei letapadtak, Kaas Ivor feje bágyadtan hanyatlott alá, de Apponyi még egyre győzte gravemenekkel, villanyozva az ellenzékét, együttvéve és külön-külön minden frakciót, mint mikor az anya külön-külön megeteti a gyermekeit, megsimogatva, megcsiklandozva őket, el nem kerülve még az egyedül álló Vázsonyit se, a kiből többször idézett. Beszédét viharos éljenek szakgatták meg, melyeknek kiballatszó morajlása mindig felrángatta fásultságából az unalmában már aluszékonnyá vált folyosót. Hangja gyakran csapott át a pátoszból a mennydörgés perifériáiba, majd leszállóit a lírai önvallomások bánatos skálájáig, a mikor főlemlilé, hogy most, hatvan éves korában, annyi harc és viszontagság után látja magát ott, a bol a pályája kezdetén volt. Hát persze. Ez az úgynevezett körforgás. Nem is beszélt már, de valóságosan szárnyalt s volt ezekben a «vallomásokban valami mély tragikum, mely megolvasztá a szíveket... A leáldozó nap sugarainak poétikus melege...

Az ellenzék tombolt, rokonszenve által hajtva, de mintsem keménynyé kalapáltatott volna, inkább meglágyult, megolvadt, de a legjobban mégis a néppárt olvadt meg e beszéd alatt, mivelhogy négy tagja jelenté be kiválását.

Ezalatt a folyosón egyre találgatták, mi lesz már, mikor érnek véget ezek a dolgok, mert már az első párhuzamos ülés is kifárasztotta e puha nagy urakat, kik heverő díványaikhoz, kártyapártijukhoz vannak szokva ezekben az órákban... Hiába incselkedett velük Tisza:

— Ejnye, hát nem elég szép multság ez?

Víg volt, gondtalan ez órában, mint egy debreczeni diák, aki minden penzumát tudja. Kedélyesen kötekedett a szembe jövő Thalyval:

— Hát te még nem vagy Rodostóban?

— Még nem; pedig jobb volna már nekem ott, mint ebben a füstben.

— Ej, eredj. Jobb szeretsz te az eleven Polonyi mellett lenni, mint a meghalt Rákóczinál.

Találgatták, hogy mikor lesz vége, hány napig bírja az ellenzék. Egy-egy öregebb politikust a kíváncsiság gyötört.

— Úgy vagyok a dologgal, mint egy bonyolódott regénynyel, hogy el nem tudom a végét képzelni, azért iparkodom nagylihegve az utolsó laphoz.

— Hátha már olt is vagy a finis-nél, — mosolygott a miniszterelnök jelentősen.

Mindezekből lehetett volna következtetni, de senki sem következtethetett. Olyan messzinek lát szott még a vég, hogy gondolni se érdemes rá.

Az üveg-óra aranyos mutatója pedig kezdett a kilenczes számhoz betípegni. Sőt ott is volt már. Megszóltak a csöngetyűk. Apponyi elhallgatott. A zárt ülést bezárták. A közönség elfoglalta a karzatokat. A Ház visszanyerte a szokott arcát, — megkapta a szemeit és füleit.

A miniszterelnök élénken, ruganyosán besietett a helyére. A képviselők elfoglalták a padjaikat.

A médiumon nem állt senki, csak a nagy, néma törvénykönyvek heverték a Ház asztalán. Az elnöki emelvény ormán Perczel ült, halovány arczára bágyasztó fényt vetettek a felső csillár tejszint! villamkörtei. Az egyik jegyző zöld smaragd gyűrűjének rózsája mint árnyékkarika szaladgált a homlokán, amint mellette állva, a kezét mozgatta. Mellette ültek a jegyzők, balfelől Szóts és odább Rákosi Viktor. A jobb emelkedéseket néhány erős, atlétizmus ember foglalta el. Ott állt a háttérben Drakulits marczona arczczal, Wolfner Tivadar, Pekár Gyula, de nyugalom ült az arczokon. Szinte méltóságteljes volt ez az éji kép.

Idelent a miniszterelnök kezdett beszélni. Szemrehányást tett az ellenzéknek a technikai obstrukcióért. Elmondta, hogy az ő apja is csinált obstrukciót, de nem technikázott. Elmondta, hogy Ausztriából került hozzánk ez a betegség és ott, ha helyeselni nem is, de legalább érteni lehetett. Mert mi az osztráknak az alkotmány? De nekünk ez az egyetlen kincsünk, drágaságunk.

Ész és szívet bizsergető látvány volt most ez a fiatal ember, ez a hatalmas államférfi. Nem jött, hogy igazolja magát, támadni jött. De több volt, másformább volt egy sablonos támadónál. Majdnem olyanak tűnt fel e perczben ez ezeregyéjszakai rájában, mint egy bíró, aki igazságot tenni, ítélni jött jók és rosszak fölött. Hangjának csengése betöltötte a termet, az etikai fensőbbtség rettentő érzése csattogott abban, a szívek sebesebben kezdtek dobogni, a hátgerinczeken valami szokatlan érzés futott végig... A tompa sziszegések elhaltak a balmezőn. Aztán mintegy a nemzethez szólott annyira verve-vel, hogy szinte ott rezgett némely

mondatában a Rákóczi-tárogató egy-egy bánatos-édes akkordja.

A jobb tábor melegedett, egyre melegedett, míg izzó lett.

— Szavazzunk! — kiáltá egy hang. Mire egyszerre száz és száz hang visszhangozta: — Szavazzunk, szavazzunk!

A balmező nyugtalanul mozdult meg, mint a bűzavetés, ha a szél átrohan fölötte. A jobboldal egyre hangosabban követelte a szavazást, hullámzott, nyözsgött.

Tisza hátraintett a kezével, mire lesimultak a hullámok. Mintha csak Neptun intett volna.

Aztán maga is oda konkludált, hogy miután a kisebbség a technikai obstrukció terére lépett, ezzel a komoly tanácskozást mintegy ő maga fejezte be, minélfogva nincs hátra egyéb, mint hogy a Ház most már döntsön a Daniel-féle határozati javaslat fölött.

Minden szem akaratlanul az elnöki emelvény felé fordult. Zaj, dübörgés támadt. Néhányan a közelből föl az emelvényre rohantak. Káotikus láрма vette át az uralmat. Doh és rémület ült ki az arczokra, a szemekre, az illetők véralkata szerint. Rákosi Viktor valami papirost tépett össze, amit az elnök kezéből tépett ki. A teremtszert le akarták lökdösni. Egy nagy, szőrös kéz az elnök vállára nehezedett. Mindez egy szempillanat műve volt. Úgy rémlett, dulakodás támad az emelvényen. Valaki fölkapott a miniszteri asztalkáról egy kalamárist és az elnök felé hajítá. A fekete lé szét-fregegett a falakon. Könyvek repültek az elnök felé és nagy csattanással hullottak le. Óriás kavarodás támadt, úgy rémlett, hogy a háttérben emberi testek fonódnak össze és válnak szét. Mindez egy

kinematográf gyorsaságával elsuhant a szemek előtt, hogy megfigyelni se lehetett. Idegizgató jelenet volt. A lármát tompította a szörnyülködés. Az elnök látszólag nyugodtan ült helyén és ajka mozgott. Gukkeren látni lehetett, hogy mozog. Két gyorsíró jegyezte, amit mond. Szakgatott felkiáltások hangzottak, keresztül-kasul szelve egymást a Ház minden vidékéről. Többen behunyták a szemeiket. A karzaton egy asszonyi sikoly hasította át a nehéz, fülledt levegőt. Ekkor az elnök jobb hóna alól egy levél tűnt elő a királyi pecséttel, majd egy fényes olló villant meg a kezében, de a kéz reszketett, az olló nem találta a papirost.

Mintha kígyó csípett volna meg minden embert, a balmező fölszisszent. A vér fagyott meg az erekben. Valóságos üvöltés támadt, mely a farkasok ordításához hasonlatos.

Szöts Pál hirtelen fölívágt a királyi levelet, morogva valamit, mire Perczel felállt, ajka megint mozogni kezdett s ezzel hirtelen lelépett az emelvényről.

Így fejeztetett be ez a nevezetes háború, a huszadik század utolsó zárt ülésének epilógja. Így múlt ki egy hozzá méltó jelenetben az utolsó obstrukció.

Szomorú volt ez a nap. Nincs győztes, csak legyőzött. Keserű pohár volt, de ki kellett üríteni. És hát jó az Isten, a haragos kedélyek lecsillapodnak, úgy lehet, a szelíd önmagába szállás meghozza a lelkek egyensúlyát s mindenik kihúzza a maga jó részét ebből. Az ország a nyugalmát, a kormány megkapja a lehetőséget a munkához, a szabadelvűpárt az öntudatát, hogy az erős akarat elvezet a célokhoz, az ellenzéki pártok pedig megkapják

régi tekintélyüket, komoly embereik a régi zomán-
czukat, mert immár többé nem a tudatlanok és az
éretlen legénykéek lesznek a vezérek, (ezek letűnnek
a szereplő deszkákról, ahová valók, az észrevétlen-
ség homályába). Szóval, úgy is fordulhat a dolog,
hogy mindenki megkapja ebből, amit óhajtott és
ha jól meggondoljuk, még a nagy Polónyi is meg-
telik elégteliséggel, mert elmondhatja:

— Lettem volna csak én ott, nem engedem
ezeket megtörténni I

Az Újság 1904. évf. 321.sz

A FELDÚLT FÉSZEK.

(Carmen lugubre.)

Elpihentek a csatamezők. Éjhomály kóvályog
fölöttük. Szürke varjúserreg rikácsolja: «kár, kár»,
hol még vígan lengett a trikolor tíz nap előtt.
A mohácsi csata utáni hangulat borul az elmékre.
Micsoda szörnyű pusztulási Elesett a vezér, elesett
a derékhad, a törzskar, elestek az alvezérek, kapi-
tányok, hadnagyok, káplárok, közkatonák. Olt ma-
radt a két hegedűs a homokban, Plósz és Dániel
élethalál közt lebeg, kidőlt Münnich, mintha száza-
dos cserfát dönt le a fejsze, halva maradt Feilitzsch
báró, elhullottak a Telekiek, a Cselepatakban fek-
szik két dárdadóféssel átlukasztva Vörös László,
otthagya a fogafehérét a legharcziasabb dalia,
Kubinyi Géza a gömöri mezőkön, a fübe harapott
Losonczon a kodifikáló Rohonyi, oda van a vezér
leghívebb fullajtárja, Telegdy, elvérzett Somogyban
Makfalvay, Barsban Klobusiczky és szanaszéjjel
annyi mások, kiknek hiányát a szem időtlen-időkig
megszokni nem tudja.

És ez a sok veszteség, mely már egyenként is szíveken át rezgő bánatot okoz, mind együvé gyűlve szökik szembe a klubban. A katasztrófák kiállítása. Szent ég, milyen változás! Most és csak tíz nap előtt!

Még pezsgett itt az élet. Jókedvű miniszterek suttoptak, nevetgéltek a fülkékben a puha sötétzöld pamlagokon, régi jó alakok verődtek csoportokba, ismeretlen, vastag aranylánczú urak, fiatal kamarások, nagyratörő vidéki gentryk hullámzottak nagy tömegekben, félszemmel a futkosó, térülő-forduló Vojnitsot vagy Dániel Gábort lesve. Nincs az a bájos kisasszony, a kit annyi epedő tekintet kísérne, mint a alenni vagy nem lenni» problémájának e két hatalmas tényezőjét, kiknek vállain mint Atlaszén a glóbus, ott látszott gömörödni a leendő többség.

A sok idegen úr már a szalmájára se festett valami nagyon jól (fiatalok voltak és véznák) úgy hogy Lukács miniszter fejcsóválva kérdezte:

— Kik ezek az urak? Sohasem láttam őket itt azelőtt.

— Az még hagyján — felelte neki valaki. — Nagyobb baj lenne az, ha ezután se látnád itt őket soha.

Elmosolyodott. Hiszen ez akkor csak egy rossz bonmot volt.

— Tehát jelöltek.

Jó jelöltek nem voltak, az igaz, de jó kerületek se. A succrescentiára eleitől kezdve nem látszott jónak az új campagne. Nehéz lesz a Házba becsöppenni. Kerület csak olyan volt, a mit el kellett venni valakitől. Az pedig mindig kellemetlen. Hogy Tisza merőben tiszta választásokat fog csinálni,

attól még akkor nem féltek (pedig hát azt csinált), de az már akkor is bizonyosnak látszott, hogy a pallost nem fogja használni, amelylyel minden új kormányelnök kiselejtezi elődjének bent a pártban maradt híveit, a frondeuröket, intrikusokat és gyanúsokat. Akik őt keresztülkísérték november tizenhatszadikán, azok egytől-egyig- összekovácsolt hű emberek, ezekből egyet sem lehet elejteni. A régi gárdának vissza kell térnie, úgy a mint áll. A többi aztán az Isten dolga, (ő szent Felsége volt designalva Vojnits és Dániel mellé harmadiknak.)

A régi gárda érezte és egy kicsit el is volt bizakodva. Azt gondolták, mint a Mátyás király restjei: «Ha kellünk Tiszának, majd behoz bennünket Vojnits» s még a választás előtt közvetlenül is lehetett látni a nagy teremben gondtalanul sétálgató olyan mamelukokat, a kiket ezentúl már nem fog lehetni ott látni.

— Még se vagy a kerületedben?

Az illető vállat vont és a jégvirágos ablaktáblákra mutatott.

— Hideg van. Nélkülem is nyélbe ütök.

— Mikor mégysz?

— Majd a mandátum átvételére.

Igaz is. Hiszen magától is rendbejön az ilyesmi. Végre is az igazság a mi oldalunkon van s ez egyformán a mi oldalunkon van, akár itt ülünk, akár a kerületben fagyoskodunk. A horoszkóp fényes volt Gajári Ödön harminczöt szaporulatra fogadott Rosenberggel, Dániel Ernő valamivel kevesebbet jósolt, Belicska Béni még nagyobb többséget számított, szóval mindenki rózsás eredményt kombinált, csak a kis Papp Géza számította ki a szövetkezett ellenzéki pártokat és a szabadelvűpártot

egálra, a miért rögtön agyon akarták ütni, hogy az egész Hiób-elmeszöszszenet vele pusztuljon. Szóval, felhőtlen volt az ég, azaz olyan derülten öntötte fényét a klub dudáló csillárja, hogy öröm volt ott üldögélni és diskurálni a miniszterekkel, kik ki nem bújtak a fekete kabátokból, pártvacso-ráról pártvacsorára járván nagy szónoklatokat tartani, melyekben exczellált a vezér abban a csalódásban, hogy Magyarországon tizenhatmillió Gladstone lakik, pedig csak tizenhat millió Pozsgay van.

Pompás lakályos otthon volt a klub (az ember rendszeren a kiköltözés előtt találja a lakását kellemesnek). Nyájas, meleg hangulat ömlött el rajta. A lázas sürgés-forgás, sietés valósággal bizsergetti a vért, az önmegújítás rejtélyes, titokzatos procesz-szusa ingerlő látványosság. A közeli jövőt senki sem sejtette földi halandók közül. Talán csak a Reinerek, kik csendesen billiárdozgattak és fitymálva nézték az embereket, akik afféle haszontalanságok után törik magukat, mint a minők a mandátumok. De ez csak a Reinerek messzelátó ereje volt. A többi emberek tükön ültek. Az öreg Thaisz Péter fenyegetődött, hogy már most is nagy a füst, sok az ember, mi lesz a klubból, ha még többen találnak bejönni. A főispánok arcán az önérzet dölyfe ült, szemeikből biztatás csillámlott. Kevélyen jártak-keltek a nagy teremben, vagy elvonultak a mellékhelyiségekbe jelöltjeikkel, mint az anyatyúkok a csirkéikkel, a haditaktika részleteit megbeszélni. A megyéknek e felülre kerekedett zsarnokai ezekben a napokban csak épen a miniszterekkel álltak még szóba, de azokkal is sietve.

Egyik-másik megkérdezte:

— Hogy állunk nálad?

A főispán jelentősen mosolygott és csak az újjain mutatott egyet-kettőt, vagy esetleg négyet emelvén föl a becsukott tenyeréből.

— Ennyi biztos.

No ha most levágnék azokat az ujjaikat, melyek helyett nem hozták be a megígért mamelukot, de sok csonka főispán maradna az új kormányra ... Hajh, minő varázslat tíz nap után! Dörzsöld meg a szemeidet, aki a feldúlt fészket járod! Szegény jó öreg klubocskánk, de megváltottál! Hiszen minden úgy van, mint azelőtt volt. Ott mered egy szögletben a Bánffy szobra... Egy pajkos honatya pokrócczal takarta el jókedvében. Most is le van borítva, de az illető honatya már nem honatya. Fent a falon ott lógnak régi elnökeink; a gögös Gorove mintha mondaná: «Itt mi örmények uralkodunk». (Mikor volt az már!) Mellette a Szontágh Pál vércseszerű arcza jelenik meg, szavajárása volt: «Vígan dudál a portugál.» (Dudált csak, de már nem dudál!) Utánuk a nagybajuszé Vizsolyi következik, a kinek az volt az ambíciója, hogy száz többségre vigyük. Csoda, hogy befelé nem fordul ő is az arczával az időknek e szörnyű fordulatán. Az oldalfalról ellenben az öreg generális arczán látszik a szemrehányás: «fiam, fiam, minek csinálsz te tiszta választásokat?»

Bejárod még egyszer a helyeket, amelyek valamiről nevezetesek. Itt van az udvari szobácska, a hol a tejeckéjét iszogatta valamikor az öreg Ucsu. Itt van a szöglet, a hol Deák Ferencz szeretett üldögelni. Itt van az asztal, a melynél Tisza Kálmán tarokkozott. Minden talpalatnyi tér egy kis történelem. De hát ez mind csak fűt. Az enyészet rálehelt és vége van.

Hiszen alapjában minden itt van még, itt járnak megnyúlt arczokkal a régi alakok, de már nem képviselők többé. Itt áll a vörnyeges posztóval bevont elnöki emelvény, annyi nagy konferencia színhelye, ez a miniszterelnök helye szélről, de hát nem fog már itt miniszterelnök többé ülni talán sohasem. Hiszen itt vannak még a főispánok is (csoda, hogy el mernek ide jönni), de hisz ők már nem a mi főispánjaink. És a kik megmaradtunk is, mi se vagyunk már többé mamelukok. Mikor megindul a feloszlás, megy feltartóztatlanul a maga útján.

Még most ott ülnek a bukottak a puha karszékekben és mesélik a maguk szomorú történeteit, melyek többé-kevésbé hasonlítanak egymáshoz.

— Hát te hogy buktál meg?

— Úgy, hogy kevesebb szavazatom volt az ellenfelemnél.

A terrorizmus, a felbujtogatott parasztok, a gyámoltalan főispánok, csalárd jegyzők, lelketlen kortesek lépegetnek el a fantáziák előtt, kialakulva a kavargó szivarfüstben, de ez is megszűnik egy napon. Az emberek elunják a panaszkodást. Minden cifraság lemálik innen és jönnek a kérlelhetetlen következmények. A húsos fazekakért átküld a győztes-ellenzék. A többi ócska lim-lom, a Deák képe, Andrassy szobra megmarad. Az öreg óra tovább méricskéli majd az időt, tik-tak, tik-tak. Az ajtók ezentúl is nyílni és csukódni fognak, de miniszterek nem lépnek be többé rajtok, főispán többé e helyen elő nem fordul. Még egy darabig látni fogjuk a Podmaniczky kabátgombjában a piros szegfűt, és ez is jól fog esni, mint egy darabka múlt, de egy nap ez a szegfű se jelenik meg, aztán

a Reinerek is esetleg máshová mennek billiárdozni, a halaványpiros teppichek, melyeken diplomatak lépdégltek egykor, megkopnak s a hogy a temetőből szántóföld lesz, hol az örökké mozgó eke kiegyengeti a sírokat, átalakul lassanként a tapintatnak és simaságnak ez a helye is ordító tigrisek tanyájává.

Az Újság 1906.évf. 38. sz.

KÉT LEGENDA DEÁK FERENCZRŐL.

Nem volna egész a Deák nagy alakja, «melyhez, hogy hasonlót találjunk — mint egykor egyik szívós politikai ellenfele, Paczolay János mondta — egész Hunyady Jánosig kellene visszamenni a történelembe», nem volna teljes az ő nimbusza, példátlan tekintélyének és egyéniségének varázsa, hatása ki nem domborodnék, ha kimaradnának, vagy feledésbe mennének azok a legendák, melyeket a nép gyűrt meg róla a valódi tényekből ugyan, de a maga hangján és a dátumokat néhol önkényesen rakva össze. Az anyag mind szent valóság, csak a köntöst adta rá a nép, de az is a történeti adatok szürke kenderéből van szöve, csak ki van egy kicsit színezve. Már azért is érdekesek ezek a legendák, mert az gyakori eset, hogy a történelem megdézsmálja a regék mézét, ellenben ritkaság, hogy a rege a komoly valósághoz forduljon anyagért.

Szinte érzi az ember, miként születtek a legendák. A magyar nép hallván tetteit, mondásait, bölcsességét és mindazokat, amik vele történtek, megnyilatkozott mesemondó hajlama s megirigyelte a tündöklő anyagot a történelemtől.

— De kár, hogy mindez megtörtént; kigondolt mesének is elég jó volna.

Így gondolta és elvette a történelemtől kölcsön.

I.

A meidlingi fogadó vendége.

Megverték a királyt, hadait szétszórta a burkus ellenség. Ügyetlen tábornokok a dolgát elrontották. Búsult is a király egész házanépével, hogy mitévő legyen. Míg végtére eszébe jutott, hogy van az ő egyik országában, amelyikkel nem él békés lábon, egy nagyon okos ember: Deák Ferencz. Azzal kellene beszélnie, hogy tanácsot adjon és hogy kibékítse a haragos országgal.

Legott hivatja király a kancellárját — vagy hogy nem is volt az még akkor király, csak császár.

— Hamar kerestesse meg nekem, kancellár, az öreg Deákot, bármerre lenne is. Köszöntetem szépen, fáradjon fel hozzám Bécsbe egy jó szóra, vagy kettőre.

Nosza a kancellár titkárját meneszté:

— Eredj, édes szógám, Szegedy György, ezzel a levéllel Pusztá-Szent-Lászlóra.** Köszönti a feliség az öreg Deákot, jöjjön fel hozzája.

Elindul Szegedy György a sebes gőz szárnyain, se étele, se itala addig, míg a haza bölcsére rá nem talál.

Otthonül a vén Deák mogorva homlokkal, gondoktól sötéten, mint hajdan az ősz Toldi, az ország sorsán tűnődve, midőn kopogtatnak az

* Königgrätznél.

** Deák, sógoránál, Oszterhuber Józsefnél tartózkodott.

ajtón odakünn. Épen este van már; gyertyagyújtás előtt. Belép az idegen.

— Jó estét, öreg bátya!

— Jó estét, kisöcsém; mi járatban volnál?

— A királytól jövök, izenetet hoztam.

— No, hát kerülj beljebb; mit üzen az uralkodó?

Átadja a levelet Szegedy György, a kancellár kezeírása; olvassa az öreg az ákom-bákomot s hatalmas homlokán mintha oszladoznának a felhők.

— Azt kívánják, — mondja környezetének — hogy Bécsbe menjek. Hát elmegyek. Elindulok reggel.

Másnap megindultak a titkárral, de az öreg ráparancsolt útközben, hogy csak menjen ő más úton, majd ő is a maga útján megy.

— Te csak eredj, öcsém, vissza a gazdádhoz, a kancellárhoz, ne törődj, hogy én hol vagyok, ne láss, ne hallj, ne beszélj. Csak azt az egyet mondd meg a kancellárnak, hogy engem mindjárt reggel fogadjon ő felsége, mert én sietek Kláranapra.* Arról én soh'se szoktam elmaradni.

— Hát bátyám merre megy, hová száll? — kérdezé ama bizonyos Szegedy György.

— Azt nem kell neked tudnod, se senkinek. Majd csak betérek valahova s doktor Ferenczy név alatt sürgönyzök a kellő órában, hogy hová küldjétek az értesítést.

Szegedy György egy szót se kérdett többet Magyarország bölcse jobban tudja, mit miért tesz, hogysen ahhoz szó, vagy tanács férne. Sietett hát haza Szegedy György s lihegve nyitott be a kancellárhoz:

* Oszterhuberné volt Klára — Deák Klára.

— Jön? — kérdé mohón a hatalmas kancellár.

— Azóta itt is van.

— Hol?

— Hiszen ha én azt tudnám. Csak azt tudom, hogy korán reggel akar a felséggel beszélni mert siet haza.

A kancellár rohant a királyhoz.

— Jön? — kérdé élénken a király.

— Azóta itt is van már.

— Hol?

— Hiszen ha én azt tudnám. Csak azt tudom, hogy korán reggel akar felségeddel beszélni, mert siet haza.

Osztrák miniszterek sápadtan hallgatják, hogy milyen alattvaló lehet az, aki a császárral korán reggel akar beszélni.

A császár azonban jókedvvel feleli:

— Hát jól van, keljünk fel ez egyszer korábban. Jöjjön mindjárt reggel.

Megviszi a kancellár Szegedynek a hirt, Szegedy Deáknak. Otthon már a sürgöny, hogy merre keresse: Meidling külvárosban, a Hasé vendéglőben.

Odaér öreg este Szegedy a Hase-fogadóba s tudakolja a vendéglőstől:

— Nem szállt ide délután egy öreg úr?

— De bizony itt van; egy kis pakktáskával jött. Űe már lefeküdt.

— Beszélni akarok vele.

— Ugyan hagyja a becsületes képű öreget — mondá a vendéglős jószívűen — fáradt volt, hadd pihenjen. Nagy gond nyomja a szegény embert, nem szeretnék a bőrében lenni. Nagy dolog az, amiben ő jár . . .

— Ön talán tudja? — szól Szegedy ijedten.

— Hát igen. Kiöntötte előttem a szívét. A katonafiát jött megkeresni s esetleg kiszabadítani. Azt se tudja róla, meghalt-e már, vagy él e még.

Szegedy elfojtott mosolylyal haladt fel a lépcsőkön az emeletre, miközben csendesen morogta: «No lám, mennyi ravaszság van az öregben».

Kopogtatott s Deák kinyitá Szegedynck az ajtót.

— No, mi újság?

— A császár korán reggel fogadja.

— És senki sem tud a dologról?

Az öreg úr befelé mosolygott. Szükségesnek tartotta, hogy az újságok ne gyanítsák útját.

Reggel aztán egyfogatú kocsiba ült, föltette pakktáskáját a kocsis mellé s úgy hajtatott ki Meidlingből egyenest a császár rezidenciájába. Soha se volt ott még olyan vendég, aki egy lovon jött s a pakktáskát is magával hozta, mert noha két ország összekuszált dolgait nyélbe tudja fitni bölcsen, de hogy a pakktáska hol legyen azalatt, míg ő a császárnál odajár, annak az eligazítását nem bírná kiszelni máskép.

Nehéz lépteivel méltóságteljesen döcögött fel a márványlépcsőkön a belső szobákba, hol meleg nyájassággal várja már a király, száz Caezór ivadéka.

Csakhamar megindul azután közöltök a tanácskozás, nemzetek sorsa akadhat meg minden szón.

— Mit kíván tőlem Magyarország? — kérdező a király.

— Most semmit — felelte az öreg.

— Hogyan érti ezt ön?

— Úgy, hogy most bajban van Felséged.

— Épen azért úgy vélem, hogy a magyarok hova-tovább csigázzák fel követeléseiket.

Méltatlankodva mordult meg az ország bölcse:

— Nem a Felséged gyengeségéből merítjük mi az erőnket, hanem jogainkból. S a mi jogainkat nem patkolta meg a porosz se gyengébbekre, se erősebbekre. Nekünk csak az kell a szerencsétlen háború után is, ami a háború előtt kellett.

— Akkor hát itt a kezem — mondá ünneplyesen a császár.

A Deák vastag szemöldöke összehúzódott és nagy kezével tagadást intett.

— Nem úgy van, Felség. Nem fogadunk el most semmi ígéretet. Bajban levő emberrel nem alkuszik a magyar, mert az sokszor ígérhet olyat is, amit aztán nincs kedve megtartani. Előbb béküljön ki Felséged az ellenségeivel s akkor alku-dozzék velünk, mikor abban a helyzetben lesz, hogy meg is tagadhatja a kívánságunkat és ha nem, annyit adhat, amennyit nem sokal.

Tetszett a bölcs beszéd a császárnak s nagy kegyelemben ereszté el Deákot, kezét fogott vele, kikísérte messze az ajtó küszöbén túl.

Az öreg úr, ha már ott volt, benézett a császár főbenjáró embereihez: a miniszterekhez is, egy-egy perczre meglátogatta Majláthot és Bezerédyt.

A miniszterek tele voltak panaszszal, hogy a háború sok pénzbe, sok vérbe került s ilyen rossz-szul végződék. Talán folytatni kellene. Pénz már nincs, de vér talán akadna még.

— Mit gondol a tekintetes úr, nem lehetne-e az idén még egyszer újonczozni Magyarországon?

Az öreg úr mogorván nézte őket végig, azután mondotta bibliai bölcsességgel:

— Én úgy tudom, hogy a magyar anyák csak egyszer szülnek egy évben.

S ezzel el volt ütve örökre ez a terv.

Így végződött a «Doctor Ferenczy» bécsi útja. Ahogy ment, úgy jött vissza. Estére már otthon ült megint Szent-Lászlón a bárány-tokányvacsora mellett s amint az összegyűlt komposzessorok faggatták: «Minek járt fenn, bácsi, Bécsben?», csintalan mosolytval vallogatta ki:

— Nem beszélhetem el, mert menyecske van a dologban.

Pedig nem menyecske volt az, hanem egy szomorú özvegy, az akkori Magyarország.

II.

Szarkacsörgés a budai váron.

A koronázás ünnepélyei után mondá egy napon a király Andrassy Gyula grófnak:

— Kedves gróf Andrassy! Lezajlottak a nagy ünnepélyek, apostoli magyar király vagyok már. Önök mindnyájan megtették a magukét, én is a magamét, kiosztogattam hivatalokat, kitüntetések, rendjeleket, de egy ember még semmit sem kapott. Egy ember, akié a legtöbb érdem. Mondja meg nekem, kedves gróf, mit adjak én Deák Ferencznek?

Ünnepélyes, komoly arcot öltött Andrassy gróf.

— Felséged a föld egyik leghatalmasabb uralkodója, — így szólott páthosszal, — országai, kincsházai vannak, se szeri, se száma a birtokainak, de mégis azt hiszem, hogy Deák Ferencznek semmit sem tud adni Felséged.

Király őfelsége most hallotta először életében, hogy ő milyen szegény ember, aki semmit sem adhat Deáknak. Pedig ő nem volt szegény, hanem Deák volt Krózus — nem lévén semmi igénye, élt egy sz erőségben.

— Úgy gondoltam magam is, — javítá ki szavait a felség, — hogy semmit sem adhatok Deáknak, ami őt nagyobbá tenné, de talán adhatok neki egy kis emléket, ami neki jól esnék, például az arczképemet és a királynéét?

— Meglehet, — felelte Adrassy elgondolkozva.

— Hát környékezze meg az öreg urat és vegye ki belőle, nem volna-e ellenére?

Andrassy a királytól áthajtatott Deákhöz az «Angol királynő»-be. Épen az ebéd utáni sziesztáját tartotta. Föl se kelt a dívánról, csak a szemöldökével intett szervuszt. Kurtán bánt a nagy urakkal.

— A királytól jövök, — toppan be Andrassy s egyenesen a tárgyra tért. — A király arról szolt nekem, hogy milyen kitüntetést adhatna neked.

Deák felugrott a dívánról, ahol hanyatt feküdt.

— Egy szót se, — mondá, elhárító mozdulatot tevén kezével, — tanúkat szeretek az ilyesmihez. Tudod, hogy engem gyanúsítani fognak. Amit te mondasz nekem s amit én felelek neked, akarom, hogy mások is hallják.

Az öreg úr csengetett a pinczérnek, s minthogy a melletti ebédlőben, a «Deák-asztalnál» mindig akadtak kései ebédlők, átküldte, hogy hozzon két urat.

Jött is kis vártatva Bónis Samu és gróf Mikes János.

— No most beszélj!

Andrássy elmondta bizalmasan a királylyal való beszélgetését egész az arczképekig. Deák látólag meg volt hatva a király gyöngédségétől, a hangja is remegett egy kicsit, amint Bónishoz fordult:

— Ölj le Samu és jegyezd, amit most mondok, hadd maradjon ez meg, mert a szavak változnak.

Bónis kezébe vette a tollat, a templomi csendben perczezett az.

írd, hogy amit én tettem, azt a hazámért tettem. Megvan? így írtad? És hogy azért én jutalmat sem nem érdemiek, sem nem várok. Ha azonban őfelsége ennek daczára sem áll el attól, hogy engem valamely jellel megtiszteljen, úgy az arczképeket találok én is alkalmasaknak, de megjegyzem, hogy keret nélkül legyenek. Tedd hozzá, kérlek még azt is, hogy jobb, ha ezek is elmaradnak. Mind felírtad?

— Szórul szóra.

— No, hát akkor ez is el van végezve. Beszéljünk másról.

Ez történt az «Angol királynő» szobájában az nap délután. Megtudta a király és csóválta a fejét. Közölte a dolgot a felséges királynéval; összesúgtak, tanakodtak.

— De már ezt nem hagyjuk annyiba!

S ki is fundáltak valamit, olyan magyarosat, olyan szépet, amitől elérzékenyül a magyar szív, olyan semmit és mégis olyan nagy dolgot, amiképp még király soha ki nem tüntetett szegény embert az operenciákon innen. Az operenciákon túlról volt mesebeli királyoktól volt véve ez a módi — és nem a spanyol etikettből.

Egy reggel csak kopogtatnak a Deák ajtaján; «szabad»-ot mond az öreg úr s belép egy ezüstruhás lakáj és átad egy levelet.

Nini, bizony női kéz írása. Tűnődik az öreg, kitől jöhet. Piros a pecsétje, finom a hajtása. Hát amint fölnyitja s rápillant, leesik szeméről az okuláré meglepetésében — talán el is tört. Csak ez az aláírás áll alatta: Erzsébet.

— Erzsébet! Erzsébet? tűnődik Deák Ferencz, majd odaszól a lakájhoz, mert nem hisz a gondolatának, — kitől jön?

— Királyné öfelségétől.

Úgy volt, szín valóság. Magyarország királynéja írt Tekintetes Deák Ferencz úrnak, a saját kezével, egy kis barátságos ebédre hívja meg a finom, vékony betűivel.

Deák szólni sem tudott a nagy tisztességtől s amikor megérkezett a kitűzött nap, már kora reggel óta szarka csörgött, kerepelt a budai vár ereszen, hogy nagy vendég lesz ma királyéknél, maga az öreg úr pedig szedte fel a legjobb ruháját, aztán beült a komfortábelbe, mint egyébkor és egy sánta lovon felbiczgett az udvari ebédre.

De mit beszélek én udvari ebédéről! Nem volt az udvari ebéd, mert nagy király a mi királyunk s miután Deák nem tudott át változni nagy úrrá, ő változott át a Deák kedvéért kis úrrá. Úgy fogadta otthon egyszerűen, atyafiságosan, magyar szokás szerint, nem mintha Deák lenne nagy potentát, hanem mintha a gazda sem volna egyéb egy falusi nemesnél.

Három személyre volt az asztal megterítve, orgonavirág volt a virágtartóban, a magyar nép kedves, egyszerű virága, az asztalfőn ült a királyné

mint háziasszony s kétszer is kínálta a vendéget, míg az urát egyszer. Ebéd után aztán rágyújtottak a gazda és vendég és vidám szivarfüstnél toldogatták a szót melegen, barátságosan az ország állapotáról, hol előre nézvén, hol hátrafelé.

Végre szólt a király:

— Szeretném önnek bemutatni a fiamat

— Alázatosan kérem Felsegedet.

Mire megjelent a kis királyfi és kezét nyújtotta Deák bácsinak. Az azután szépen elbeszélgett vele a tanulmányairól, figyelte az észrevételeit, egyetmást kérdezett is, végre pedig ezeket mondá a királynak:

— Nagyon megnyugtat a fenséges királyfi modora és tudása. Merem mondani, hogy kiváló uralkodó lesz belőle.

Hosszú szivart szítottak, de mégis kiszítták és Deák elbúcsúzott a háziasszonytól meg a gazdától, akik kikísérték nyájas «vizontlátásig»-gal a szomszéd szobáig.

Így volt, mese nem volt, csak annak látszik, és még most is élnek mind a hárman, mert soha meg nem halhatnak.

Országos Hírlap 1898. márcz. 13.

A VAKMERŐ GESZTI FIATALEMBER — ÉS A MÁSIK.

Ferencz József királynak egy jó mondása maradt meg emlékezetünkben, ami nem is csoda, mert Ferencz Józsefnek sok jó országa van, de sok jó mondása bizonyosan nincs. Ezt az egyet is Bánffy Dezső mentette meg az enyészettől, aki Szilágyi Dezső lemondása idején azt jelentette a Burgban,

hogy a képviselőházi elnökül kiszemelt Tisza István gróf helyett Perczel Dezsőt lesz kénytelen megválasztani, mert Tisza Istvánt a lejáratástól féltik barátai.

A király kedvetlenül szólt közbe:

— Egy olyan férfi, mint Tisza István, nem járhatja le magát.

A király iskolázott elme, sok tapasztalattal bír a politikában s ez a mondása azonfelül bölcsességről és erős emberismeretről tanúskodik. Azóta elmúlt néhány év s akkori hitében még csak jobban megerősödhetett.

Mi is azzal a meggyőződéssel látjuk kialudni az «utolsó gyertyaszálat» a liberalizmus oltárán (amint én neveztem el egy régebbi tárczámban), hogy az még ki fog gyúlni egy napon s tiszta fényében gyönyörködni és látni fognak azok is, kik azt eloltani igyekeztek.

Hogy miért kellett a hatalom polczáról távoznia éppen neki, kinél rátermettebb ember sohasem tartotta a vezető gyeploket Magyarországon, erre a kérdésre csak más kérdésekkel lehet felelni.

Miért kellett lenyakaztatni Hunyady Lászlót? Mert úgy akarták a Garák és Czilleyek. Miért kellett a sutba dobni Mátyás halála után Corvin Jánost? Mert úgy akarták Báthoryék és Kinizsiék, odajátszván a koronát (és alkalmasint a magyar vezényszót is) I. Ferdinándnak.

Hát ez már a magyarok szerencsétlen végzete. Megenni egymást. Még pedig a legérdemesebb embert legelőbb. Az nekik a jóízű. Egyébiránt meg van ez a hottentotta vonás más fajokban is. Plutarchos beszéli, hogy mikor Aristides száműzetésére az ostracizmus útján való szavazás folyt, egy, az

írásvetésben tudatlan polgár magát Aristidest, akit nem ismert, kérte fel, hogy a beadandó cserépre írja rá az Aristides nevét.

— Mit vétett neked Aristides? — kérde Aristides csodálkozva.

— Semmit — felelte a polgár. — Nem is ismerem, de fölforr az epém, valahányszor hallom, hogy a barátai igazságosnak és nagynak nevezik.

Aristides szó nélkül írta fel a nevét és átadta neki.

Szinte vígasztalólag hat, hogy a rómaiak is ilyenformák voltak, az igaz, hogy el is pusztultak, ami szomorú sejtelmeket ébreszt. Mily csodálatos szemlencse a magyarok koponyáin, hogy megfordítva látja a tárgyakat. Vagy a szemlencse az oka vagy egy csalóka tükör, melyet kártékony dzsinek eléjük tartanak. Mert van ilyen tükör. A vizeken úszó szitakötők például úgy látják a parti fákat, hogy a koronájuk, gallyaik finom rostozata mélyed a földbe, míg vastag törzsökük az égnek meredezik. Ezekkel hiába disputálna valaki, hogy nem úgy van és ha ő rájuk volna bízva a fák kivágatása, ők bizonyosan eldobnák a fejszét és az ollóhoz nyúlnának.

Ily ferde látásnak esik most áldozatul Tisza István, kit úgy vélnek látni koalíciós pápaszemmel a magyarok, mint akinek a gyökerei Bécsbe nyúlnak és az ágai túlnőnek az alkotmány kerítésén. Holott vele e pillanatban a legalkotmányosabb és legmagyarabb miniszterelnök vonul el a történelem árkádjai alatt, vesztett csata után fényes pajzsossal.

A történelem kapujának környékét mindig úgy képzem, hogy ott sok ócska ruhakereskedés van.

T. i. az innenső oldalon. Mert c helyütt mindenkinek le kell vetnie a czifra vagy foltozott ruháit, melyek hibáit takarják vagy idomait tetszetősre kitömik. A történelemben csak pőrere vetkőzve juthat be halandó; se a dicséret, se a gáncok nem érnek semmit. A hazugság itt nem valuta. Azért hát nyíltan beszélhetünk most már «a szerencsétlen vakmerő geszti fiatalemberről», ki volt, mit akart, mit tett és miben hibázott?

Könnyű elmondani dióhéjban. Működése tisztán, világosan látható, csak a kellő ablakot kell kinyitni. A Tisza politikai ténye nem komplikált, masszív és egyenes. Ezen az emberen nincs egy hamis atom és mégis másnak látja majd mindenki Fenhéjázónak látszik, mint Archimedes, aki a világnak sarkaiból való kiemelésére egy pontot keresett. Tisza István valamivel kevesebbre vállalkozott (de nem sokkal) — a parlamenti kisebbség észretérítésére. Archimedes a földgolyón kívül kereste azt a pontot, ahol tudta, hogy semmi sincs, vállalkozása hát kalandos volt. Tisza ellenben magában a parlamentárizmusban találta meg azt a pontot, ráállván a legerősebb alapperendára, a *többségi akarat* princípiumára. Annyira beleélte magát ebbe, annyira fanatikusa lett a többségi akarat mindenhatóságának, hogy az első vállalkozási kísérletnél egyáltalán nem akart vívmányokat. Nem és nemi ingyen kell érvényesülnie a többségi akaratnak. A vívmányok jöhetnek azután, de a többségi akaratnak elől kell menni.

— Nem értem ezt az embert, — kiáltott fel Andrassy Gyula gróf — mikor az üres kezeiről értesült. A szabadelvű párt maga is fölsziszszent. Az se értette. Barátai elszomorodtak, ők se értették.

Pedig akkor állt a parlamentarizmus legvalódibb, kristálytisza piederstálján.

A másodszeri vállalkozásnál engedett némileg, hiszen nem árt egy kis kocsikenőcs, hogy a kerekek jobban guruljanak és valami terhet is jó lehajítani a kocsiról. Hozta a kilenczes bizottság követelményeit és megszabadult Apponyitól.

Megtorpant a balmező. Mint hideg szél a vetések fölött, száguldott végig a vészkiáltás: Itt a vaskéz! Itt a vakmerő geszti fiatalember, az ő erőszakos leikével, zordon akaratával, ki nem néz se istent, se embert, megy egyenesen, mint a kilőtt nyíl.

És ment is egyenesen, vakmerőén a lex-Daniel felé.

Eközben azonban annyit hallott és olvasott a saját erőszakosságáról és vakmerőségéről, hogy elhatározta erős felügyelet alatt tartani a saját énjét, azt kétfelé választani és semmi dolgot el nem hamarkodva, amit a geszti fiatalember kigondol, azt mindig a másik énjének, a providenciális államférfiúnak higgadt megfontolása alá bocsátani.

Így lőn, hogy a lex-Daniel megcsinálta a geszti vakmerő fiatalember, de a másik Tisza azt tanácsolta neki:

— Egyelőre nem kell használni.

A lex-Danielhez házrendőrség kellett. Szerződtek a darabontokat. A kisebbség december 13-iki reconnaissance-vizitje következett be az erőszakosság terén. A vakmerő geszti fiatalember elborultan látván az összetört bútorokat és kivert darabontokat, szerette volna megmutatni, ki a legény a csárdában, de a providenciális államférfi közbelépett:

— Egyelőre nem kell használni a darabontokat.

Ami jó vagy rossz terv a lángeszű geszti fiatalember izzó fejében megfogamzott, azt az óvatosság bűtőcsövein át vezettette a providenciális státusférfi ítélete alá, minélfogva rendesen módosult is.

Egy Tisza, akár a geszti fiatalember, akár a providenciális Tisza, elég lett volna talán a sikeres kibonyolódáshoz, de a két Tisza nem volt elég, mert az egyik mindig legyőzte a másikat és a kisebbség legyőzetlen maradt. Ezalatt pedig csak az idő fogyott, minden egyéb nőtt, nőtt a fejtelenség, nőtt az ellenzék ereje, nőtt az országban az elégedetlenség, az udvarnál a türelmet lenkedés és nőtt a Tisza István alakja, ki titáni debatternek és ragyogó szónoknak bizonyult e birkózásban, melyet sámsoni erővel és csodálatra méltó virtuozitással folytatott egymaga egész megvadult tábor ellen, még pedig a vakmerő geszti fiatalember tenorján (csak a cselekedetekbe szolt bele a providenciális Tisza, a beszédekbe nem) és ahogy a legények elejéhez illő, semmi ravaszság, semmi csel vagy furfang, de rangosán, magyarosan, előlegesen oda kiáltva: «Vigyázz, most a torkodat fogom meg, most meg a derekadat nyalábolom át, most a lábodnak vetek gáncsot.» (Lásd ugrai levél.)

Mikor pedig látta, hogy sehogy se megy a kibonyolódás, akkor megfordította a taktikáját. Ezentúl ellenkezőleg, a higgadt államférfid terveit bírálta meg a szeles geszti fiatalemberrel.

Az államférfiú apellált volna a történelemre (az államférfiak szeretik őt bírónak, mert messze van és az ítélete már nem kényelmetlen) vagy apellált volna a koronára (tessék csak Bánffy megkérdezni), de a vakmerő fiatalember most volt a legvakmerőbb, mondván:

— Kérdezzük hát meg a nemzetet. Hadd legyen bíró a perünkben.

A király első tanácsosa így határoz. Király és többség ennek magát aláveti. Fénylett-e még valaha a magyar alkotmány oltárain tisztább gyertyafény?

Tisza István az urnához járuló nép közé megy előadni a maga igazait, városról-városra jár a korona első tanácsosa, mint egykor Gladstone Angliában. Azzal a naiv lélekkel jár-ke, mint aki fanatikusan hisz abban, amit támogat. Nem titkolja, hogy erőszakot követett el a formán, de hogy az csak látszólagos, mert a lényegét kellett megmenteni. Arczán kigyúl a hév, szemeiben a ragyogás tüze csillámlik, nyelve ékes ruhákba öltözteti gondolatait, homlokán a hívő ember glóriája reszket. (S ti erre az emberre mondjátok hogy az alkotmány ellen tört?)

Mindegy. Hiszen beszélni mindent lehet. Egy kis levegőrezegtetés az egész. Az «éljen» nem sokkal ér többet, mint az «abczug». Szomszédok, majdnem testvérek. Láttam pörére vetkőzve mind a kettőt. Tudom, mit érnek. Hallottam éljenezni a néptömeget a Kerepesi-úton, mikor Spangáékat viték akasztani. Beszéltem olyan emberrel, aki azt mondta Széchenyi Istvánról: «Nagy ember volt, derék ember volt, sokat püsszegttem neki». Nagyon bohó világ ez a mienk.

De menjünk tovább. Csak természetes ami ezután bekövetkezett. A mi Gladstone-ünk nem találta meg Angliát se Győrben, se Kajászó-Szent-Mihályon, se egyebütt. Az előre megüzent erőszakok nem igen szoktak sikerülni. Az urnáknál pedig nem talált helyeslést a megkísérlése, mert a magyar ember meg tudja talán bocsátani az erőszakot, ha sikerült

és bevégzett tény, de az erőszak látszatát elítéli. Megtörtént tehát a nagy magyar non putarem. A többség elolvadt. Sok hű mameluk fűbe harapott, melyből megjegyzendő, a maszlagot előre kigyomlálták a népbolondítók és föladtak a választóknak.

Szóval kisebbségbe jutott Tisza István és azon túl is csak olyan fanatikus híve maradt a *többség érvényesülésének*, aminő azelőtt volt. Minden fáradozása, tanácsa odairányult, hogy a koalíciós többség vegye kezébe a hatalmat et valeat quantum valere potest.

Pedig a koalíciós többség alig képzelhető egyébnek, mint egy vonatnak, melyre mindenféle irányban törekvő utasok gyűltek. A vonat Debreczen felé indul, vagyis indulna, ha igazán szénnel volna a gépje befűtve, de csak a gyűlölet melegíti. Úgyde az utasok, kik összesen képezik a nemzeti akaratot, útközben ki fognak szállani, ki Érsekújvárott, ki Nagymaroson, ki Budapesten. Ma, négy hónap múlva is ott állnak még az indóházban, mozdulatlanul, mert a málhás kocsira a vívmányokat rakják, nem indulhatnak podgyász nélkül. És jaj, nem mosolyog a szerencse. Még mindig nincsen semmi. Se választási reform, se* önálló vámterület. Mindössze a magyar katonai vezényszót kezdik végre megkapni, csakhogy a *miniszterelnöki székből*:

— Jobbra kanyarodj!

És azt is elérték, hogy a Tauszki-szekér megint ott áll a miniszterelnöki palota előtt. Tisza István holmiját rakják rá. A király végre felmentette, vagyis jobban mondvá *kimentette* a hatalomból s megy ezer nyíllal a lelkében, mint a Hugó Viktor meghajszolt oroszlánja. Másodszor távozik a vakmerő geszti fiatalember a fényes miniszterelnöki

palotából, hol gyermekkorra édes játékaik és mostani ádáz lelki tusái lefolytak. Vájjon milyen gondolatai lesznek, mikor utoljára lemegy a lépcsőkön? Mikor a portás utolsó tisztelgésül megkondítja a lépcsőház kis harangját: kling-klang, kling-klang, megdobban-e a szíve? Visszatekint-e vájjon még egyszer?

Ahogy én ösmerem, vissza nem néz, mert ő mindig csak előre néz és azt fogja gondolni a küszöbön: Bár csak olyan jól menne az ország dolga, hogy énnekem sohase kellene ide visszatérnem, hogy én rám soha ne szorulna.

... Kling-klang, kling-klang. Bárcsak úgy menne az ország dolga.

Az Újság 1905. évf. 165. sz.

JEGYZET.

E kötetben ama kornak politikai karczolataiból közlünk, időrendben, egy kötetre valót, amely a Tisza Kálmán lemondásától 1906. jan. 1-ig telt el. Az anyag összeválogatásánál e kötetben is, mint az elsőben, az a szempont vezetett bennünket, hogy lehetőleg *az író művészi munkójára jellemző* darabokat vegyük fel, tehát azokat, melyeknél nem a tárgyalta kérdés vagy jellemzett egyéniség fontossága, hanem a művészi beállítás sikerültsége a döntő. Minthogy azonban Mikszáth politikai pályáján határozott és következetes pártember volt attól fogva, hogy Tisza Kálmánhoz szegődött, éppen a nagy író emléke ellen való sértés lett volna, ha e művészi szempontot olyan túlzó mértékben alkalmazzuk, hogy e kötet a *T. Ház* című nem azt a politikus Mikszáthot domborítják vala ki, akit minden barátja és társa ismert. E kötetek szerkesztésének örvényei között alig is bírtam volna megállni, ha nem álltak volna mellettem jó tanácsokkal: *Révai Mór* s a költő idősebb fia: *Mikszáth Kálmán dr.*, kiknek eszméit, tanácsait megfogadtam a lehetőség szerint.

R. M.

TARTALOM.

	Oldal
Napidíj nélküli követek	1
A politikai szagok.....	7
Az általános helyzet	13
<i>A kormány és pártja</i>	18
<i>Wekerle és a modus vivendik</i>	22
A Bánffy-kabinet.....	27
<i>Bevezetés</i>	27
<i>Lukács László</i>	31
<i>Dániel Ernő</i>	36
<i>Erdély Sándor</i>	39
<i>Br. Jósika Samu</i>	44
<i>Perczel Dezső</i>	49
<i>Wlassics Gyula</i>	57
Gróf Tisza István miniszterelnök	68
Az utolsó maecenás	74
Csendes esték	80
Mikor a klub üres	90
Az epilóg	97
A feldúlt fészek	107
Két legenda Deák Ferenczről	113
<i>I. A meidlingi foyadó vendége</i>	114
<i>11. Szarkacsörgés a budai váron</i>	119
A vakmerő geszti fiatal ember — és a másik	123